lozan

Barış Konferansı

tutanaklar-belgeler

ÇEVİREN: SEHA L. MERAY

3. Baskı

YKY

LOZAN BARIŞ KONFERANSI
8
YKY

Lozan Barış Konferansı

Tutanaklar - Belgeler

İkinci Takım

Cilt II

Konferansda İmzalanan Senetler
(30 Ocak ve 24 Temmuz 1923)

Çeviren: Seha L. Meray

YKY
İSTANBUL

Lozan
Barış Konferansı

Yapı Kredi Yayınları

Lozan Barış Konferansı
Tutanaklar - Belgeler
Takım II, Cilt 2
Çeviren: Seha L. Meray

Düzelti: Cenk Koyuncu - Selahattin Özpalabıyıklar
Ofset Hazırlık: Tipograf

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Şefik Matbaası

1. Baskı: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969
YKY'de 1. Baskı: İstanbul, Ekim 1993
2. Baskı: İstanbul, Mayıs 2001
ISBN 975-363-211-8 (Cilt No.)
ISBN 975-363-203-7 (Takım No.)

●

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
http://www.shop.superonline.com/yky
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

İÇİNDEKİLER

SAYFA

BÖLÜM V

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

(İkinci Takım, İkinci Cildin Sonu)

İkinci Takımın Sonu

TUTANAKLAR VE BELGELERİN SONU

LAUSANNE'DA İMZALANAN SENETLER

30 OCAK VE 24 TEMMUZ 1923

I. BARIŞ ANDLAŞMASI

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

Bir yandan,

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ,

Ve öte yandan,

TÜRKİYE,

1914 yılından beri Doğu'nun huzurunu bozan savaş durumuna kesin bir son vermek için aynı istekle duygulu olarak,

Ulusların ortaklara refah ve mutluluğu için gerekli olan dostluk ve ticaret ilişkilerini aralarında yeniden kurmak özlemi içinde,

Ve bu ilişkilerin, Devletlerin bağımsızlığına ve egemenliğine saygı temeline dayanması gerektiğini düşünerek,

Bu amaçla bir Andlaşma yapmayı kararlaştırmışlar ve Tamyetkili Temsilcilerini aşağıda belirtildiği üzere atamışlardır:

MAJESTE BÜYÜK-BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK-KRALLIĞI VE DENİZLER ÖTESİ İNGİLİZ ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU:

Çok Sayın Sir Horace George Montagu RUMBOLD, Baronet, G. C. M. G.*, İstanbul'da Yüksek-Komiser;

FRANSA CUMHURBAŞKANI:

Korgeneral Sayın Maurice PELLÉ, Fransa Büyükelçisi, Cumhuriyet'in Doğu'da Yüksek-Komiseri, *Légion d'Honneur* Ulusal Nişanın *Grand Officier* rütbesi;

* *Grand Cross of St Michael and St Geroge* Nişanı (S.L.M.)

MAJESTE İTALYA KRALI:

Sayın Marki Camille GARRONİ, Krallık Senatörü, İtalya Büyükelçisi, İstanbul'da Yüksek-Komiser, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarıyla *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grant-Croix* rütbesi;

M. Jules César MONTAGNA, Atina'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarının *Commandeur* rütbesi, *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE JAPONYA İMPARATORU:

M. Kentaro OTCHİAİ, Jusammi, *Soleil Levant* Nişanının Birinci Sınıf rütbesi, Roma'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

MAJESTE YUNANLILAR KRALI:

M. Eleftherios K. VÉNİSÉLOS, eski Başbakan, *Sauveur* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Démètre CACLAMANOS, Londra'da Tamyetkili Temsilci, *Sauveur* Nişanının *Commandeur* rütbesi;

MAJESTE ROMANYA KRALI:

M. Constantin İ. DİAMANDY, Tamyetkili Ortaelçi;

M. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi;

MAJESTE SIRPLAR, HIRVATLAR VE SLOVENLER KRALI:

M. Dr. Miloutine YOVANOVİTCH, Bern'de Olağanüstü Temsilci Tamyetkili Ortaelçi;

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ:

İSMET Paşa, Dışişleri Başkanı, Edirne Milletvekili;

Dr. RIZA NUR Bey, Sağlık İşleri ve Sosyal Yardım Bakanı, Sinop Milletvekili;

HASAN Bey, eski Bakan, Trabzon Milletvekili.

BU TEMSİLCİLER, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli kabul edildikten sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

BÖLÜM I

SİYASAL HÜKÜMLER

Madde 1

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişi tarihinden başlayarak, bir yandan İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ve öte yandan Türkiye arasında olduğu kadar, bunların uyrukları arasında da, barış durumu kesin olarak kurulmuş olacaktır.

Taraflar arasında resmî ilişkiler kurulacak ve Tarafların ülkelerinde diplomasi ve konsolosluk görevlileri (*agents diplomatiques et consulaires*), yapılacak özel anlaşmalara halel gelmeksizin, Devletler hukukunun genel ilkeleri uyarınca işlem göreceklerdir.

KESİM I

1. ÜLKEYE İLİŞKİN HÜKÜMLER

Madde 2

Karadeniz'den Ege Denizi'ne kadar Türkiye'nin sınırları aşağıdaki gibi saptanmıştır (I sayılı Haritaya bakılması):

1. *Bulgaristan ile:*

Rezvaya'nın denize döküldüğü yerden, Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarının birleştikleri noktada, Meriç'e kadar:

Bulgaristan'ın Güney sınırı, şimdiki durumuyla saptanmış olduğu gibi;

2. *Yunanistan ile:*

Buradan, Arda ve Meriç'in birleştikleri yere kadar:

Meriç'in akım yolu;

Buradan Arda kaynağına doğru (*vers l'amont de l'Arda*) bu nehir üzerinde ve Çörek Köy'ün hemen yakınında olmak üzere arazi üzerinde saptanacak bir noktaya kadar:

Arda'nın akım yolu;

Buradan Güney-Doğu doğrultusunda, Bosna-Köy'ün, nehrin denize döküldüğü yönde (*en aval*) 1 kilometre uzaklığında bulunan bir noktaya kadar:

Bosna-Köy'ü Türkiye'de bırakan, belli olacak ölçüde düz bir çizgi. Çörek Köy, 5 nci maddede belirtilen Komisyonca, nüfusunun (halkının) çoğunluğunun Türk ya da Rum olarak kabul edileceğine göre, Türkiye'ye ya da Yunanistan'a verilecektir; 11 Ekim 1922 den sonra bu köye göç etmiş olanlar hesaba katılmayacaklardır;

Buradan, Ege Denizi'ne kadar:

Meriç'in akım yolu.

Madde 3

Akdeniz'den İran sınırına kadar, Türkiye'nin sınırı aşağıdaki gibi saptanmıştır:

1. *Suriye ile:*

20 Ekim 1921 tarihli Türk-Fransız Andlaşmasının 8 nci maddesiyle saptanmış olan sınır;

2. *Irak ile:*

Türkiye ile Irak arasındaki sınır, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak dokuz aylık bir süre içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostça bir çözüm yoluyla saptanacaktır.

Öngörülen süre içinde iki Hükümet arasında bir anlaşmaya varılamazsa, anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Meclisine götürülecektir.

Sınır çizgisi konusunda alınacak kararı beklerken, Türk ve İngiliz Hükümetleri, kesin geleceği [kaderi] bu karara bağlı olan toprakların şimdiki durumunda herhangi bir değişiklik yapacak nitelikte hiç bir askerî ya da başka bir harekette bulunmamayı karşılıklı olarak yükümlenirler.

Madde 4

İşbu Andlaşmada belirtilen sınırlar, Andlaşmaya eklenmiş 1/1.000.000 ölçekli

haritalar üzerine çizilecektir*. Andlaşma metni ile haritalar arasında uyuşmazlık çıkarsa, Andlaşma metni üstün tutulacaktır.

Madde 5

İşbu Andlaşmanın 2 nci maddesinin 2 nci paragrafında tanımlanmış sınırı, toprak [arazi] üzerinde çizmekle, bir Sınırlandırma Komisyonu görevlendirilecektir. Komisyon, Türkiye ile Yunanistan'ın – her Devlet için birer temsilci olmak üzere – temsilcilerinden ve bunların üçüncü bir Devletin uyrukları arasından seçecekleri bir Başkan'dan kurulacaktır.

Sınırlandırma Komisyonu, her yerde, yönetsel sınırlarla yerel [mahallî] ekonomik çıkarları, elden geldiği ölçüde göz önünde tutarak, Andlaşmalarda verilmiş tanımlamaları en yakından izlemeye çalışacaktır.

Komisyonun kararları oyçokluğuyla alınacak ve bu kararlar ilgili Taraflar için bağlayıcı nitelikte olacaktır.

Sınırlandırma Komisyonunun giderleri ilgili Taraflarca eşit olarak yüklenilecektir.

Madde 6

Bir nehrin ya da bir ırmağın kıyılarıyla değil de akım yollarıyla tanımlanan sınırlar bakımından, işbu Andlaşmadaki tanımlamalarda kullanılan "akım yolu" (mecra "*cours*" *ya da* "*chenal*") terimleri, şu anlama gelmektedir: Bir yandan, gemilerin gidiş-gelişine (ulaşıma) elverişli olmayan nehirlerde, akarsuyun ya da ana kolunun ortay çizgisi (*ligne médiane*), ve öte yandan, gemilerin gidiş-gelişlerine (ulaşıma) elverişli nehirlerde, ana gidiş-geliş yolunun ortay çizgisi (*ligne médiane du chenal de navigation principale*). Bununla birlikte, akım ya da gidiş-geliş yolunda değişiklikler olması halinde, sınır çizgisinin, bu biçimde tanımlanmış olan akım yoluyla gidiş-geliş yolunu mu izleyeceğini, yoksa, bu yolun, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş anındaki durumunda olduğu gibi kesin olarak saptanmış mı kalacağını kararlaştırmaya, işbu Andlaşmada öngörülen Sınırlandırma Komisyonu yetkili olacaktır.

İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları, kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacaktır.

Madde 7

İlgili Devletler, Sınırlandırma Komisyonuna, görevlerini yerine getirmesi için gerekli her türlü belgeleri, özellikle şimdiki ya da eski sınırların saptanmasına ilişkin tutanakların doğruluğu onanmış örneklerini, elde bulunan en büyük ölçekli

* Bu çevirideki haritalar, Tutanak ve Belgeler'in Fransızca aslındaki haritalardır. 1 sayılı haritanın başlığı "Avrupa TÜRKİYE'Sİ'dir. (Bk. Harita No: 1)
Haritanın sağ üst köşesindeki açıklamaların Türkçesi şöyledir:
"Türkiye ile Bulgaristan arasında, savaştan önceki sınır (1913 İstanbul Andlaşması) ....
Bulgaristan'ın sınırı (Neuilly Andlaşması) ....
Türkiye'nin sınırı ...."
(S.L.M.)

bütün haritaları, geodezik verileri, yapılmış fakat yayınlanmamış yerölçmesi [mesaha] haritalarını (*levés*), sınırdaki akarsuların yatak değiştirmelerine ilişkin bilgileri vermeyi yükümlenirler. Türk makamlarının elinde bulunan haritalar, geodezik veriler, yayınlanmamış olsa bile yerölçmesi [mesaha] haritaları, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından sonra en kısa süre içinde, İstanbul'da, Sınırlandırma Komisyonunun Başkanına teslim edilecektir.

İlgili Devletler, bundan başka, bütün belgeleri, özellikle plânları, kadastrolarla tapu kütüklerini ve, Komisyon isterse, mülkiyet durumuna ve ekonomik akımlara ilişkin bilgilerle gerekli her çeşit bilgileri Komsiyona iletmeleri için yerel makamlara yönergeler [tâlimat] vermeyi de yükümlenirler.

Madde 8

İlgili Devletler, Sınırlandırma Komisyonuna, görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan ulaşım, konut, işgücü ve malzemeye (direkler ve sınır işaretleri) ilişkin her türlü yardımı gerek doğrudan gerekse yerel makamların aracılığıyla yapmayı yükümlenirler.

Özellikle, Türk Hükümeti, Sınırlandırma Komisyonunun görevlerini yerine getirmesinde, gerekli görünürse, teknik personel yardımında bulunmayı yükümlenir.

Madde 9

İlgili Devletler, Komisyonca konulmuş nirengi noktalarını, sınır işaretlerini, taşlarını, kazık ya da direklerini korumayı yükümlenirler.

Madde 10

Sınır işaretleri [taş, kazık ya da direkler], birbirinden gözle görülecek uzaklıklarda konulacaktır; bunlara sayı verilecek ve yerleriyle sayıları bir haritaya işlenecektir.

Madde 11

Sınırlandırmaya ilişkin kesin tutanaklar, bunlara ekli haritalar ve belgeler, her biri de asıl nusha sayılmak üzere, üç nusha olarak düzenlenecektir; bunlardan ikisi sınırdaş Devletlere, üçüncüsü de, doğruluğu onaylanmış birer örneğini işbu Andlaşmayı imzalamış Devletlere gönderecek olan, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine verilecektir.

Madde 12

İmroz (*İmbros*) adası ile Bozcaada (*Tenedos*) ve Tavşan adaları (*Îles aux Lapins*) dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni (*Lemnos*), Semadirek, (Semendirek, *Samothrace*), Midilli (*Mitylène*), Sakız (*Chio*), Sisam (*Samos*) *ve* Nikarya (*Nicaria*) adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşmasının 5 nci ve 1/14 Kasım 1923 tarihli Atina Andlaşmasının 15 nci Maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu Andlaşmanın, İtalya'nın egemenliği altına konulan ve

15 nci Maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır. İşbu Andlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaktır.

Madde 13

Barışın sürekli olmasını sağlamak amacıyla, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında, aşağıdaki tedbirlere uymayı yükümlenir:

1. Bu adalarda hiç bir deniz üssü kurulmayacak, hiç bir istihkâm yapılmayacaktır.

2. Yunan askerî uçaklarının Anadolu kıyısı toprakları üstünde uçmaları yasak olacaktır.

Buna karşılık, Türk Hükümeti de askerî uçaklarının bu adalar üstünde uçmalarını yasaklayacaktır.

3. Bu adalarda Yunan askerî kuvvetleri, askerlik hizmetine çağrılmış ve bulundukları yerde eğitilebilecek normal asker sayısından çok olmayacağı gibi, jandarma ve polis kuvvetleri de, bütün Yunan ülkesindeki jandarma ve polis kuvvetlerine orantılı bir sayıda kalacaktır.

Madde 14

Türk egemenliği altında kalan İmroz adasıyla Bozcaada, yerel [mahallî] yönetim ile can ve mal güvenliği bakımından, Müslüman-olmayan yerli halka gerekli bütün güvenceyi sağlayan, yerel unsurlardan kurulu bir özel yönetim örgütünden yararlanacaktır. Bu adalarda düzenin korunması, yukarıda öngörülen yerler yönetim örgütünün aracılığıyla yerli halktan seçilmiş ve bu örgütün emrinde bulunan bir polis kuvvetince sağlanacaktır.

Rum ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin olarak Türkiye ile Yunanistan arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan hükümler, İmroz ve Bozcaada adaları halkına uygulanmayacaktır.

Madde 15

Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugünkü durumda, İtalya'nın işgali altında bulunan Stampalia (*Astropolia*), Rodos (*Rhodes, Rhodos*), Kalki (*Calki, Khalki*), Skarpanto (*Scarpanto*), Kazos (*Casos, Casso*), Piskopis (*Piscopis, Tilos*), Miziros (*Misiros, Nisyros*), Kalimnos (*Calimnos, Kalymnos*), Leros, Patmos, Lipsos (*Lipso*), Simi (*Symi*)* ve İstanköy (*Cos, Kos*) adaları ile, bunlara bağlı adacıklar, ve Meis (*Castellorizo*) adası (2 sayılı Haritaya bakılması)**.

Madde 16

Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar

* Tutanakların Fransızca birinci takım I nci Cildinde bu adanın adı *Limi (Lymi)* olarak verilmiştir. (S.L.M.)

** Haritanın başlığı şöyledir: "ADALAR". (S.L.M.)

üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği [kaderi], ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir.

İşbu maddenin hükümleri, Türkiye ile sınırdaş olan ülkeler arasında komşuluk durumları yüzünden kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümlere halel vermez.

Madde 17

Türkiye'nin Mısır ve Sudan üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçişi, 5 Kasım 1914 tarihinden başlayarak yürürlüğe girmiş olacaktır.

Madde 18

Türkiye, Mısır vergisiyle güvence altına alınmış Osmanlı borçlanmaları – başka bir deyimle 1855, 1891 ve 1894 borçlanmaları – konusundaki bütün yükümlerinden ve borçlarından aklanmıştır [ibra edilmiştir]. Bu üç borçlanmanın hizmetleri için Mısır'ın yaptığı yıllık ödemeler, bugün Mısır Devlet Borcu hizmetlerinin ödenmesinin bir parçasını oluşturmakta olduğundan, Mısır, Osmanlı Devlet Borcuna [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'ye] ilişkin olarak başka her türlü borçlardan aklanmıştır.

Madde 19

Mısır Devletinin tanınmasından doğan sorunlar, ilgili Devletler arasında saptanacak şartlar içinde, sonradan kararlaştırılacak hükümlerle çözüme bağlanacak ve işbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılan topraklara ilişkin olarak sözü geçen Andlaşmanın hükümleri Mısır Devletine uygulanmayacaktır.

Madde 20

Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilân edilen, Kıbrıs'ın [İngiltere'ye] katılışını tanıdığını bildirir.

Madde 21

5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs adasında yerleşmiş bulunan Türk uyrukları, yerel kanunun saptadığı şartlar içinde, İngiliz uyrukluğunu edinecekler ve bu kimseler Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluğunu seçme yetenekleri olacaktır; bu durumda, seçme hakkını (*option*) kullandıkları tarihi izleyecek oniki ay içinde Kıbrıs adasından ayrılmaları zorunlu olacaktır.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte Kıbrıs adasında yerleşmiş olup da, bu tarihde, yerel kanunun öngördüğü şartlar içinde yapılmış başvurma üzerine İngiliz uyrukluğunu edinmiş bulunan ya da edinmekte olan Türk uyrukları da bu yüzden Türk uyrukluğunu yitireceklerdir.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümetinin, Türk Hükümetinin rızası

olmaksızın Türk uyrukluğundan başka bir uyrukluk edinmiş olan kimselere, İngiliz uyrukluğunu reddetme yeteneği olacaktır.

Madde 22

Türkiye, 27 nci Maddenin genel hükümlerine halel gelmemek şartıyla, 18 Ekim 1912 tarihli Lausanne Andlaşması ve bu Andlaşmaya ilişkin senetler uyarınca, ne nitelikte olursa olsun, Libya'da yararlandığı bütün haklarının ve ayrıcalıklarının kesin olarak sona erdiğini tanıdığını bildirir.

2. ÖZEL HÜKÜMLER

Madde 23

Bağıtlı Yüksek Taraflar, Boğazlar rejimine ilişkin bugünkü tarihle yapılmış olan Sözleşmede öngörüldüğü üzere, Çanakkale Boğazı'nda, Marmara Denizi'nde ve Karadeniz Boğazı'nda, denizden ve havadan, barış zamanında olduğu gibi savaş zamanında da, geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım) serbestliği ilkesini kabul ve ilân etmekte görüş birliğine varmışlardır. [Boğazlar rejimine ilişkin olarak bugünkü tarihle yapılmış] bu Sözleşme, Yüksek Taraflar bakımından, sanki bu Andlaşmanın içindeymiş gibi, aynı güç ve değerde olacaktır.

Madde 24

İşbu Andlaşmanın 2 nci Maddesinde tanımlanan sınır rejimine ilişkin olarak bugünkü tarihle yapılmış olan Sözleşme, işbu Andlaşmaya taraf olan Devletler bakımından, sanki bu Andlaşmanın içindeymiş gibi, aynı güç ve değerde olacaktır.

Madde 25

Türkiye kendisiyle yanyana savaşmış olan Devletlerle öteki Bağıtlı Devletler arasında yapılmış Barış Andlaşmaları ile ek Sözleşmeleri tam geçerli olarak tanımayı, eski Alman İmparatorluğu, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan topraklarına ilişkin olarak alınmış ya da alınacak kararları kabul etmeyi ve yeni Devletleri [bu andlaşmalarda] saptanan sınırlar içinde tanımayı yükümlenir.

Madde 26

Türkiye, şimdiden, Almanya'nın, Avusturya'nın, Bulgaristan'ın, Yunanistan'ın, Macaristan'ın, Polonya'nın, Romanya'nın, Sırp-Hırvat-Sloven Devletinin ve Çeko-Slovakya Devletinin sınırlarını – işbu sınırlar 25 nci Maddede belirtilen Andlaşmalar ya da bunları tamamlayıcı bütün sözleşmelerde saptanmış olduğu ya da saptanabileceği üzere – tanıdığını ve kabul ettiğini bildirir.

Madde 27

Türk ülkesinin dışında, işbu Andlaşmayı imzalanan öteki Devletlerin egemenliği ya da koruyuculuğu (*protectorat*) altında bulunan ülkelerin uyrukları ile Türkiye'den ayrılmış ülkelerin uyrukları üzerinde, Türk Hükümeti ya da Türk

makamlarınca, siyasal, yasamaya ya da yönetime ilişkin herhangi bir nedenle olursa olsun, hiç bir güç ya da yetki kullanılmayacaktır.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, Müslüman din makamlarının ruhanî yetkilerine halel verilmiş değildir.

Madde 28

Bağıtlı Yüksek Taraflar, her biri kendi yönünden, Türkiye'de Kapitülasyonların her bakımdan kaldırıldığını kabul ettiklerini bildirirler.

Madde 29

Fransız uyrukluğundaki Fas'lılara ve Tunus'lulara, Türkiye'de, her bakımdan, öteki Fransız uyruklarına uygulanan rejim uygulanalcaktır.

Libya uyrukluğunda olanlara, Türkiye'de, her bakımdan, öteki İtalyan uyruklarına uygulanan rejim uygulanacaktır.

İşbu Maddenin hükümleri, Türkiye'de yerleşmiş, Tunus, Libya ve Fas kökenli kimselerin uyrukluğunu etkilememektedir.

Buna karşılık, Türk uyrukları, halkı 1 nci ve 2 nci fıkraların hükümlerinden yararlanan ülkelerde, Fransa ile İtalya'da yararlandıkları aynı rejimden yararlanacaklardır.

Birinci fıkradaki hükümlerden halkı yararlanan ülkelerden gelen ya da bu ülkelere gönderilen mallara [ticaret eşyasına] Türkiye'de uygulanacak rejim ile, buna karşılık, Türkiye'den gelen ya da Türkiye'ye gönderilecek mallara bu ülkede uygulanacak rejim, Fransız Hükümeti ile Türk Hükümeti arasında anlaşma ile saptanacaktır.

KESİM II

UYRUKLUK

Madde 30

İşbu Andlaşmanın hükümleri uyarınca, Türkiye'den ayrılmış ülkelerde yerleşmiş Türk uyrukları hukukça (*de plein droit*) ve yerel yasaların öngördüğü şartlarla, bu ülke hangi Devlete bırakılmışsa o Devletin uyruğu olacaklardır.

Madde 31

Onsekiz yaşını aşmış olup da Türk uyrukluğunu yitiren ve 30 ncu Madde uyarınca hukuk açısından yeni bir uyrukluk edinmiş bulunan kimseler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, iki yıllık bir süre içinde Türk uyrukluğunu seçebileceklerdir.

Madde 32

İşbu Andlaşma uyarınca, Türkiye'den ayrılan bir ülkede yerleşmiş ve bu ülkede halkın çoğunluğundan soy [ırk] bakımından ayrı olan, 18 yaşını aşmış kimseler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıllık bir süre

içinde, halkın çoğunluğu seçme hakkını (*droit d'option*) kullanan kişinin soyundan olan Devletlerden birinin uyrukluğunu, bu Devletin de buna razı olması şartıyla, edinebileceklerdir.

Madde 33

31 nci ve 32 nci Maddelerdeki hükümler uyarınca, seçme haklarını (*droit d'option*) kullanan kimseler, bunu izleyen oniki ay içinde konullarını [ikametgâhlarını], seçme haklarını hangi Devlet için kullanmışlarsa, o Devletin ülkesine taşıtmak zorundadırlar.

Bu gibi kimseler, seçme haklarını kullanmazdan önce, oturmakta oldukları öteki Devletin ülkesinde malik oldukları taşınmaz malları ellerinde tutmakta serbest olacaklardır.

Bu gibi kimseler, her çeşit taşınır mallarını yanlarında götürebileceklerdir. Bu yüzden, kendilerinden, bu malların çıkarılışı ya da sokuluşu için hiç bir vergi ya da resim alınmayacaktır.

Madde 34

İşbu andlaşmanın hükümleri uyarınca, Türkiye'den ayrılan bir ülkenin yerli halkından olup, 18 yaşını aşmış ve işbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte yabancı ülkelerde yerleşmiş bulunan Türk uyrukları, Türkiye'den ayrılan ülkelerde yetkilerini [otoritelerini] kullanan Hükümetlerle, yerleşmiş bulundukları ülkelerin Hükümetleri arasında yapılması gerekli görülebilecek anlaşmalar saklı kalmak üzere, yerli halkından oldukları ülkedeki uyrukluğu seçebilirler. Bu seçme hakkı (*droit d'option*), işbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak iki yıllık bir süre içinde kullanılmalıdır.

Madde 35

Bağıtlı Devletler, işbu Andlaşmada, ya da Almanya, Avusturya, Bulgaristan ya da Macaristan ile yapılmış Barış Andlaşmalarında, ya da Türkiye'den başka bağıtlı Devletlerle ya da onlardan biriyle Rusya arasında, ya da kendileri arasında yapılmış bir Andlaşmada öngörülen ve ilgililere, kendileri için edinilmesi mümkün herhangi bir uyrukluğa geçme olanağını sağlayan seçme hakkının (*droit d'option*) kullanılmasına, herhangi bir engel çıkartmamayı yükümlenirler.

Madde 36

İşbu Kesimdeki hükümlerin uygulanmasında, her bakımdan, evli kadınların durumu kocalarının, ve 18 yaşından küçük çocukların durumu da ana-babalarının durumuna göre ayarlanacaktır.

KESİM III

AZINLIKLARIN KORUNMASI

Madde 37

Türkiye, 38 nci Maddeden 44 ncü Maddeye kadar olan Maddelerin kapsadığı

hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiç bir kanunun, hiç bir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiç bir resmî işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiç bir kanun, hiç bir yönetmelik (tüzük) ve hiç bir resmî işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38

Türk Hükümeti, Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma [milliyet, *nationalité*], dil, soy ya da din ayırımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir.

Türkiye'de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlâk kurallarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkta isterse özel olarak, serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklar, bütün Türk uyruklarına uygulanan ve Türk Hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için, ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla, dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaklardır.

Madde 39

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık [medenî] haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye'de oturan herkes, din ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiç bir Türk uyruğunun, yurttaşlık haklarıyla [medenî haklarla] siyasal haklarından yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükseltilme, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiç bir kısıtlama konulmayacaktır.

Devletin resmî dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

Madde 40

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden [garantilerden] yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel âyinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41

Genel [kamusal] eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman–olmayan

uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilk okullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarının önemli bir oranda bulundukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, Devletler bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır.

Bu paralar, ilgili kurumların (*établissements et institutions*) yetkili temsilcilerine teslim edilecektir.

Madde 42

Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan azınlıkların aile durumlarıyla [statüleriyle, aile hukukuyla] kişisel durumları [statüleri, kişi halleri] konusunda, bu sorunları, söz konusu azınlıkların gelenek ve görenekleri uyarınca çözümlenmesine elverecek bütün tedbirleri almayı kabul eder.

Bu tedbirler, Türk Hükümetiyle ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden kurulu özel Komisyonlarca düzenlenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, Türk Hükümetiyle Milletler Cemiyeti Meclisi, Avrupa'lı hukukçular arasından birlikte seçecekleri bir üst-hakem atayacaklardır.

Türk Hükümeti, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiç birini esirgemeyecektir.

Madde 43

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, inançlarına ya da dinsel âyinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmaları ya da kanunun öngördüğü herhangi bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden haklarını yitirmeyeceklerdir

Bununla birlikte bu hüküm, söz konusu Türk uyruklarını, kamu düzeninin korunması için, öteki Türk uyruklarına yükletilen yükümler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.

Madde 44

Türkiye, bu Kesimin bundan önceki Maddelerindeki hükümlerin, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarıyla ilgili olduğu ölçüde, uluslararası nitelikte yükümler meydana getirmelerini ve Milletler Cemiyetinin güvencesi [garantisi] altına konulmalarını kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisinin

çoğunluğunca uygun bulunmadıkça, değiştirilemeyecektir. İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japon Hükümetleri, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca razı olunacak herhangi bir değişikliği reddetmemeyi, işbu Andlaşma uyarınca kabul ederler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin, bu yükümlerden herhangi birine aykırı herhangi bir davranışı ya da böyle bir davranışta bulunamama tehlikesini Meclise sunmaya yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkili sayacağı yolda davranabileceğini ve gerekli göreceği yönergeleri [tâlimatı] verebileceğini kabul eder.

Türkiye, bundan başka, bu maddelere ilişkin olarak, hukuk bakımından ya da uygulamada, Türk Hükümetiyle imzacı öteki Devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisine üye herhangi bir başka Devlet arasında görüş ayrılığı çıkarsa, bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Misakının 14 ncü Maddesi uyarınca uluslararası nitelikte sayılmasını kabul eder. Türk Hükümeti, böyle bir anlaşmazlığın, öteki taraf isterse, Milletlerarası Daimî Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Divanın kararı kesin ve Milletler Cemiyeti Misakının 13 ncü maddesi uyarınca verilmiş bir karar gücünde ve değerinde olacaktır.

Madde 45

Bu Kesimdeki hükümlerle, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan'ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.

BÖLÜM III

MALÎ HÜKÜMLER

KESİM I

OSMANLI DEVLET BORCU

Madde 46

İşbu Kesime ekli çizelgede belirtildiği üzere, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye], Türkiye, 1912-1913 Balkan Savaşları sonucu olarak kendilerine Osmanlı İmparatorluğu'ndan topraklar katılmış Devletler, işbu Andlaşmanın 12 nci ve 15 nci Maddelerinde belirtilen adalarla, bu Maddenin son fıkrasında belirtilen toprak parçası kendilerine bırakılmış olan Devletler ve, son olarak, işbu Andlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış Asya toprakları üzerinde yeni kurulan Devletler arasında, işbu Kesimde belirtilen şartlar içinde, bölüştürülecektir. Bundan başka, yukarıda belirtilen bütün bu Devletler, 53 ncü Maddede gösterilen tarihlerden başlayarak, Osmanlı Devlet Borcu hizmetlerinin ödenmesine ilişkin yıllık yükümlere [taksitlere] de, işbu kesimde belirtilen şartlar içinde, katılacaklardır.

Türkiye, 53 ncü Maddede belirtilen tarihlerden başlayarak, öteki Devletlere yükletilmiş katılma paylarından artık hiç bir biçimde sorumlu tutulmayacaktır.

1 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı egemenliği altında olup, Türkiye'nin, işbu Andlaşmanın 2 nci Maddesinde saptanan sınırları dışında bulunan Trakya arazisi, Osmanlı Devlet Borcunun bölüştürülmesi konusunda, işbu Andlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış gibi sayılacaktır.

Madde 47

Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] Meclisi, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde, işbu Kesime ekli çizelgenin (A) Bölümünde yazılı borçlanmalara ilişkin olan ve ilgili Devletlerden her birine düşen yıllık taksitlerin tutarını, 50 nci ve 51 nci Maddelerde kabul edilmiş esaslara dayanarak saptayacak ve bu tutarı sözü geçen Devletlere bildirecektir.

Bu Devletler, Osmanlı Borcu Meclisinin bu konudaki çalışmalarını izlemek üzere, İstanbul'a temsilciler gönderebileceklerdir.

Osmanlı Devlet Borcu Meclisi Bulgaristan ile yapılmış 27 Kasım 1919 tarihli Andlaşmanın 134 ncü Maddesinde öngörülen görevleri de yerine getirecektir.

İşbu Maddede yazılı ilkelerin uygulanması konusunda, ilgili taraflar arasında doğabilecek her türlü anlaşmazlıklar, 1 nci fıkrada belirtilen bildirinin yapılması tarihinden başlayarak ençok bir ay içinde, Milletler Cemiyeti Meclisinden atanması rica edilecek bir hakeme sunulacak ve bu hakem, ençok üç aylık bir süre içinde kararını verecektir. Hakemin kararları kesin olacaktır. Anlaşmazlığın sözü geçen hakeme sunulmuş olması, yıllık taksitlerin ödenmesini geciktirmeyecektir.

Madde 48

İşbu Kesime ekli çizelgenin (A) Bölümünde gösterilen Osmanlı Devlet Borcunun aralarında bölüştürüleceği, Türkiye'den başka Devletler, 47 nci Maddede öngörülen aylık taksitlerden her birine düşen pay konusunda, 47 nci Madde uyarınca kendilerine yapılacak bildiri gününden başlayarak üç aylık bir süre içinde, Osmanlı Devlet Borcu Meclisine, kendi paylarının güvence altına alınması için yeterli sağlancalar [karşılıklar, rehinler] vereceklerdir. Bu sağlancalar yukarıda belirtilen süre içinde gösterilmemiş olursa, ya da bu sağlancaların uygun olup olmadığı konusunda anlaşmazlık çıkarsa, işbu Andlaşmanın İmzacısı Devletlerden herhangi birince, Milletler Cemiyeti Meclisine başvurulabilecektir.

Milletler Cemiyeti Meclisi, sağlanca olarak ayrılan gelirlerin toplanmasını, aralarında Borcun bölüştürülmüş olduğu, Türkiye dışındaki Devletlerde bulunan uluslararası maliye örgütlerine emanet edebilecektir. Milletler Cemiyeti Meclisinin kararları kesin olacaktır.

Madde 49

İlgili Devletlerden her birine düşecek yıllık taksitler tutarının 47 nci Madde hükümleri uyarınca kesin olarak saptanmasına girişileceği günden başlayarak bir aylık bir süre içinde, işbu Kesime ekli çizelgenin (A) Bölümünde gösterilen Osmanlı Devlet Borcunun nominal anaparasının bölüştürülme yol ve yöntemlerini saptamak üzere, Paris'de bir komisyon toplanacaktır. Bu bölüştürme, yıllık taksitlerin bölüş-

türülmesi için kabul edilen oranlara göre, borçlanma sözleşmeleriyle işbu kesimin hükümleri göz önünde tutularak, yapılacaktır.

1 nci fıkrada öngörülen Komisyon, Türk Hükümetinin bir temsilcisiyle, Osmanlı Devlet Borcu Meclisinin temsilcilerinden, Birleştirilmiş Borç ve İkramiyeli Türk Tahvilleri [Düyun-u Muvahhide ve İkramiyeli Türk Tahvilâtı, *la Dette unifiée et les Lots turc*] dışında kalan Osmanlı Devlet Borcunun bir temsilcisinden ve ilgili Devletlerden her birinin atayabileceği birer temsilciden kurulacaktır. Komisyonda görüş birliğine varılamayacak bütün sorunlar, 47 nci Maddenin 4 ncü fıkrasında öngörülen hakeme sunulacaktır.

Türkiye, kendi payını temsil etmek üzere yeni borç senetleri çıkarmaya karar verirse, Borç anaparasının bölüştürülmesi, önce, Türkiye bakımından, Türk Hükümetinin temsilcisinden, Osmanlı Devlet Borcu temsilcisinden ve Birleştirilmiş Borç ile İkramiyeli Türk Tahvilleri dışındaki borcun temsilcilerinden kurulu bir Komitece yapılacaktır. Yeni çıkartılmış borç senetleri Komisyona teslim edilecektir; Komisyon da, bunların, bir yandan Türkiye'nin aklanmış [ibra edilmiş] olduğunu, öte yandan da borç senetlerini ellerinde bulunduranların, Osmanlı Devlet Borcundan kendilerine bir pay düşen öteki Devletlere karşı haklarını göz önünde tutarak, borç senetlerini ellerinde bulunduranlara verilmesini sağlayacaktır. Osmanlı Devlet Borcundan her Devlete düşecek payı temsil etmek üzere çıkartılacak senetler, Bağıtlı Yüksek Tarafların ülkelerinde, her türlü damga resimlerinden ya da bu senetlerin çıkartılmasının yol açabileceği her çeşit vergilerden bağışık tutulacaktır.

İlgili Devletlerden her birine düşecek yıllık taksitlerin ödenmesi, işbu Maddenin, nominal anaparanın bölüştürülmesine ilişkin hükümleri yüzünden, ertelenmeyecektir.

Madde 50

Yıllık taksitlerin 47 nci Maddede öngörülen bölüştürülmesi ile, Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye] nominal anaparasının 49 ncu Maddede sözü edilen bölüştürülmesi, aşağıdaki gibi yapılacaktır:

(1) 17 Ekim 1912 tarihinden önceki borçlanmalar ve onlara ilişkin yükümler, 1912-1913 Balkan Savaşlarından sonraki durumda Osmanlı İmparatorluğu ile, Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak almış Balkan Devletleri ve işbu Andlaşmanın 12 nci Maddesinde belirtilen adalar kendilerine verilmiş olan Devletler arasında bölüştürülecektir; bu savaşlara son veren Andlaşmaların ya da sonradan yapılan Andlaşmaların yürürlüğe girişlerinden bu yana meydana gelen ülke değişiklikleri de göz önünde tutulacaktır.

(2) Bu ilk bölüştürmeden sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerinde kalmış borçlanmaların ve onlara ilişkin yıllık taksitlerin, 17 Ekim 1912 ile 1 kasım 1914 tarihi arasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yapmış olduğu borçlanmaların ve bunlara ilişkin taksitlerin ertelenmesiyle artmış olan geri kalan parçası [bakiyesi], Türkiye ile, bu Andlaşma uyarınca kendilerine Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak katılmış Asya'da yeni kurulmuş Devletler ve bu Andlaşmanın 46 ncı Maddesinde belirtilen toprağın kendisine verilmiş bulunduğu Devlet arasında bölüştürülecektir.

Anaparanın bölüştürülmesi, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişi tarihinde her borçlanmanın anaparasının tutarı üzerinden yapılacaktır.

Madde 51

50 nci Maddede öngörülen bölüştürme sonucu olarak, Osmanlı Devlet Borcu'nun [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'nin] yıllık borçlarından, ilgili her Devlete düşen pay şöyle saptanacaktır:

(1) 50 nci Maddenin ilk fıkrasında öngörülen bölüştürme için, önce, 12 nci ve 15 nci Maddelerde belirtilen adalar ile, Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış toprakların tümüne düşen payın saptanmasına girişilecektir. Bu payın, 50 nci Maddenin 1 nci paragrafı hükümleri uyarınca bölüştürülmesi gereken yıllık taksitler toplam tutarına göre tutarı, yukarıda sözü geçen adalarla toprakların, birlikte hesaplanan ortalama genel gelirinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1910-1911 ve 1911-1912 malî yılları içindeki – 1907 yılında konulmuş ek gümrük vergisi gelirini de kapsamak üzere – ortalama genel gelirine olan oranına eşit oranda olacaktır.

Böylece saptanan tutar, daha sonra, bir önceki fıkrada öngörülen topraklar kendilerine verilmiş bulunan Devletler arasında bölüştürülecektir; bu işlem üzerine, sözü geçen Devletlerin her birine düşen payın, aralarında bölüşülen toplam tutara göre oranı, Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış bütün topraklar ile 12 nci ve 15 nci Maddelerde belirtilen adaların – 1910-1911 ve 1911-1912 malî yılları içindeki – genel ortalama gerili oranıyla aynı oranda olacaktır. Bu fıkrada öngörülen gelirlerin hesaplanmasında, gümrük vergisi gelirleri dikkate alınmayacaktır.

(2) 46 ncı Maddenin son fıkrasında belirtilen toprağı da kapsamak üzere, işbu Andlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan topraklara gelince, ilgili Devletlerden her birine düşen payın, 50 nci Maddenin 2 nci fıkrası hükümleri uyarınca bölüştürülecek yıllık taksitlerin toplam tutarına göre tutarı, ayrılan toprakların ortalama gelirinin 1910-1911 ve 1911-1912 malî yılları içindeki –1907 yılında konulmuş ek gümrük vergisi gelirini de kapsamak üzere – Osmanlı İmparatorluğu'nun, 1 nci paragrafta belirtilen topraklarla adaların payının düşülmesinden sonraki ortalama toplam gelirine olan oranına eşit oranda olacaktır.

Madde 52

İşbu Kesime bağlı çizelgenin (B) Bölümünde öngörülen öndelikler [avanslar], Türkiye ile 46 ncı Maddede belirtilen öteki Devletler arasında, aşağıdaki şartlar içinde bölüştürülecektir:

(1) Çizelgede gösterilen ve 17 Ekim 1912 tarihinde varolan öndeliklerin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulması tarihinde ödenmemiş bulunan anaparası varsa, işbu anapara ile, bunun, 53 ncü Maddenin birinci fıkrasında belirtilen tarihlerden bu yana birikmiş faizleri ve bu tarihlerden sonra yapılmış bulunan ödemeler, 50 nci maddenin birinci paragrafı ile 51 nci maddenin birinci paragrafı hükümleri uyarınca bölüştürülecektir.

(2) Bu ilk bölüştürmeden sonra, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde kalan borç-

lara ve bu İmparatorlukça 17 Ekim 1912 ve 1 Kasım 1914 tarihleri arasında alınmış ve çizelgede gösterilen öndeliklere gelince, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinde ödenmemiş anapara varsa, bu anapara ile, bunun, 1 Mart 1920 tarihine kadar birikmiş faizleri ve bu tarihten sonra yapılmış ödemeler, 50 nci Maddenin 2 nci paragrafı ile 51 nci Maddenin 2 nci paragraf hükümleri uyarınca bölüştürülecektir.

Osmanlı Devlet Borcu Meclisi, söz konusu öndeliklerden [avanslardan] ilgili Devletlerden her birine düşen payın tutarını, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde saptayacak ve bu tutarı söz konusu Devletlere bildirecektir.

Türkiye'den başka Devletlerin borçlu tutuldukları paralar, bu Devletlerce, Osmanlı Devlet Borcu Meclisine ödenecek ve Osmanlı Devlet Borcu Meclisince ya alacaklılara ödenecek, ya da Türkiye'nin bu Devletler hesabına gerek faiz gerekse borcun karşılığı olarak ödemiş bulunduğu para tutarına eşit bir tutarı buluncaya kadar, Türk Hükümeti hesabına gelir yazılacaktır.

Bir önceki fıkrada öngörülen ödemeler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak yıllık beş eşit taksitle yapılacaktır. Söz konusu ödemelerin Osmanlı İmparatorluğu'nun alacaklılarına yapılacak parçası, öndelik sözleşmelerinden şart koşulan faizleri de kapsayacak ve Türk Hükümetine düşen parçası ise faizsiz ödenecektir.

Madde 53

Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan toprakları kendilerine katmış olan Devletlerce ödenmesi gereken, işbu Kesime ekli çizelgenin (A) Bölümünde belirtilmiş bulunan Osmanlı Devlet Borcu borçlanmalarının yıllık taksitleri, bu toprakların sözü geçen Devletlere katılmasını sağlamış bulunan Andlaşmaların yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, ödenmesi gerekli duruma gelecektir. 12 nci Maddede belirtilen adalara ilişkin yıllık taksit 1/14 Kasım 1914 den başlayarak ve 15 nci Maddede belirtilen adalara ilişkin yıllık taksit de 17 Ekim 1812 den başlayarak ödenmesi gerekli duruma gelecektir.

İşbu Andlaşma uyarınca, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan Asya'daki topraklar üzerinde yeni kurulmuş Devletlerin ve 46 ncı Maddenin son fıkrasında belirtilen toprağı kendisine katan Devletin borçlu oldukları yıllık taksitler, 1 Mart 1920 tarihinden başlayarak ödenmesi gerekli duruma gelecektir.

Madde 54

İşbu kesime ekli çizelgenin (A) Bölümünde sayılan 1911, 1912 ve 1913 yılları Hazine Tahvilleri (*Bons de Trésor*), sözleşmelerinde öngörülen ödeme tarihlerinden başlayarak on yıl içinde, kararlaştırılmış faizleriyle birlikte ödeneceklerdir.

Madde 55

Aralarında Türkiye de bulunmak üzere, 46 ncı Maddede belirtilen Devletler, işbu Kesime ekli çizelgenin (A) Bölümünde gösterildiği üzere Osmanlı Devlet Borcundan kendilerine düşen ve 53 ncü Maddede belirtilen tarihlerden başlayarak

ödenmesi gerekirken ödenmemiş bulunan yıllık taksitlerin tutarını Osmanlı Devlet Borcu Meclisine ödeyeceklerdir. Bu ödeme, işbu andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, eşit yirmi taksitle faizsiz yapılacaktır.

Türkiye'den başka Devletlerin Osmanlı Devlet Borcu Meclisine ödedikleri yıllık taksitler, Borç Meclisince, söz konusu Devletler hesabına Türkiye'nin ödemiş olduğu para tutarını buluncaya kadar, Türkiye'nin borçlu kalabileceği gecikmiş taksitler hesabından düşülecektir.

Madde 56

Bundan böyle, Osmanlı Devlet Borcu Yönetim Meclisinde, ellerinde borç senetleri bulunduran Almanların, Avusturya'lıların ve Macarların temsilcileri [vekilleri] bulunmayacaktır.

Madde 57

Osmanlı Devlet Borcu borçlanmalarıyla faizlerine ve karşılığı Mısır vergisi ile sağlanmış olan 1855, 1891 ve 1894 borçlanmalarına ilişkin faizsiz kuponların sunulmasına ilişkin süreler ile, sözü geçen borçlanmalardan adçekme vurmuş olan borç senetlerinin ödenmek üzere sunulma süreleri, Yüksek Bağıtlı Taraflar ülkesinde 29 Ekim 1914 tarihinden başlayarak işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişini izleyecek üç ayın sona ermesine kadar ertelenmiş sayılacaktır.

BİRİNCİ KESİME EK

1 Kasım 1914 Tarihinden Önceki Osmanlı Devlet Borcu Çizelgesi

(A) BÖLÜMÜ

BORÇLANMA 1	Sözleşmenin Tarihi 2	Faiz 3	Amortisman Dönemi 4	ÇIKARAN BANKA 5
Birleştirilmiş borçlar	1-14/9/1903- 8-21/6/1906	4	......	
İkramiyeli Türk Tahvilleri	5/1/1870	..	......	
Osmaniye	18-30/4/1890	4	1931	Osmanlı Bankası
Tömbeki	26/4-8/5/1893	4	1954	Osmanlı Bankası
40.000.000 Frank. Doğu demiryolları	1-13/3/1894	4	1957	Deutsche Bank ve grubu, Banque Internationale ve 2 Fransız Bankasıyla birlikte.
% 5 1896	29/2-12/3/1896	5	1946	Osmanlı Bankası
Gümrük 1902	17-29/5/1886- 28/9-11/10/1902	4	1958	Osmanlı Bankası
% 4 1903. Balık avcılığı	3/10/1888- 21/2-6/3/1903	4	1958	Deutsche Bank
Bağdat, Tertip I	20/2-5/3/1903	4	2001	Deutsche Bank
% 4 1904	4-17/9/1903	4	1960	Osmanlı Bankası
% 4 1901-1905............................	21/11-4/12/1901- 6/11/1903- 25/4-8/5/1905	4	1961	Osmanlı Bankası
Techizat-ı Askeriye	4-17/4/1905	4	1961	Deutsche Bank
Bağdat, Tertip II.........................	20/5-2/6/1908	4	2006	Deutsche Bank
Bağdat, Tertip III	20/5-2/6/1908	4	2010	Deutsche Bank
% 4 1908	6-19/9/1908	4	1965	Osmanlı Bankası
% 4 1909	30/9-13/10/1909	4	1950	Osmanlı Bankası
Soma-Bandırma	20/11-3/12/1910	4	1992	Osmanlı Bankası
Hudeyde-San'a	24/2-9/3/1911	4	2006	Banque Française
Gümrük 1911	27/10-9/11/1910	4	1952	Deutsche Bank ve grubu
Konya ovasını sulama	5-18/11/1913	..	1932	
Doklar, tersaneler ve denizcilikle ilgili yapılar	19/11-2/12/1913	5,50	1943	
% 5 1914	13-26/4/1914	5	(1962)	Osmanlı Bankası
Tütün Rejisi Öndeliği (Avansı).	4/8/1913	..	....	
Hazine Tahvilleri % 5 1911 (Savaş gemileri satın alış)	13/7/1911	5	1916*	Türkiye Millî Bankası
Hazine Tahvilleri, Osmanlı Bankası, 1912	8-21/11/1912	6	1915*	Osmanlı Bankası
Hazine Tahvilleri, 1913, doğrudan çıkartılmış tahvilleri de kapsamak üzere ...	19/1-1/2/1913	5	1918*	Périer ve Ortak.

* Bak. Madde 54.

(B) BÖLÜMÜ

ÖNDELİKLER (Avanslar)	Sözleşmenin Tarihi	Faizler	İlk Nominal Anapara Türk Lirası
Bağdat Ortaklığı	3/16 Haziran 1908	7	300.000
Fenerler Yönetimi	5/18 Ağustos 1904	8	55.000
Fenerler Yönetimi	5/18 Ağustos 1907	7	300.000
Köstence Kablosu Ortaklığı	27/9 Ekim 1904	4	17.335
Tünel Ortaklığı	....	.....	3.000
Öksüzler (Eytam) Sandığı	Çeşitli tarihler	.....	153.147
Deutsche Bank	13/26 Ağustos 1912	5,5	33.000
Fenerler Yönetimi	3/16 Nisan 1913	7	500.000
Anadolu Demiryolu Ortaklığı	23/3 Mart 1914	6	200.000

KESİM II
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Madde 58

Bir yandan Türkiye, ve öte yandan (Yunanistan dışında) öteki Bağıtlı Devletler, bu Devletlerle (tüzel kişileri de kapsamak üzere) uyruklarının, 1 Ağustos 1914 tarihiyle işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi arasındaki süre boyunca uğramış oldukları, gerek savaş eylemleri, gerekse zoralım, haciz, dilediği gibi kullanma ve elkoyma tedbirlerinden doğan kayıp ve zararlardan dolayı her türlü parasal istemde bulunma hakkından karşılıklı olarak vazgeçerler.

Bununla birlikte, yukarıdaki hüküm, işbu Andlaşmanın III ncü Bölümünde (Ekonomik hükümler) öngörülen hükümlere halel getirmeyecektir.

Türkiye, Almanya ile yapılmış 28 Haziran 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 259 ncu Maddesinin birinci fıkrası ve Avusturya ile yapılmış 10 Eylül 1919 tarihli Barış Andlaşmasının 210 ncu Maddesinin birinci fıkrası uyarınca, Almanya ile Avusturya'nın geçirmiş [transfer etmiş] oldukları altın paralar üzerindeki her türlü haktan, (Yunanistan dışında) öteki Bağıtlı Devletler yararına vazgeçer.

Sürüme [tedavüle] çıkarılan birinci tertip Türk kâğıt paralarına ilişkin olarak, gerek 20 Haziran 1331 (3 Temmuz 1915) tarihli sözleşme, gerekse söz konusu kâğıt paraların arkasında yazılı metin uyarınca, Osmanlı Devlet Borcu Meclisine yükletilmiş bütün ödeme yükümleri geçersiz sayılmıştır.

Bunun gibi, Türkiye, Osmanlı Hükümetince İngiltere'ye ısmarlanmış ve İngiliz Hükümetince 1914 de elkonmuş olan savaş gemileri için ödenmiş bulunan paranın geri verilmesini İngiliz Hükümetinden ya da İngiliz uyruklarından istememeyi kabul eder ve bu yüzden her türlü istemde bulunmaktan vazgeçer.

Madde 59

Yunanistan, Anadolu'da, savaş yasalarına aykırı olarak, Yunan ordusu ya da Yunan yönetiminin eylemleriyle işlenmiş zararları onarma yükümünü kabul eder.

Öte yandan, Türkiye, Yunanistan'ın, savaşın uzamasından ve savaş sonuçlarından doğan malî durumunu dikkate alarak, onarımlar karşılığı olarak, Yunan Hükümetine karşı yöneltebileceği her türlü zarar-giderim isteminden kesinlikle vazgeçer.

Madde 60

Gerek Balkan Savaşları sonucu olarak gerekse işbu Andlaşma ile, kendilerine Osmanlı İmparatorluğu'ndan bir toprak parçası ayrılmış ya da ayrılan Devletler, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu toprak parçasında bulunan her türlü taşınır ve taşınmaz malları, herhangi bir karşılık ödemeksizin, edinmiş olacaklardır.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, 26 Ağustos 1324 (8 Eylül 1908) ve 20 Nisan 1325 (2 Mayıs 1909) tarihli İradelerde, Hazine-i Hassa'dan (*Liste civile*) Devlete geçirilmesi buyrulmuş olan taşınır ve taşınmaz mallarla, 30 Ekim 1918 de, bir kamu hizmeti yararına Hazine-i Hassa'ca yönetilen mallar, sözü geçen Devletler Osmanlı İmparatorluğunun yerini almış olduklarından ve bu mallar üzerinde kurulmuş

bulunan Vakıfların geçerli tanınması şartıyla, bir önceki fıkrada belirtilen taşınır ve taşınmaz malların kapsamı içinde bulunmaktadırlar.

Gerek Balkan Savaşları sonucu olarak, gerek daha sonra Yunanistan'a geçmiş eski Osmanlı İmparatorluğu topraklarında bulunan ve Hazine-i Hassa'dan Devlete geçmiş taşınır ve taşınmaz mallar konusunda, Türk Hükümeti ile Yunan Hükümeti arasında çıkan anlaşmazlık, 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşmasına ekli özel bir protokol uyarınca ve yapılacak bir hakemlik sözleşmesine göre, La Haye'de bir hakemlik mahkemesine götürülecektir.

İşbu maddenin hükümleri, Hazine-i Hassa adına yazılı bulunan ya da Hazine-i Hassa'ca yönetilen ve bu Maddenin 2 nci ve 3 ncü fıkralarında öngörülmeyen taşınır ve taşınmaz malların hukuksal niteliğini değiştirmeyecektir.

Madde 61

Türk sivil ya da askerî emeklilik maaşından yararlananlardan, işbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den başka bir Devletin uyrukluğuna geçmiş bulunanlar, emeklilik maaşlarına ilişkin olarak Türk Hükümetine karşı herhangi bir istemde bulunamayacaklardır.

Madde 62

Türkiye, Almanya ile Versailles'da 28 Haziran 1919 tarihinde yapılmış Barış Andlaşmasının 261 nci Maddesi, ve Avusturya ile 10 Eylül 1919 da Bulgaristan ile 27 Kasım 1919 da ve Macaristan ile 4 Haziran 1920 de yapılmış Barış Andlaşmalarının bu konuyla ilgili maddeleri uyarınca, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'ın, Türkiye'den olan bütün alacaklarının [bağıtlı Devletlere] geçirilmesini [transferini] kabul eder.

Bağıtlı öteki Devletler, bu yüzden Türkiye'ye düşen borçlardan Türkiye'yi aklanmış [ibra edilmiş] saymaya razı olurlar.

Türkiye'nin, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'dan olan alacakları da sözü geçen Bağıtlı Devletlere geçirilmiştir.

Madde 63

Türk Hükümeti, öteki Bağıtlı Devletlerle görüş birliği içinde, savaştan sonra Almanya'dan Türkiye'ye gönderilecek malların tutarına karşılık olarak, Alman Hükümetince sürüme çıkartılmış kâğıt paraları belli bir kambio değeri üzerinden kabul edeceği konusunda girmiş olduğu yükümlerden Alman Hükümetini aklanmış [kurtulmuş, ibra edilmiş] saydığını bildirir.

BÖLÜM III
EKONOMİK HÜKÜMLER

Madde 64

Bu Bölümde, "Müttefik Devletler" (*Puissances alliées*) terimi, Türkiye'den başka bağıtlı Devletler anlamına gelmektedir; "Müttefik uyrukları" (*ressortissants alliés*) terimi, Türkiye'den başka bağıtlı Devletlerin uyrukluğunda bulunan ya da bu

Devletlerin koruyuculuğu (*protectorat*) altında bulunan bir Devletin ya da bir ülkenin uyrukluğunda olan gerçek kişileri, dernekleri ve kurumları kapsamaktadır.

Bu Bölümün, sözü geçen "Müttefik uyrukları"na ilişkin hükümleri, Müttefik Devletlerin uyrukluğunda bulunmamakla birlikte, bu Devletlerin olgusal [fiilî] korumasından (*protection*) yararlanmış bulunmaları yüzünden, Osmanlı makamlarınca kendilerine Müttefik uyrukları gibi işlem yapılmış ve bu yüzden de zarar görmüş olan kimselere de uygulanacaktır.

KESİM I

MALLAR, HAKLAR VE ÇIKARLAR

Madde 65

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinde Türk egemenliği altında kalmış bir ülkede bugün de bulunup kimliği ortaya konulabilecek ve 29 Ekim 1914 tarihinde Müttefiklerin uyruğu olan kimselere ait mallar, haklar ve çıkarlar, bulundukları durumlarıyla, derhal hak sahiplerine geri verilecektir.

Karşılıklı olarak, 29 Ekim 1914 tarihinde Müttefik Devletlerin egemenliği ya da koruyuculuğu altına konulmuş ülkelerde ya da Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılacak bugün sözü geçen Devletlerin egemenliği altına konulmuş ülkelerde bulunup da Türk uyruklarına ait olan mallar, haklar ve çıkarlar, derhal hak sahiplerine geri verilecektir. İşbu Andlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış ülkelerde bulunan ve Müttefik Devletler makamlarınca tasfiye konusu yapılmış ya da başka herhangi olağanüstü tedbirler uygulanmış, Türk uyruklarına ait olan mallar, haklar ve çıkarlar konusunda da bu hüküm uygulanacaktır.

İşbu Andlaşma uyarınca Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış bir ülkede bulunup, Osmanlı Hükümetince uygulanan kural-dışı [istisnaî] bir savaş tedbirine konu olduktan sonra, bu ülkede yetkilerini [otoritesini] kullanan Bağıtlı Yüksek Tarafların şimdi elinde bulunan mallardan kimliği ortaya konulabilecek olanlar, bulundukları durumlarıyla, meşru maliklerine geri verilecektir. Bu ülkede yetkilerini [otoritesini] kullanan Bağıtlı Devletçe tasfiye edilmiş taşınmaz mallar konusunda da aynı işlem yapılacaktır. Özel kişiler arasında bunlar dışında kalan istemler, yetkili yerel mahkemelere sunulacaktır.

İstenmiş malların kimin olduğu ya da bunların geri verilişi konusunda ortaya çıkacak her türlü anlaşmazlıklar, bu Bölümün V nci Kesiminde öngörülen Hakemlik Karma Mahkemesine sunulacaktır.

Madde 66

65 nci Maddenin 1 nci ve 2 nci fıkralarındaki hükümleri yürürlüğe koymak için, Bağıtlı Yüksek Taraflar, en hızlı bir yönetim süreci uygulayarak, maliklerin rızası olmaksızın konmuş olabilecek her türlü yükümlerden ya da yararlanma haklarından arınmış olarak, maliklere, mallarını, haklarını ve çıkarlarını geri verdireceklerdir. Malları, hakları, ve çıkarları, bu geri verdirmeyi yaptıracak olan Hükümetten dolaylı ya da dolaysız olarak edinmiş olan ve bu geri vermeden zarara

uğramış bulunabilecek üçüncü kişilerin zararlarını gidermekle, geri verdirmeyi yaptıran Hükümet yükümlü olacaktır. Bu zarar-giderim konusunda ortaya çıkabilecek olan anlaşmazlıkların çözümünde ortak (genel) hukuk mahkemeleri yetkili olacaklardır.

Bütün öteki durumlarda, zarar-giderimde bulunmaları gerekenlere karşı, zarara uğramış üçüncü kişilerin dâva açma hakları olacaktır.

Bu amaçla, Bağıtlı Yüksek Taraflarca, düşman mallarına, haklarına ve çıkarlarına ilişkin olarak alınmış bütün kullanım (geçirim) işlemleri ya da başka olağanüstü savaş tedbirleri – henüz tamamlanmamış bir tasfiye söz konusu ise – derhal kaldırılacak ve durdurulacaktır. İstemde bulunan maliklerin malları, hakları ve çıkarları – bunların sahipleri belli olur olmaz – derhal geri verilerek, bu istemler yerine getirilecektir.

Geri verilmesi 65 nci maddede öngörülen mallar, haklar ve çıkarlar, işbu Andlaşmanın imzası tarihinde Bağıtlı Yüksek Taraflardan birinin yetkili makamlarınca tasfiye edilmiş bulunursa, bu Bağıtlı Taraf, tasfiye tutarını, malların, hakların ve çıkarların maliklerine ödeyerek, geri verme yükümünden aklanmış [kurtulmuş, ibra edilmiş] olacaktır. Malikin başvurması üzerine, Hakemlik Karma Mahkemesi, tasfiyenin haklı bir değeri tutturacak koşullar altında yapılmamış olduğu kanısında bulunursa, bu Mahkeme, taraflar anlaşamazlarsa, tasfiyeden elde edilen geliri, hakgözetirliğe uygun göreceği ölçüde arttırabilecektir. Söz konusu mallar, haklar ve çıkarlar, malikleriyle yapılmış anlaşmadan ya da yukarıda öngörülen Hakemlik Karma Mahkemesinin kararından sonra iki ay içinde ödeme yapılmamışsa, geri verilecektir.

Madde 67

Bir yandan Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti, ve öte yandan Türkiye, Türkiye ülkesinde ve karşılıklı olarak, Yunanistan, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ülkelerinde, ordularınca ya da yönetim makamlarınca elkonmuş, haczedilmiş ve geçici olarak elkonulmuş olup da şimdi de bu ülkede bulunan her türlü taşınır malların kendi ülkelerinde aranmasını ve bulunanların geri verilmesini, gerek uygun düşen yönetim tedbirleri alarak, gerekse bunlara ilişkin bütün belgeleri teslim ederek kolaylaştıracaktır.

Bu araştırma ve geri verme, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ordularınca ve makamlarınca, Yunanistan, Romanya, ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ülkesinde haczedilmiş ya da geçici olarak elkonulmuş ve Türkiye'ye ya da Türk uyruklarına geçirilmiş mallarla, Yunanistan, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ordularınca Türk ülkesinde elkonularak ya da haczedilerek Yunanistan'a, Romanya'ya ya da Sırp-Hırvat-Sloven Devletine ya da bunların uyruklarına geçirilmiş mallar için de uygulanacaktır.

Bu araştırmalara ve geri vermelere ilişkin istemler [dilekçeler], işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak altı aylık bir süre içinde sunulacaktır.

Madde 68

Türkiye'de Yunan ordusunca işgal olunan bölgelerde, bir yandan Yunan

makamları ve yönetimleri ile, öte yandan Türk uyrukları arasında yapılmış sözleşmelerden doğan borçlar, bu sözleşmelerde öngörülen şartlar içinde, Yunan Hükümetince ödenecektir.

Madde 69

1922-1923 malî yılından önceki malî yıllar için, Müttefiklerin uyruklarından ya da bunların mallarından, Müttefik uyruklarının ve mallarının 1 Ağustos 1914 de yararlandıkları statü uyarınca bağlı kılınmamış bulundukları hiç bir vergi resim ya da ek-resim (vergi) alınmayacaktır.

1922-1923 malî yılından önceki malî yıllar için, 15 Mayıs 1923 den sonra para alınmış bulunuyorsa, işbu Andlaşma yürürlüğe girer girmez, bu paralar hak sahiplerine geri verilecektir.

15 Mayıs 1923 den önce alınmış paralar için hiç bir başvurmada bulunulmayacaktır.

Madde 70

65 nci, 66 ncı ve 69 ncu Maddelere dayandırılacak istemlerin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşundan başlayarak yetkili makamlara altı ay içinde ve, anlaşmaya varılamazsa, Hakemlik Karma Mahkemesine onsekiz aylık bir süre içinde sunulmuş olmaları gerekmektedir.

Madde 71

İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ya da bunların uyrukları, kendi malları, hakları ve çıkarlarına ilişkin olarak, 19 Ekim 1914 tarihinden önce Osmanlı Hükümetine istemlerde bulunmuş ya da dâva açmış olduklarından, işbu Kesimin hükümleri, sözü geçen istemleri ya da dâvaları hiç bir zaman etkilemeyecektir. İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Hükümetlerine Osmanlı Hükümetince ya da Osmanlı uyruklarınca sunulmuş istemlere ya da açılmış dâvalara da aynı işlem uygulanacaktır. Bu istemler ya da dâvalar, Türk Hükümetiyle işbu Maddede belirtilen öteki Hükümetlere karşı, Kapitülasyonlara son verilmiş olduğu göz önünde tutularak, kovuşturulacaktır.

Madde 72

İşbu Andlaşma uyarınca Türk kalan topraklarda, Almanya'ya, Avusturya'ya , Macaristan'a ve Bulgaristan'a ya da bunların uyruklarına ait olup da, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden önce Müttefik Hükümetlerce elkonulmuş ya da işgal edilmiş olan mallar, haklar ve çıkarlar, bu [Müttefik] Hükümetlerle Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan Hükümetleri ya da ilgili uyrukları arasında anlaşmaların (düzenlemelerin) yapılmasına kadar, Müttefik Hükümetlerin elinde kalacaktır. Bu mallar, haklar ve çıkarlar tasfiye edilmişlerse, yapılmış tasfiyelerin geçerli olduğu doğrulanmıştır.

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılan topraklarda, Almanya'ya, Avusturya'ya, Macaristan'a ve Bulgaristan'a ya da bunların uyruklarına ait malları, hakları ve çıkarları, söz konusu ülkelerde yetkilerini [otoritelerini] kullanan

Hükümetler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşundan başlayarak altı ay içinde, tasfiye edebileceklerdir.

Daha önce yapılmış ya da yapılmamış olsun, tasfiyelerden elde edilen para, tasfiye edilmiş mallar Almanya, Avusturya, Macaristan ya da Bulgaristan Devletlerinin mülkiyetinde ise, ilgili Devletle yapılmış Barış Andlaşmasının kurmuş olduğu Onarımlar Komisyonuna [Tâmirat Komisyonuna, *la Commission des Réparations*] ödenecektir. Tasfiye edilen mallar özel kişilerin ise, tasfiyeden elde edilen para, doğrudan doğruya malların sahiplerine ödenecektir.

İşbu Maddenin hükümleri, Osmanlı anonim ortaklıklarına [şirketlerine] uygulanmayacaktır.

KESİM II
SÖZLEŞMELER VE SÜRE AŞIMLARI

Madde 73

82 nci Maddede tanımlandığı biçimde, sonradan düşman durumuna girmiş bulunan taraflar arasında ve bu Maddede belirtilmiş tarihten önce yapılmış, aşağıdaki kategorilere giren sözleşmeler (*contrats*), bu sözleşmelerin kapsadığı hükümlerle işbu Andlaşmanın hükümleri saklı tutulmak şartıyla, yürürlükte kalacaklardır:

a) Teslim işlemi 82 nci Maddenin hükümleri uyarınca tarafların düşman durumuna girmelerinden önce gerçekten yapılmış bulunan, taşınmaz malların satışına ilişkin sözleşmeler – asıl satış işlemi usulüne uygun olarak gerçekleştirilmiş olmasa bile;

b) Özel kişiler arasında yapılmış kiralama, kiraya verme sözleşmeleriyle, kira vaadi sözleşmeleri;

c) Madenlerin, ormanların ve tarım topraklarının işletilmesine ilişkin olarak, özel kişiler arasında yapılmış sözleşmeler;

d) İpotek, teminat ve emanet konusunda sözleşmeler;

e) Ortaklıkların kurulmasına ilişkin sözleşmeler; bu hüküm, yönetildikleri kanun uyarınca, ortakların kişiliğinden ayrı bir kişilik oluşturmayan kollektif ortaklıklara (*partnerships*) uygulanmaz;

f) Özel kişilerle ya da ortaklıklarla, Devlet, vilâyetler, belediyeler ya da bunlara benzer yönetim tüzel kişileri arasında, herhangi bir konuda, yapılmış sözleşmeler;

g) Aile durumuna [statüsüne] ilişkin sözleşmeler;

h) Her çeşit bağışlara, [hibe ve teberrulara, *à des donations ou à des libéralités*] ilişkin sözleşmeler.

İşbu Madde, sözleşmelere, yapıldıkları sıradaki değerlerinden başka bir değer verdirme amacıyla öne sürülemeyecektir.

İşbu Madde, ayrıcalık [imtiyaz] sözleşmelerine uygulanmayacaktır.

Madde 74

Sigorta sözleşmelerine, işbu kesimin Ek'inde öngörülen hükümler uygulanacaktır.

Madde 75

73 ncü ve 74 ncü Maddelerde sayılan sözleşmelerle, ayrıcalık [imtiyaz] sözleşmeleri dışında, sonradan düşman durumuna girmiş kimseler arasında, tarafların düşman durumuna girmeleri tarihinden önce yapılmış olan sözleşmeler, bu tarihten başlayarak sona erdirilmiş sayılacaktır.

Bununla birlikte, sözleşmenin taraflarından her biri, gerekirse, öteki tarafa, sözleşmenin yapıldığı tarihte yürürlükte tutulması istenilen andaki koşullar arasındaki farkı karşılayacak bir zarar-giderim [tazminat] ödenmesi şartıyla, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç ayılk bir sürenin geçişine kadar, öteki taraftan, bu sözleşmenin uygulanmasını isteyebilecektir. Bu zarar-giderim, taraflar kendi aralarında anlaşamazlarsa, Hakemlik Karma Mahkemesince saptanacaktır.

Madde 76

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden önce, 73 ncü Maddeden 75 nci Maddeye kadar olan Maddelerde belirtilen sözleşmelerde, ödemede kullanılacak para ya da kambio değeri konusundaki sözleşmeleri de kapsamak üzere, özellikle bu sözleşmelerin sona erdirilmesine, yürürlükte tutulmasına, uygulama şartlarına ya da bu sözleşmelerde yapılacak değişikliklere ilişkin olarak, taraflar arasında yapılmış bütün işlemlerin geçerli olduğu doğrulanır.

Madde 77

30 Ekim 1918 tarihinden sonra, Müttefik uyruklarıyla Türk uyrukları arasında yapılmış sözleşmeler geçerli kalmaktadırlar; bunlara genel (ortak) hukuk kuralları uygulanır.

30 Ekim 1918 tarihinden sonra 16 Mart 1920 tarihine kadar İstanbul Hükümetiyle usulüne uygun olarak yapılmış sözleşmeler de geçerli kalmaktadırlar; bunlara genel (ortak) hukuk kuralları uygulanır.

16 Mart 1920 den sonra İstanbul Hükümetiyle usulüne uygun olarak yapılmış bulunan ve bu Hükümetin etkin yetkileri [otoritesi] altındaki topraklara ilişkin bütün sözleşmeler ve anlaşmalar, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde ilgililerin istemesi üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisinin uygun buluşuna sunulacaktır. Bu sözleşmeler uyarınca yapılmış bulunan ödemeler, işbu ödemelerde bulunmuş olan tarafın hesabına, gereği gibi, alacak yazılacaktır.

Bu sözleşmeler uygun bulunmazlarsa, ilgili tarafların, gerekiyorsa, doğrudan doğruya ve gerçekten uğranılmış zararı karşılayacak bir zarar-giderime [tazminata] hakkı olacaktır; dostça bir anlaşmaya varılamazsa, bu zarar-giderim Hakemlik Karma Mahkemesince saptanacaktır.

İşbu Maddenin hükümleri, ayrıcalık [imtiyaz] sözleşmelerine, ayrıcalık geçirimlerine ve kamu hizmeti ayrıcalığına ilişkin işletme sözleşmelerine uygulanmayacaktır.

Madde 78

Sonradan düşman olmuş taraflar arasında, ayrıcalık [imtiyaz] sözleşmeleri

dışındaki sözleşmelere ilişkin olarak ortaya çıkmış bulunan ya da, aşağıda gösterilen altı aylık sürenin bitiminden önce ortaya çıkabilecek olan her türlü anlaşmazlıklar, Hakemlik Karma Mahkemesince çözümlenecektir; bununla birlikte, tarafsız Devletlerin kanunları uyarınca bu Devletlerin ulusal mahkemelerinin yargı yetkisi içinde bulunabilecek olan anlaşmazlıklar, Hakemlik Karma Mahkemesince değil, fakat bu ulusal mahkemelerce çözümlenecektir. Bu Madde uyarınca Hakemlik Karma Mahkemesinin yetki alanına giren anlaşmazlıklara ilişkin şikâyetlerin, bu mahkemenin kuruluş tarihinden başlayarak altı aylık bir süre içinde bu mahkemeye sunulmaları gerekecektir.

Bu sürenin sona erişinde, Hakemlik Karma Mahkemesine sunulmamış olacak anlaşmazlıklar, genel (ortak) hukuk hükümleri uyarınca yetkili olan mahkemelerce çözüme bağlanacaktır.

İşbu Maddenin hükümleri, savaş boyunca aynı ülkede oturmuş ve hem kendileri hem de malları bakımından diledikleri gibi davranmış olan bütün taraflar arasında yapılmış görüşmelerde, tarafların düşman oldukları tarihten önceki yetkili bir mahkemece hükme bağlanmış anlaşmazlıklara uygulanamaz.

Madde 79

Bağıtlı Yüksek Tarafların ülkesinde, düşmanlar arasındaki ilişkilerde, süre aşımına, kanunda öngörülen sürelere uyulmaması yüzünden dâva açma hakkının sınırlanmasına ya da yitirilmesine ilişkin bütün süreler, ister savaşın başlangıcından ister önce, ister sonra işlemeğe başlamış bulunsun, 29 Ekim 1914 tarihinden başlayarak işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden sonra üç ayın geçişine kadar ertelenmiş sayılacaktır.

Bu hüküm, özellikle, faiz ve kazanç [temettü] kuponlarının sunulması sürelerine ve adçekme ile ya da başka herhangi bir nedenle ödenmesi gerekli her türlü bonoların sürelerine uygulanacaktır.

Yukarıda belirtilen süreler, Romanya bakımından, 27 Ağustos 1916 tarihinden başlayarak kesilmiş sayılacaktır.

Madde 80

Düşmanlar arasındaki ilişkilerde, savaştan önce yapılmış olan hiç bir ticaret senedi, salt kabul ya da ödeme için gerekli olan süre içinde sunulmamış olması, ya da ödenmemiş bulunması yüzünden, ya da savaş sırasında çekicilerle [keşidecilerle, *tireurs*] yükleneceklere [cırantalara, *endosseurs*] kabul etmeme ya da ödememe bildirisinde bulunulmaması nedeniyle, ya da protestoda bulunulmamış olmasından veya başka herhangi bir işlemi yerine getirmemiş olması yüzünden, geçersiz sayılmayacaktır.

Bir ticaret senedinin kabulü ya da ödenmesi için sunulması gerekli olan süre, ya da kabul edilmeme ve ödememenin çekicilerle [keşidecilerle] yükleneceklere [cırantalara] bildirilmesi gerekli süre, ya da senedin protesto edilmesi için gerekli olan süre, savaş içinde geçmişse ve senedi sunması, protesto etmesi ya da kabul edilmediğini, ya da ödenmediğini bildirmesi gereken taraf, savaş sırasında böyle bir davranışta bulunmamışsa, senedin sunulması, kabul edilmediğinin ya da

ödenmediğinin bildirilmesi ya da protesto düzenlenmesi için, kendisine işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak, üç aylık bir süre tanınacaktır.

Madde 81

Ödenmesi gerekli olmuş borçların güvencesi olarak savaştan önce kabul edilmiş ipotekli bir taşınmaz malın ya da bir sağlancanın [rehnin] paraya çevrilmesi için savaş sırasında yapılmış olan satışlar, malikine haber verilmesi için gerekli bütün işlemler yapılmamış olsa bile – söz konusu borçlunun, her türlü zarar ve ziyanlar konusunda hesaplaşmak üzere, alacaklıyı Hakemlik Karma Mahkemesine çağırması hakkı açıkça saklı tutulmak şartıyla – geçerli sayılacaktır.

Mahkeme, taraflar arasındaki hesapları tasfiye etmekle, sağlanca ya da güvence olarak verilen malın satılış şartlarını incelemekle ve alacaklı kötü niyetle davranmışsa ya da sağlancayı satmaktan kaçınmak için ya da bu satışın gerçek fiyatıyla yapılmasını sağlamak bakımından elinden gelebilecek her yola başvurmamış ise, borçlunun satış yüzünden uğramış olabileceği zararı onarma zorunluluğuyla alacaklıyı yükümlü tutmakla görevli olacaktır.

İşbu hüküm, yalnız düşmanlar arasında uygulanabilecek ve yukarıda öngörülen işlemlerden 1 Mayıs 1923 tarihinden sonra yapılmış olanlara uygulanmayacaktır.

Madde 82

İşbu Kesimdeki hükümler uyarınca, bir sözleşmeye taraf bulunan kişiler, aralarında ticaret ilişkilerinin olaylar yüzünden gerçekten imkânsız olduğu, ya da bu taraflardan birinin bağlı olduğu kanunlar, karannmeler ya da tüzükler (yönetmelikler) yüzünden yasaklanmış ya da hukuka aykırı sayılmış bulunduğu tarihten başlayarak, düşman sayılacaklardır.

Bununla birlikte, 73 ncü Maddeden 75 nci Maddeye kadar olan maddelerle, 79 ncu ve 80 nci Maddelerde öngörülen hükümler, (ortaklıkları da kapsamak üzere) düşman kişiler ya da onların temsilcileri arasında, Bağıtlı Yüksek Taraflardan birinin ülkesinde yapılmış sözleşmeler – bu ülke, bağıtlanan taraflardan biri için düşman ülkesi idiyse ve bu ülkede hem kendisi hem de malları bakımından dilediği gibi davranabilmişse – uygulanmayacaktır; bu sözleşmelere genel (ortak) hukuk kuralları uygulanacaktır.

Madde 83

İşbu Kesimin hükümleri, Japonya ile Türkiye arasında uygulanmayacak ve bu hükümlere konu olan sorunlar, bu iki ülkeden her birinde, yerel [ulusal] kanunları uyarınca çözüme bağlanacaktır.

EK

I. HAYAT SİGORTASI

§ 1.

Bir sigortacı ile, sonradan düşman olan bir kimse arasında yapılmış hayat

sigortası sözleşmeleri, savaşın başlaması ya da bu kimsenin düşman durumuna girmesi yüzünden sona erdirilmiş sayılmayacaktır.

Bir önceki fıkra uyarınca sona erdirilmiş sayılmayan bir sözleşme gereğince, savaş sırasında ödenmesi gerekli olmuş sigorta altında bulunan bir para tutarının, savaştan sonra, ödenmesi istenebilecektir. Bu para tutarına, ödenmesi gerekli olduğu tarihten ödeme gününe kadar, yıllık % 5 faiz eklenecektir.

Sigorta ücretlerinin [primlerinin] savaş sırasında ödenmemesi, ya da sözleşme hükümlerinin yerine getirilmemesi yüzünden, bir sözleşme geçersiz duruma düşmüşse, sigortalının ya da vekillerinin ya da hak sahiplerinin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak oniki aylık bir süre içinde her an, sigorta senedinin [poliçesinin] geçersiz ya da sona erdirilmiş sayıldığı günkü değerini, yıllık % 5 faizlerin de eklenmesiyle, sigortacıdan istemeye hakları olacaktır.

Hayat sigortası sözleşmeleri 29 Ekim 1914 tarihinden önce imzalanmış olup da, bu sözleşmelerin hükümleri gereğince primlerin ödenmemiş bulunması yüzünden sözleşmeleri sona erdirilmiş ya da değeri indirilmiş bulunan Türk uyruklarının, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak üç aylık bir süre içinde ve bu sırada yaşıyorlarsa, sigorta edilmiş para tutarının tümü için, sigorta senetlerini [poliçelerini] yeniden düzenlemeye hakları olacaktır. Bunun için, Sigorta Ortaklığının [Kumpanyasının] doktorunca Ortaklığın yeterli sayacağı bir sağlık denetiminden geçirildikten sonra, birikmiş primleri % 5 bileşik faiziyle ödeyeceklerdir.

§ 2.

Şimdi Müttefik Devletlerden birinin uyrukluğunda bulunan ortaklıklarla Türk uyrukları arasında, 29 Ekim 1914 tarihinden önce yapılmış olup da, primleri 18 Kasım 1915 tarihinden önce ve sonra, ya da yalnız bu tarihten önce, Türk Lirasından başka bir para ile ödenmiş bulunan hayat sigortası sözleşmelerinin, aşağıdaki gibi uygulanması kararlaştırılmıştır: (1) 18 Kasım 1915 tarihinden önceki dönem için, sigorta edilen kimsenin hakları, sigorta senedindeki [poliçesindeki] genel şartlar uyarınca, sözleşmede öngörülen para ile ve bu paranın, onu çıkaran ülkedeki değerine göre düzenlenecektir (örneğin, Frank, altın Frank, ya da kâğıt para Frank olarak belirtilmiş tutarlar, Fransız Frangı olarak ödenecektir); (2) 18 Kasım 1915 tarihinden sonraki dönem için, kâğıt para Türk Lirası ile ve Türk Lirasının değeri savaş öncesi değerine eşit sayılarak ödenecektir.

Sözleşmeleri Türk parasından başka bir para üzerinden yapılmış olan Türk uyrukları, primlerini, 18 Kasım 1915 tarihinden bu yana, sözleşmelerde öngörülen para ile ödemiş olduklarını ispat ederlerse, bu sözleşmeler de, 18 Kasım 1915 tarihinden sonraki dönem için bile, bu para ile ve bu paranın, onu çıkaran ülkedeki değeri üzerinden düzenlenecektir.

Şimdi Müttefik Devletlerden birinin uyrukluğunda bulunan ortaklıklarla, 29 Ekim 1914 tarihinden önce Türk parasından başka bir para üzerinden sözleşme yapmış bulunan Türk uyruklarının sözleşmeleri, primlerinin ödenmiş olması yüzünden bugün de yürürlükteyse, bu Türk uyruklarının, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde, söz konusu para ile ve bu

paranın, onu çıkaran ülkedeki değeri üzerinden, anapara tutarının tümü için sigorta senetlerini [poliçelerini] yenileme hakları olacaktır. Bunun için, 18 kasım 1915 tarihinden bu yana, süreleri geçmiş olan primleri bu para ile ödemeleri gerekmektedir. Buna karşılık, söz konusu Türk uyruklarının, belirtilen tarihten bu yana kâğıt para Türk Lirasıyla ödemiş oldukları primler, onlara, aynı çeşit parayla geri verilecektir.

§ 3.

Türk Lirası olarak yapılmış sigorta sözleşmeleri, kâğıt para Türk Lirası olarak hesaplanarak ödenecektir.

§ 4.

Sigorta ortaklığı ile özel bir sözleşme yaparak, sigorta senetlerinin [poliçelerinin] değerini ve primlerin nasıl ödeneceğini daha önce düzenlemiş bulunan sigortalılarla, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinde sigorta senetlerini kesin olarak ödemiş olan sigortalılara 2 nci ve 3 ncü paragrafların hükümleri uygulanacaktır.

§ 5.

Yukarıdaki paragrafın uygulanması bakımından, hayat sigortası sözleşmesi sayılacak sözleşmeler, tarafların karşılıklı yükümlerini hesaplamak için, insan yaşantısının olasılıklarına dayanan ve bunların faiz tutarları eklenerek hesaplanan sigorta sözleşmeleridir.

II. DENİZ SİGORTALARI

§ 6.

Tarafların düşman olmalarından önce, tehlike [risk, *risque*] doğmuş bulunmaktaysa ve sigortalının, uyruğu bulunduğu Devletçe ya da bu Devletin müttefiklerince girişilmiş savaş eylemlerinden doğan zararları karşılamak söz konusu olmamak şartıyla, deniz sigortaları sözleşmeleri, bu sözleşmelerdeki hükümler saklı kalmak üzere, sona erdirilmiş sayılmayacaktır.

III. YANGIN SİGORTALARI VE ÖTEKİ SİGORTALAR

§ 7.

Bir önceki paragrafta belirtilen çekince [ihtirazî kayıt] yürürlükte kalmak üzere, yangına karşı sigortalarla bütün öteki sigortalara ilişkin sözleşmeler sona ermiş sayılmayacaklardır.

KESİM III
BORÇLAR

Madde 84

Bağıtlı Yüksek Taraflar, savaştan önce yapılmış sözleşmeler uyarınca, savaştan

önce ya da savaş sırasında ödenmesi gereken ve savaş yüzünden ödenmemiş kalan borçların, sözleşmelerde öngörülen şartlar içinde, üzerinde anlaşılmış para ile ve o paranın çıkartıldığı ülkedeki değeri üzerinden ödenmesi gerekeceğinde görüş birliğine varmışlardır.

İşbu Bölümün II nci Kesimi Ek'indeki hükümlere halel gelmemek şartıyla, şurası kararlaştırılmıştır ki, savaştan önceki bir sözleşme uyarınca yapılması gereken ödemelerin savaş sırasında, söz konusu sözleşmede gösterilen paradan başka bir para ile tüm olarak ya da yalnız bir parçası alınmış bir para tutarının karşılığı olmaları durumunda, bu ödemeler, gerçekte alınmış olan para tutarları için hangi cins para ile yapılmış ise, aynı cins para ile yapılabilecektir. Bu hüküm, işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından önce, ilgili taraflar arasında dostça bir anlaşma ile yapılmış buna aykırı hükümlere halel getirmeyecektir.

Madde 85

Osmanlı Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye], görüş birliği içinde, işbu Bölümün (Ekonomik hükümler) bu Kesimiyle öteki Kesimlerinin dışında bırakılmıştır.

KESİM IV
ENDÜSTRİ, EDEBİYAT YA DA SAN'AT YAPITLARI MÜLKİYETİ

Madde 86

İşbu Andlaşmanın hükümleri saklı kalmak üzere, endüstri, edebiyat ya da san'at yapıtları mülkiyetine ilişkin haklar, Bağıtlı Devletlerden her birinin yasaları uyarınca 1 Ağustos 1914 tarihindeki durumlarıyla, Bağıtlı Yüksek Tarafların ülkelerinde, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, bu haklardan savaş durumunun başladığı anda yararlanmakta olan kimseler ya da bunların hak sahipleri yararına yeniden tanınacak ya da geçerli sayılacaktır. Bunun gibi, savaş çıkmamış olsaydı, endüstri mülkiyetinin ya da bir edebiyat veya san'at yapıtının yayınlanmasını korumak için, yasalar uyarınca yapılmış bir istem sonucu olarak, savaş süresince edinilebilecek haklar da, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, hak sahibi durumunda olan kimseler yararına yeniden kabul edilecek ya da yeniden geçerli sayılacaktır.

Yukarıdaki hüküm uyarınca, sahiplerine yeniden tanınması gerekecek haklara halel gelmemek şartıyla, savaş sırasında Müttefik Devletlerden birinin yasama, yürütme ya da yönetim makamlarından birince, Osmanlı uyruklarının endüstri, edebiyat ya da san'at yapıtları mülkiyeti haklarına ilişkin olarak, alınmış olabilecek özel tedbirler, yapılmış kamusal işlemler (lisans vermeyi de kapsamak üzere), yürürlükte kalacak ve hukuk açısından tam geçerli sayılacaklardır. Bu hüküm, herhangi bir Müttefik Devlet uyruklarının haklarına ilişkin olarak Türk makamlarınca alınmış olabilecek tedbirler için de, ayrıntılarda gerekli değişikliklerle (*mutatis mutandis*) uygulanacaktır.

Madde 87

1 Ağustos 1914 tarihine kadar edinilmiş bulunan, ya da savaş çıkmamış olsaydı, savaştan önce ya da savaş süresi içinde yapılmış bir istem ile o tarihten bu yana edinilebilecek olan endüstri mülkiyetine ilişkin hakların saklı tutulması ya da iade edilebilmeleri, veya bu konuda bir itirazda bulunabilmeleri amacıyla, Bağıtlı Devletlerden her birinin ülkesinde Türk uyruklarına, ek vergi ya da herhang ibir ceza olmaksızın, gerekli bütün işlemleri yapmak, her türlü usul gereklerini yerine getirmek, her çeşit vergi ödemek ve genel olarak her Devletin kanunlarında ve tüzüklerinde [yönetmeliklerinde] öngörülen her türlü yükümü yerine getirmek için, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, enaz bir yıllık bir süre tanınacaktır.

Herhangi bir işlemin yapılmamasından, bir formalitenin yerine getirilmemesinden, ya da bir harcın ödenmemiş olması yüzünden, endüstri mülkiyetine ilişkin olarak, yitirilmiş sayılan haklar yeniden geçerli kabul edilecektir; buluş belgeleri [ihtira beratları, *brevets*] ile desenler (*dessins*) konularında, bunları, geçersiz sayıldıkları süre içinde işletmiş ya da kullanmış olan üçüncü kişilerin haklarını korumak için, her Devletin hakgözetirlik bakımından gerekli sayacağı tedbirleri alabilmek hakkı saklıdır.

Bir buluş belgesinin [ihtira beratının] işletmeye konulması, ya da fabrika ve ticaret markalarının, ya da desenlerin kullanılması için tanınan süre bakımından, 1 Ağustos 1914 tarihi ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi arasındaki dönem hesaba katılmayacaktır; bundan başka, 1 Ağustos 1914 tarihinde geçerli bulunmakta olan hiç bir buluş belgesinin, fabrika ya da ticaret markasının veya desenin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık bir süre geçmedikçe, salt işletmeye konulmamış ya da kullanılmamış olması nedeniyle, geçerli olmaktan çıkmış ya da hükümsüz sayılmayacağı da kararlaştırılmıştır.

Madde 88

Bir yandan Türk uyrukları ve Türkiye'de oturmakta olan ya da Türkiye'de bir iş tutmuş kimselerle, öte yandan Müttefik Devletler uyrukları ya da Müttefiklerin ülkesinde oturan ya da bu ülkede bir iş tutmuş kimselerce, ya da bu kimselerin savaş sırasında haklarını kendilerinden yana bırakmış olabilecekleri üçüncü kişilerce, savaş durumunun başlama tarihi ile işbu Andlaşmanın yürürlüğe konuluş tarihi arasında geçen süre içinde, öteki tarafın ülkesinde meydana gelmiş olabilecek ve savaş süresinin herhangi bir anında varolmuş ya da 86 ncı Madde uyarınca yeniden tanınacak endüstri, edebiyat ya da san'at yapıtları mülkiyeti haklarını bozmuş gibi sayılacak olaylar yüzünden hiç bir dâva açılamayacak, hiç bir istemde bulunulamayacaktır.

Yukarıda sözü edilen olaylar arasında, Bağıtlı Yüksek Tarafların Hükümetleri ya da onların hesabına, ya da onların rızasıyla, herhangi bir kimsece, endüstri, edebiyat ya da san'at yapıtları mülkiyeti haklarının kullanılması bulunduğu gibi, bu hakların uygulanacağı her türlü ürünlerin, araç ve gereçlerin, ya da her türlü nesnelerin kullanılması, satışı ya da satışa çıkartılması da bulunmaktadır.

Madde 89

Bir yandan Müttefik Devletler uyrukları ya da bu Devletlerin ülkelerinde oturan ya da orada bir iş tutmuş olan kimselerle, öte yandan Osmanlı uyrukları arasında, savaş durumundan önce yapılmış olan işletme lisansları ya da edebiyat veya san'at yapıtlarının çoğaltılması konularındaki sözleşmeler, Türkiye ile Müttefik bir Devlet arasında savaş durumunun başlaması tarihinde sona ermiş sayılacaktır. Ancak, her konuyla ilgili olarak, daha önceleri bu çeşit bir sözleşmeden yararlanmakta olan kimsenin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak altı ay içinde, hak sahibinden yeni bir lisans ayrıcalığı istemeye hakkı olacak ve bunun şartları, taraflar arasında anlaşma olamazsa, bu Bölümün V nci Kesimiyle öngörülen Hakemlik Karma Mahkemesince saptanacaktır. Mahkeme, gerekirse, savaş süresince hakların kullanılmış olması yüzünden, ödenmesini adalete uygun göreceği parayı da saptayabilecektir.

Madde 90

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılmış bulunan ülkelerde oturanlar – bu ayrılma ve bunun doğurduğu uyrukluk değişikliği göz önünde tutulmaksızın – Osmanlı yasalarına göre, bu ülke geçirimi [transferi] anında sahip oldukları endüstri, edebiyat ve san'at yapıtları mülkiyetine ilişkin haklardan, Türkiye'de tam ve eksiksiz olarak yararlanmaya devam edeceklerdir.

İşbu Andlaşma uyarınca Türkiye'den ayrılmış ülkelerde, bu ayrılma anında geçerli olan ya da 86 ncı Madde uyarınca yeniden tanınacak ya da geçerli sayılacak olan endüstri, edebiyat ve san'at yapıtları mülkiyetine ilişkin haklar, söz konusu ülkenin geçeceği Devletlerce tanınacak ve Türk [Osmanlı] kanunları uyarınca kendilerine verilecek süre içinde bu ülkede geçerli olacaklardır.

Madde 91

Osmanlı İmparatorluğu Hükümetinin, 30 Ekim 1918 tarihinden bu yana, İstanbul'da ya da başka yerlerde, usulüne uygun olarak vermiş olduğu ya da kütüğe geçirmiş bulunduğu bütün buluş belgeleri [ihtira beratları] ya da fabrika markalarının başkalarına geçirilmesi ya da bırakılmasına ilişkin istemler, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde yapacakları istem üzerine, Türk Hükümetine sunulacaktır. Bu kütüğe yazıtlanma, ilk yazıtlanma tarihinden başlayarak geçerli sayılacaktır.

KESİM V
HAKEMLİK KARMA MAHKEMESİ

Madde 92

Bir yandan Müttefik Devletlerden her biri ve öte yandan Türkiye arasında, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak üç aylık bir süre içinde, bir Hakemlik Karma Mahkemesi kurulacaktır.

Bu Mahkemelerden her biri, ikisi ilgili Hükümetlerden her birince atanmak

üzere, üç üyeden oluşacaktır; bu Hükümetler birçok kimseyi üye olarak göstermeye yetkili olacaklar ve duruma göre, Mahkemede üye olacak bulunacak kimseyi, bunlar arasından seçeceklerdir. Başkan, ilgili iki Hükümet arasında anlaşma ile seçilecektir.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girişi tarihinden başlayarak iki aylık bir süre içinde bu anlaşmaya varılamazsa, söz konusu Başkan, ilgili Hükümetlerden birinin istemesi üzerine, La Haye Milletlerarası Daimî Adalet Divanı Başkanınca, savaş sırasında tarafsız kalmış Devletlerin uyrukları arasından seçilecektir.

Söz konusu iki aylık süre içinde, ilgili Hükümetlerden biri, kendisini Mahkemede temsil edecek üyeyi atamamış olursa, ilgili öteki Hükümetin istemesi üzerine, Milletler Cemiyeti meclisi bu üyeyi atamakla görevli olacaktır.

Mahkeme üyelerinden birinin ölümü ya da görevden çekilmesi halinde, ya da herhangi bir neden yüzünden Mahkeme üyelerinden birisi görevini yapamayacak bir durumda bulunursa, bu üyenin yeri, atanmasında izlenen yöntem uyarınca doldurulacaktır; öngörülen iki aylık süre, ölümün, görevden çekilmenin ya da görev yapma olanaksızlığının usulüne uygun olarak saptandığı günden başlayarak hesaplanacaktır.

Madde 93

Hakemlik Karma Mahkemesinin toplanma yeri İstanbul'da olacaktır. Dâvaların sayısı ve niteliği haklı gösterirse, ilgili Hükümetler, her mahkemede bir ya da birkaç ek Daire kurmaya yetkili olacaklardır. Bu Dairelerden her birinin toplanması için, gerekli görülebilecek herhangi bir yer saptanabilecektir. Bu Dairelerden her biri, 92 nci Maddenin 2 nci fıkrasından 5 nci fıkrasına kadar olan fıkralarında öngörüldüğü biçimde, bir başkanyardımcısı ile iki üyeden oluşacaktır.

Her Hükümet, Mahkemede kendisini temsil ettirmek için, bir ya da birkaç ajan atayacaktır.

Bir Hakemlik Karma Mahkemesinin ya da bu Mahkemenin Dairelerinden birinin kuruluşundan başlayarak üç yıl sonra işbu Mahkeme ya da Daire çalışmasını bitirmemiş bulunursa, bu Mahkemenin ya da Dairenin toplantı yerinin bulunduğu ülke Devleti isterse, söz konusu Hakemlik Karma Mahkemesinin ya da bu Dairenin toplantı yeri bu ülkenin dışına çıkartılacaktır.

Madde 94

92 nci ve 93 ncü Maddeler uyarınca kurulmuş Hakemlik Karma Mahkemeleri, işbu Andlaşma uyarınca yetkilerine giren anlaşmazlıklar konusunda hüküm vereceklerdir.

Kararlar oyçokluğuyla alınacaktır.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, Hakemlik Karma Mahkemelerinin kararlarını kesin saydıklarını ve kendi uyruklarına ilişkin olarak bunlara uyulmasını zorunlu kılacaklarını ve Mahkeme kararları kendilerine bildirilir bildirilmez, hiç bir yürütme kararı [tenfiz kararı, *exequatur*] beklemek gerekmeksizin, ülkelerinde bunların uygulanmasını sağlayacaklarını kabul ederler.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, bundan başka, özellikle yargı bildirilerinin iletilmesine

ve kanıtların toplanmasına ilişkin konularda, kendi Mahkemelerinin ve makamlarının, Hakemlik Karma Mahkemelerine, elden gelen her türlü yardımı doğrudan doğruya yapmalarını yükümlenir.

Madde 95

Hakemlik Karma Mahkemeleri, adalet, hakgözetirlik ve iyi niyet uyarınca karar vereceklerdir.

Her Mahkeme, kendi önünde kullanılacak dili saptayacak, işlerin iyice anlaşılmasını sağlamak için gerekli çevirileri de yaptıracaktır; her Mahkeme, kendi önünde izlenecek usul kurallarını ve sürelerini saptayacaktır. Bu kuralların aşağıdaki ilkelere uygun olması gerekecektir:

1. Yargılama usulü, tarafların karşılıklı olarak bir lâyiha (*mémoire*) ile bir karşılâyiha (*contre-mémoire*) sunmasını gerektirecektir; bir cevap lâyihası (*réplique*) ile bir karşı-cevap (*contre-réplique*) sunulabilecektir. Taraflardan biri sözlü açıklamalarda bulunmak isterse, öteki tarafa da böyle davranma olanağının sağlanması şartıyla, kendisine bu yolda izin verilecektir.

2. Mahkeme, soruşturma yapılmasını, belgeler sunulmasını, bilirkişiye başvurulmasını buyurmaya, yerinde araştırmalar ve denetlemeler yapmaya, her türlü bilgiler istemeye, bütün tanıkları dinlemeye ve taraflardan yazılı ya da sözlü açıklamalarda bulunmalarını istemeye her bakımdan yetkili olacaktır.

3. İşbu Andlaşmadaki aykırı hükümler dışında, Mahkemenin kuruluşundan başlayarak altı aylık bir sürenin geçmesinden sonra, hiç bir istem kabul olunmayacaktır; meğer ki, söz konusu Mahkemece verilmiş ve uzaklık ya da kaçınılmaz zorunluluk (*force majeure*) gibi bir nedene dayanan kural-dışı [istisnaî] olarak haklı gösterilebilecek özel bir izin ola.

4. Bir yıl içinde sekiz haftayı aşmayacak tatil dönemleri dışında, Mahkeme, dâvanın çabuk görülmesi için her hafta gerekli sayıda oturum yapmakla görevli olacaktır.

5. Dâvanın Mahkemece görüşülmesine de başlandığı anlamına gelen, duruşmanın bitimi tarihinden sonra ençok iki ay içinde, hükümlerin verilmiş olmaları gerekecektir.

6. Dâvada sözlü duruşmalar olursa, bunlar açık oturumda yapılacaktır; hüküm, her zaman, açık oturumda bildirilecektir.

7. Her Hakemlik Karma Mahkemesinin, işlerin iyi yürütülmesi için gerekli görürse, oturumların yapıldığı yer dışında, bir ya da birkaç oturum yapabilme yetkisi olacaktır.

Madde 96

İlgili Hükümetler, aralarında anlaşarak, her Mahkeme için, bir Genel Sekreter ile bir ya da birkaç Sekreter atayacaklardır. Genel Sekreter ile Sekreterler Mahkemeye bağlı olacaklardır. Mahkeme, ilgili Hükümetlerin de uygun bulmalarıyla, yardımları gerekli görülecek bütün görevlileri de atayabileceklerdir.

Her Mahkemenin Sekreterlik daireleri İstanbul'da olacaktır; ilgili Hükümetler, gerekli görülecek başka yerlerde de Sekreterlik daireleri kurabileceklerdir.

Her Mahkeme, kendisine sunulmuş olacak dâvalara ilişkin arşivleri, belgeleri ve yazışmaları saklayacak ve görevi sona erince, bunları, oturumların yapıldığı ülke Hükümetinin arşivlerine teslim edecektir. Bu arşivler, ilgili Hükümetlerce her zaman açık tutulacaktır.

Madde 97

Her Hükümet, Hakemlik Karma Mahkemesine atadığı üyenin, her ajanın ve sekreterin ödeneğini kendisi karşılayacaktır.

Başkanla Genel Sekreterin ödenekleri, ilgili Hükümetler arasında anlaşmayla saptanacak ve bu ödeneklerle her Mahkemeye ilişkin giderler, ilgili Hükümetlerce yarı yarıya karşılanacaktır.

Madde 98

İşbu kesim, Türkiye ile Japonya arasında, işbu Andlaşma uyarınca, Hakemlik Karma Mahkemesinin yetki alanına girebilecek işlere uygulanamayacaktır; bu anlaşmazlıklar, her iki Hükümet arasında varılacak anlaşmayla çözüme bağlanacaktır.

KESİM VI
ANDLAŞMALAR

Madde 99

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesiyle ve Andlaşmanın başka yerlerindeki hükümlere halel gelmeksizin, aşağıda belirtilen ekonomik ya da teknik nitelikteki çok-taraflı Andlaşmalar, Sözleşmeler ve Anlaşmalar, Türkiye ile bunlara taraf olan öteki Devletler arasında yeniden yürürlüğe gireceklerdir:

1. Denizaltı kablolarının korunmasına ilişkin 14 Mart 1884, 1 Aralık 1886 ve 23 Mart 1887 tarihli Sözleşmelerle, 7 Temmuz 1887 tarihli Kapanış Protokolü (*Protocole de clôture*);

2. Gümrük tarifelerinin yayınlanmasına ve gümrük tarifelerinin yayınlanması için bir Uluslararası Birlik kurulmasına ilişkin, 5 Temmuz 1890 tarihli Sözleşme;

3. Paris'de Kamu Sağlığı Uluslararası Kurumu (*Office Internationale d'Hygiène Publique*) kurulmasına ilişkin, 9 Aralık 1905 tarihli Sözleşme;

4. Roma'da bir Uluslararası Tarım Enstitüsü (*Institut Internationale Agricole*) kurulmasına ilişkin, 7 Haziran 1905 tarihli Sözleşme;

5. Escault nehri üzerinde geçiş resmi haklarının satın alınışına ilişkin, 16 Temmuz 1863 tarihli Sözleşme;

6. İşbu Andlaşmanın 19 ncu Maddesinde öngörülen özel hükümler saklı kalmak üzere, Süveyş Kanalı'nın serbest kullanılmasını güvence altına alacak bir rejim kurulmasına ilişkin, 29 Ekim 1888 Sözleşmesi;

7. Madrid'de 30 kasım 1920 tarihinde imzalananları da kapsamak üzere, Dünya Posta Birliği'ne (*Union Postale Universelle*) ilişkin Sözleşmeler ve Anlaşmalar;

8. 10/22 temmuz 1875 tarihinde Saint-Petersbourg'da imzalanan Uluslararası Telgraf Sözleşmesi ile, 11 Haziran 1908 de Lizbon'da Uluslararası Telgraf Konferansında kararlaştırılan yönetmelikler ve tarifeler.

Madde 100

Türkiye, aşağıda belirtilen Sözleşmelere ya da Anlaşmalara katılmağı ya da bunları onaylamağı yükümlenir:

1. Otomobillerin uluslararası dolaşımına ilişkin, 11 Ekim 1909 Sözleşmesi;

2. Gümrük uygulanacak vagonların kurşunlanmasına ilişkin, 15 Mayıs 1886 tarihli Anlaşma ve 18 Mayıs 1907 tarihli Protokol;

3. Denizde çatmalar, deniz kazalarında yardım ve kurtarma konusundaki kuralların birleştirilmesine ilişkin, 3 Eylül 1910 tarihli Sözleşme;

4. Hastane gemilerinin liman resim ve harçlarından bağışık tutulmalarına ilişkin, 21 Aralık 1904 tarihli Sözleşme;

5. Kadın ticaretinin yasaklanıp önlenmesine ilişkin, 18 Mayıs 1904, 4 Mayıs 1910 ve 30 Eylül 1921 tarihli Sözleşmeler;

6. Açık-saçık [müstehcen] yayınların yasaklanıp önlenmesine ilişkin, 4 Mayıs 1910 tarihli Sözleşme;

7. 54 ncü, 88 nci ve 90 ncı Maddelere ilişkin çekinceler [ihtirazî kayıtlar] saklı kalmak üzere, 17 Ocak 1912 tarihli Sağlık Sözleşmesi;

8. Filoksera (*phylloxéra*) ya karşı alınacak tedbirlere ilişkin, 3 Kasım 1881 ve 15 Nisan 1889 tarihli Sözleşmeler;

9. Afyon konusunda La Haye'de 23 Ocak 1912 tarihinde imzalanmış Sözleşme ve 1914 tarihli ek Protokol;

10. Uluslararası Radyo-Telegrafi konusunda, 5 Temmuz 1912 tarihli Sözleşme;

11. Afrika'da alkollü maddelere uygulanacak rejim konusunda, Saint-Germain-en-Laye'de, 10 Eylül 1919 da imzalanmış Sözleşme;

12. 26 Şubat 1885 tarihli Berlin Senedi'nin ve 2 Temmuz 1890 tarihli Brüksel Genel Senedi ile Brüksel Bildirisinin yeniden gözden geçirilmesine ilişkin olarak Saint-Germain-en-Laye'de, 10 Eylül 1919 da imzalanmış Sözleşme;

13. 1 Mayıs 1920 tarihli Protokol hükümlerinin uygulanmasıyla, Türkiye, coğrafya açısından durumunun gerekli kıldığı değişiklikler yapılmasını elde ederse, Hava ulaşımının düzenlenmesi konusunda, 13 Ekim 1919 tarihli Sözleşme;

14. Kibrit yapımında beyaz fosfor kullanılmasının yasaklanmasına ilişkin olarak, Bern'de, 26 Eylül 1906 da imzalanmış Sözleşme.

Türkiye, bundan, başka, Telegrafi ve Radyo-Telegrafi konusunda, uluslararası yeni Sözleşmelerin hazırlanmasına katılmağı da yükümlenir.

BÖLÜM IV
ULAŞIM YOLLARI VE SAĞLIK SORUNLARI

KESİM I
ULAŞIM YOLLARI

Madde 101

Türkiye, transit serbestliği konusunda Barselona Konferansınca 14 Nisan 1921 tarihinde kabul edilmiş olan Sözleşme ve Statü ile, uluslararası yararı olan su yolları

rejimine ilişkin olarak, aynı Konferansça 19 Nisan 1921 tarihinde kabul edilen Sözleşme ile Statüye ve ek Protokole katıldığını bildirir.

Bunun sonucu olarak, Türkiye, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişiyle, bu Sözleşmelerin, Statülerin ve Protokollerin hükümlerini uygulamaya koymayı yükümlenir.

Madde 102

Türkiye, "deniz kıyısından yoksun Devletlerin bayrak hakkının (*droit au pavillon*) tanınmasına ilişkin", 20 Nisan 1921 tarihli Barselona bildirisine katıldığını bildirir.

Madde 103

Türkiye, uluslararası rejim uygulanan limanlara ilişkin olarak, 20 Nisan 1921 tarihli Barselona Konferansının Tavsiyelerine katıldığını bildirir. Türkiye, bu rejim altına konulacak limanlarını sonradan açıklayacaktır.

Madde 104

Türkiye, 20 Nisan 1921 tarihli Barselona Konferansının, uluslararası demiryollarına ilişkin Tavsiyelerine katıldığını bildirir. Bu Tavsiyeler, karşılıklı olmak çekincesiyle [ihtirazî kaydıyla], işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişiyle, Türk Hükümetince uygulamaya konulacaktır.

Madde 105

Türkiye, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişiyle, 14 Ekim 1890, 20 Eylül 1893, 16 Temmuz 1895, 16 Haziran 1898 ve 19 Eylül 1906 tarihlerinde Bern'de imza edilen demiryollarıyla yük (*marchandises*) taşınmasına ilişkin Sözleşmeler ve Düzenlemelere katılmağı yükümlenir.

Madde 106

Yeni sınırların çizilmesi sonucu olarak, aynı ülkenin iki parçasını birleştiren bir demiryolu bir başka ülkeden geçerse, ya da bir ülkede başlayan bir demiryolu kolu [şube hattı, *ligne d'embranchement*] bir başka ülkede sona ererse, iki ülke arasındaki ulaşıma ilişkin işletme şartları, ilgili demiryolları işletmeleri [idareleri] arasında yapılacak bir anlaşma ile düzenlenecektir. Bu işletmeler [idareler], böyle bir düzenlemenin şartları üzerinde anlaşmaya varamazlarsa, bu şartlar hakemlik yoluyla saptanacaktır.

Türkiye ile komşu Devletler arasındaki bütün yeni sınır-istasyonlarının (*gares frontières*) kurulması ve bu istasyonlar arasındaki demiryollarının işletilmesi, aynı şartlar içinde yapılacak anlaşmalarla düzenlenecektir.

Madde 107

Türkiye'den ya da Yunanistan'dan gelecek, ya da Türkiye'ye ya da Yunanistan'a gidecek ve Doğu demiryollarının Yunan-Bulgar sınırı ile Kuleli Burgaz yakınındaki Yunan-Türk sınırı arasında bulunan üç parçasından transit geçerek

yararlanacak yolcularla mallar [ticaret eşyası, yük, *marchandises*], bu transit yüzünden, hiç bir vergi ya da resme, pasaport işlemine ya da gümrük denetimine bağlı kılınmayacaklardır.

İşbu Maddedeki hükümlerin yürütülmesi, Milletler Cemiyeti Meclisinin seçeceği bir Komiser aracılığıyla sağlanacaktır.

Yunan ve Türk Hükümetlerinden her birinin, bu Komiserin yanına birer temsilci atamaya hakkı olacaktır; görevini yapmak için gerekli bütün kolaylıklardan yararlanacak olan bu temsilci, yukarıdaki hükümlerin uygulanmasına ilişkin her sorunu, Komiserin dikkatine sunmakla görevli olacaktır. Bu temsilciler, ihtiyaç duyacakları alt-kademe memurların sayısı ve niteliği konusunda, Komiserle anlaşacaklardır.

Komiser, sözü geçen hükümlerin yürürlüğe konulmasına ilişkin sorunlardan, kendi başına çözemediği her sorunu, Milletler Cemiyeti Meclisinin kararına sunabilecektir. Yunan ve Türk Hükümetleri, Milletler Cemiyeti Meclisinin oyçokluğuyla alacağı her karara uymayı yükümlenirler.

Söz konusu Komiserin maaşı ve hizmetinin yerine getirilmesine ilişkin giderler, Yunan ve Türk Hükümetlerince eşit paylar olarak karşılanacaktır.

Türkiye, ileride, Edirne'yi Kuleli Burgaz ile İstanbul arasındaki demiryoluna bağlayacak bir demiryolu yaparsa, bu Maddenin, Kuleli Burgaz ile Bosna-Köy yakınındaki Yunan-Türk sınır noktaları arasında karşılıklı olarak transite ilişkin hükümleri geçerli olmaktan çıkacaktır.

İlgili iki Devletten her birinin, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak beş yıllık bir sürenin bitiminde, işbu Maddenin 2 nci fıkrasından 5 nci fıkrasına kadar olan fıkralarında öngörülen denetimin yürürlükte tutulmasının gerekip gerekmediğine karar verilmesi için, Milletler Cemiyeti Meclisine başvurma hakkı olacaktır. Bunun birlikte, Yunan-Bulgar sınırı ile Bosna-Köy arasında Doğu demiryollarının iki parçasında transit bakımından, ilk iki fıkra hükümlerinin yürürlükte kalması kararlaştırılmıştır.

Madde 108

Türk Hükümetinin ya da özel ortaklıkların mülkiyetine olan ve işbu Andlaşma gereğince Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkelerde (topraklarda) bulunan limanların ve demiryollarının geçirimine [transferine] ilişkin özel hükümlerle, işbu Andlaşmanın ayrıcalık [imtiyaz] sahiplerine ve memurların emeklilik işlerine ilişkin malî hükümleri saklı kalmak üzere, demiryollarının geçirimi [transferi] aşağıdaki şartlar içinde yapılacaktır:

1) Bütün demiryollarının yapıları ve tesisleri (*ouvrages et installations*) bütünüyle ve mümkün olduğu kadar iyi bir durumda bırakılacaktır;

2) Kendisine özgü tekerlekli araç ve gereçleri (*matériel roulant*) olan bir demiryolu şebekesi, bütünüyle, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış bir ülkede bulunmakta ise, bu araç ve gereçler, 30 Ekim 1918 dökümüne [envanterine] göre, eksiksiz olarak bırakılacaktır;

3) İşbu Andlaşma gereğince, yönetimi bölüşülmüş demiryolları bakımından, tekerlekli araç ve gereçlerin bölüşülmesi, demiryolunun çeşitli kolları kendilerine

verilen işletmeler arasında, dostça anlaşmayla yapılacaktır. Bu anlaşmada, 30 Ekim 1918 tarihli son döküme göre, bu demiryolları üzerinde kütüğe geçirilmiş bulunan araç ve gereçlerin önemi, hizmet hatlarını da kapsamak üzere demiryollarının uzunluğu, trafiğin niteliği ve önemi göz önünde tutulmak gerekir. Anlaşmaya varılamazsa, uyuşmazlıklar hakemlik yoluyla çözümlenecektir. Bu hakemlik, gerekirse, her kesime bırakılacak yolcu ve yük (eşya) vagonlarını belirtecek, bunların teslim şartlarını saptayacak ve şimdiki işyerlerine taşınan araç ve gereçlerin, sınırlı bir süre boyunca, günlük bakımı için gerekli göreceği düzenlemeleri yapacaktır;

4) Donatım depoları, demirbaşlar ve takımlar, tekerlekli araç ve gereçlere uygulanan aynı şartlar içinde bırakılacaktır.

Madde 109

Aykırı hükümler bulunmadıkça, yeni bir sınırın çizilmesi yüzünden bir Devletin sular sistemi (kanal açmalar, su taşmaları, sulama, akaçlama *(drainage)* ya da benzeri konular), bir başka Devletin ülkesinde yapılan çalışmalara bağlı bulunursa, ya da bir Devletin ülkesinde, savaş öncesi kullanımlar uyarınca, kaynağı bir başka Devletin ülkesinde olan sular ya da su gücü (*énergie hydraulique*) kullanıldığı durumlarda, ilgili Devletler arasında, her birinin çıkarlarını ve kazanılmış haklarını saklı tutacak biçimde, bir anlaşma yapılması gerekir.

Anlaşmaya varılamazsa, bu anlaşmazlık, hakemlik yoluyla çözümlenecektir.

Madde 110

Romanya ile Türkiye, Köstence-İstanbul kablosunun işletme şartlarını hakgözetirlikle saptamak üzere, aralarında anlaşacaklardır. Anlaşmaya varamazlarsa, bu konu, hakemlik yoluyla çözüme bağlanacaktır.

Madde 111

Türkiye, kendi adına olduğu kadar uyruklarının adına da, artık kendi ülkesinde karayla birleşmeyen kabloların tümü ya da bir parçası üzerindeki – ne nitelikte olursa olsun – bütün haklarından, sıfatlarından ya da ayrıcalıklarından vazgeçer.

Yukarıdaki fıkra uyarınca el değiştirmiş [transfer edilmiş] olan kablolar ya da bunların bir parçası özel mülkiyette ise, bu kabloların kendilerine geçirilmiş olduğu Hükümetler, maliklere zarar-giderim [tazminat] ödeyeceklerdir. Zarar giderimin tutarı konusunda anlaşmaya varılamazsa, bu tutar, hakemlik yoluyla saptanacaktır.

Madde 112

Türkiye, kendi ülkesinde, kara ile hiç olmazsa bir noktada birleşen kablolar üzerinde, eskiden sahip olduğu mülkiyet hakkını elinde tutacaktır.

Söz konusu kabloların, Türk olmayan ülkede kara ile birleşmelerine ilişkin hakların kullanılması ve bunların işletilme şartları, ilgili Devletlerce dostça anlaşarak düzenlenecektir. Anlaşmaya varılamazsa, uyuşmazlık, hakemlik yoluyla çözüme bağlanacaktır.

Madde 113

Bağıtlı Yüksek Taraflar, her biri kendisiyle ilgili olması bakımından, Türkiye'de yabancı postanelerin kaldırılmasını kabul ettiklerini bildirirler.

KESİM II
SAĞLIK SORUNLARI

Madde 114

İstanbul Yüksek Sağlık Meclisi kaldırılmıştır. Türkiye kıyılarının ve sınırlarının sağlık işlerinin düzenlenmesi ile Türk Yönetimi görevlidir.

Madde 115

Türk bayrağı ile yabancı bayraklar arasında hiç bir ayırım yapılmaksızın, bütün gemilere ve Türk uyruklarıyla yabancı Devletlerin uyruklarına, aynı şartlar altında, oranları ve şartları hakgözetir olması gereken, bir tek ve aynı sağlık tarifesi uygulanacaktır.

Madde 116

Türkiye, açıkta kalmış olan sağlık memurlarının, eski İstanbul Yüksek Sağlık Meclisinin fonlarından bir zarar-giderim [tazminat] alma haklarını, ve bu Meclisin sağlık memurları ve eski sağlık memurlarıyla bunların hak sahiplerinin kazanılmış [muktesep] bütün öteki haklarını tanımağı yükümlenir. Bu haklara, eski İstanbul Yüksek Sağlık Meclisi yedek fonlarının kullanımına verilecek yöne, eski sağlık yönetiminin malî ve yönetsel bakımlardan kesin tasfiyesine ilişkin bütün sorunlarla, bunlara benzer ya da bunlarla bağlantılı bütün sorunlar bir Özel (*Ad Hoc*) Komisyonca çözümlenecektir; bu Komisyon – Almanya, Avusturya ve Macaristan dışında – İstanbul Yüksek Sağlık Meclisine katılan Devletlerden her birinin birer temsilcisinden kurulacaktır. Gerek yukarıda belirtilen tasfiye ve gerek bu tasfiyeden sonra artacak paraların ne yönde kullanıma ayrılacağına ilişkin bir sorun yüzünden, bu Komisyon üyeleri arasında anlaşmazlık çıkarsa, bu Komisyonda temsil edilen Devletlerden her birinin Milletler Cemiyeti Meclisine başvurmaya hakkı olacaktır; Milletler Cemiyeti Meclisinin kararları son ve kesin olacaktır.

Madde 117

Türkiye ile, Kudüs ve Hicaz Hac Yolculuklarının ve Hicaz demiryolunun denetiminde ilgili bulunan Devletler, uluslararası sağlık sözleşmeleri uyarınca, uygun düşen tedbirleri alacaklardır. Bu tedbirlerin uygulanmasında tam bir tekdüzen (*uniformité*) sağlamak amacıyla, bu Devletlerle Türkiye, bu Hac yolculuklarına ilişkin sağlık işleri için bir Eşgüdüm [koordinasyon] Komisyonu kuracaklardır; bu Komisyonda Türkiye Sağlık servisleriyle, Denizciliğe İlişkin Sağlık ve Karantina İşleri İskenderiye Meclisi temsil edilmiş olacaktır.

Bu Komisyon, ülkesinde toplanacağı Devletin rızasını önceden almak zorunda olacaktır.

Madde 118

Hac İşleri Eşgüdüm [Koordinasyon] Komisyonunun çalışmalarına ilişkin raporlar, Milletler Cemiyeti Sağlık Komitesiyle, Kamu Sağlığı Uluslararası Kurumuna, ve haclarla ilgili olup da raporları isteyecek her ülkenin Hükümetine gönderecektir. Komisyon, Milletler Cemiyetince, Kamu Sağlığı Uluslararası Kurumunca ya da ilgili Hükümetlerce, kendisine sunulacak her konu üzerinde görüşünü bildirecektir.

BÖLÜM V
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

1. SAVAŞ TUTSAKLARI

Madde 119

Bağıtlı Yüksek Taraflar, ellerinde kalmış savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş bulunan sivilleri hemen yurtlarına geri göndermeği yükümlenirler.

Yunanistan'la Türkiye'nin, karşılıklı olarak tutuklamış bulundukları savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş sivillerin mübadelesi, işbu Hükümetler arasında 30 Ocak 1923 tarihinde imza edilmiş olan özel anlaşmaya konu olmuştur.

Madde 120

Disipline aykırı kabahatler yüzünden hüküm giyebilecek ya da hüküm giymiş olan savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş siviller, cezalarının ya da kendilerine karşı başlatılmış kovuşturmanın sona ermesini beklemeksizin, yurtlarına geri verileceklerdir.

Disiplin suçlarından başka olaylar yüzünden hüküm giyebilecek ya da hüküm giymiş olan savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş sivillerin tutukluluk durumu süregidecektir.

Madde 121

Bağıtlı Yüksek Taraflar, kaybolmuş kimselerin aranması, ya da ülkelerine geri gönderilmeme isteğini açıklamış olan savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş sivillerin kimliklerinin belirtilmesi için, kendi ülkelerinde, her türlü kolaylıkları sağlamayı yükümlenirler.

Madde 122

Bağıtlı Yüksek Taraflar, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle, savaş tutsaklarına ve gözaltı edilmiş sivillere ait olan ya da olmuş bulunan elkonmuş her türlü eşyanın, paranın, değerli kâğıtların, belgelerin ya da kişisel eşyanın geri verilmesini yükümlenirler.

Madde 123

Bağıtlı Yüksek Taraflar, ordularınca ele geçirilmiş savaş tutsaklarının bakı-

mı için yapılmış giderlerin istenmesinden, karşılıklı olarak vazgeçtiklerini bildirirler.

2. MEZARLAR

Madde 124

Aşağıdaki 126 ncı Maddenin konusu olan özel hükümlere halel getirmeksizin, Bağıtlı Yüksek Taraflar, içlerinden her birinin, 29 Ekim 1914 tarihinden bu yana savaş alanında can vermiş, ya da yaralanma, kaza ve hastalık yüzünden ölmüş askerleri ve denizcileriyle, aynı tarihten bu yana tutsaklıkta ölmüş savaş tutsakları ve gözaltı edilmiş sivillerin, kendi yetkileri (otoriteleri) altındaki topraklarda bulunan mezarlıklarına, mezarlarına ve kemikliklerine ve onları anmak için dikilmiş anıtlarına saygı gösterecekler ve bunların bakımını sağlayacaklardır.

Bağıtlı Yüksek Taraflar, karşılıklı olarak ülkelerinde, sözü geçen mezarlıkların, kemikliklerin ve mezarların kimliğini ortaya çıkartmak ve bunları kütüğe yazmak, bunların bakımıyla uğraşmak, ya da bunların bulundukları yerlere uygun düşecek anıtlar dikmek işleriyle her birinin görevlendirebileceği Komisyonlara, görevlerini yerine getirmeleri için her türlü kolaylıkları gösterme konusunda anlaşacaklardır. Bu Komisyonların hiç bir askerî niteliği olmayacaktır.

Madde 125

Bağıtlı Yüksek Taraflar, bundan başka, karşılıklı olmak şartıyla:

1) Tutsaklıkta ölmüş bulunan savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş sivillerin kimliklerini belirtmeye yararlı bütün bilgileri de ekleyerek, bunların tam bir çizelgesini;

2) Kimlikleri belirtilmeden gömülmüş bulunan ölülerin mezarlarının sayısına ve yerlerine ilişkin her türlü bilgiyi, birbirlerine vermeği yükümlenirler.

Madde 126

Romanya ülkesinde 27 Ağustos 1916 tarihinden bu yana ölmüş Türk askerlerinin, denizcilerinin ve savaş tutsaklarının mezarları, mezarlıkları, kemiklikleri ve bu askerlerle denizcileri anmak için dikilmiş anıtların bakımı ile gözaltı edilmiş sivillere ilişkin olarak 124 ncü ve 125 nci Maddelerden doğan bütün öteki yükümler konusunda, Romanya Hükümeti ile Türk Hükümeti arasında özel bir anlaşma yapılacaktır.

Madde 127

124 ncü ve 125 nci Maddelerin genel nitelikteki hükümlerini tamamlamak üzere, bir yandan İngiliz İmparatorluğu, Fransa ve İtalya Hükümetleri, öte yandan da Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri, 128 nci Maddeden 136 ncı Maddeye kadar olan Maddelerdeki özel hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Madde 128

Türk Hükümeti, İngiliz İmparatorluğu, Fransız ve İtalyan Hükümetlerine

karşı, kendi ülkesinde, bunların, savaş alanında can vermiş ya da yaralanmış, kaza ve hastalık yüzünden ölmüş askerleri ve denizcileriyle, tutsaklıkta ölmüş savaş tutsakları ve gözaltı edilmiş sivillerine ait mezarları, mezarlıkları, kemiklikleri ve onları anmak için dikilmiş anıtları kapsayan toprak parçalarını [arsaları] bu Hükümetlerin kullanımına ayrı ayrı ve sürekli olarak bırakmayı yükümlenir. Bunun gibi, Türk Hükümeti, 130 ncu Maddede öngörülen Komisyonlara, bir araya toplama mezarlıkları (*cimetières de groupement*), kemiklikler kurmak, ya da anıtlar dikmek için ileride gerekli görülecek toprak parçalarını da, sözü geçen bu Hükümetlerin kullanımına bırakacaktır.

Türk Hükümeti, bundan başka, söz konusu mezarlara, mezarlıklara, kemikliklere ve anıtlara giriş serbestliği tanımağı ve gerekirse, buralarda cadde ve yollar yapılmasına izin vermeği yükümlenir.

Yunan Hükümeti de, kendi ülkesine ilişkin olarak, aynı yükümleri kabul eder.

Yukarıda belirtilen hükümler, böyle bir amaçla bırakılmış olan toprak parçaları üzerinde, duruma göre, Türk ya da Yunan egemenliğine halel vermez.

Madde 129

Türk Hükümetince kullanımı bırakılacak toprak parçaları arasında, özellikle İngiliz İmparatorluğu için, 3 sayılı Haritada* gösterilmiş olan *Anzac* (Arı Burnu) bölgesindeki toprak parçaları da bulunmaktadır.

İngiliz İmparatorluğunun yukarıda adı geçen toprak parçasından yararlanması aşağıdaki şartlara bağlı olacaktır:

1. Bu toprak parçası, Barış Andlaşmasıyla belirtilen amacından başka herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır; bu yüzden, hiç bir askerlik ya da ticaret amacıyla, ya da yukarıda belirtilen asıl amacı dışında kalan başka herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır;

2. Türk Hükümetinin, bu toprak parçasını – mezarlıkları da kapsamak üzere – denetlemeğe her zaman hakkı olacaktır;

3. Mezarlıkları korumakla görevli sivil bekçilerin sayısı, mezarlık başına bir bekçiden çok olmayacaktır. Mezarlıklar dışındaki toprak parçası için ayrıca bekçiler bulunmayacaktır;

4. Bu toprak parçasında, ister mezarlıklar içinde ister dışında, ancak bekçiler için kesin olarak gerekli konutlardan başka konutlar yapılmayacaktır;

5. Bu toprak parçasının kıyısında, insan ya da yük yüklemeği ya da karaya çıkartmağı kolaylaştırabilecek, hiç bir rıhtım, dalga kıran ya da iskele yapılmayacaktır;

6. Bu toprak parçasını ziyaret için gerekli bütün işlemler yalnız Boğazlar'ın iç kıyısında yapılabilecek ve bu toprak parçasına Ege Denizi kıyısından girmeğe, ancak bu işlemlerin tamamlanmasından sonra izin verilecektir. Türk Hükümeti, mümkün olduğu kadar basit olması gereken söz konusu işlemlerin, Türkiye'ye gelecek öteki yabancıların bağlı tutulacakları işlemlerden daha külfetli olmaması ve

* 3 sayılı haritanın sol üst köşesinde "GELİBOLU YARIMADASI" sözlerinin altında, "129 ncu Maddede öngörülen ayrıcalık" yazılıdır. (S.L.M.)

gereksiz her türlü gecikmeye yol açmayacak koşullar altında yapılmasını, işbu Maddenin öteki hükümlerine halel gelmemek şartıyla, kabul eder;

7. Bu toprak parçasını ziyaret isteğinde bulunan kimseler silâhlı olmayacaklardır; Türk Hükümetinin, bu yasağın uygulanmasını denetlemeye hakkı olacaktır;

8. Türk Hükümeti, 150 kişiyi aşan ziyaretçi topluluklarının girişinden enaz, bir hafta önce haberli kılınacaktır.

Madde 130

İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinden her biri, Türk ve Yunan Hükümetlerinin de birer temsilci gönderecekleri bir Komisyon kuracak ve bu Komisyon, mezarlara, mezarlıklara, kemikliklere ve anıtlara ilişkin sorunları, yerinde, çözüme bağlayacaktır. Bu komisyonların başlıca görevleri şunlar olacaktır:

1) Ölülerin gömüldüğü ya da gömülmüş olabileceği bölgelerde keşifler yaparak, oralarda bulunan mezarları, mezarlıkları, kemiklikleri ve anıtları kütüğe yazmak;

2) Mezarların, gerektiğinde bir araya toplanmasına ne gibi koşullar altında girişileceğini saptamak; Türk ülkesinde Türk temsilcisiyle, Yunan ülkesinde de Yunan temsilcisiyle anlaşarak, bir araya toplama mezarlıklarının, kemikliklerin ve dikilecek anıtların yerlerini kararlaştırmak; bu amaçla ayrılacak yerlerin sınırlarını, gerekli en küçük alan ölçüsünde, saptamak;

3) Kendi uyruklarına ayrılmış ya da ayrılacak mezarlara, mezarlıklara, kemikliklere ve anıtlara ilişkin kesin plânı, her Komisyonun bağlı olduğu Hükümet adına, Türk ve Yunan Hükümetlerine bildirmek.

Madde 131

Kendilerine toprak parçası ayrılmış olan Hükümetler, bu toprakları yukarıda belirtilenden başka maksatlarla kullanmamayı ve kullanılmasına izin vermemeyi yükümlenirler. Bu toprak parçaları deniz kıyısında bulunmakta ise, bu kıyı, kendisine toprak parçası ayrılmış olan Hükümetçe kara ya da denizle ilgili askerliğe ya da ticarete ilişkin başka hiç bir maksat için kullanılmayacaktır. Mezarlara ve mezarlıklara ayrılmış olan yerler bu amaçla ya da anıt dikilmesi için kullanılmayacaksa, bu yerler, duruma göre, Türk ya da Yunan Hükümetlerine geri verilecektir.

Madde 132

128 nci Maddeden 130 ncu Maddeye kadar olan Maddelerde öngörülen toprak parçalarına ilişkin tam ve eksiksiz yararlanma hakkının İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerine sürekli olarak bırakılması için gereken yasama ya da yönetim tedbirleri, 130 ncu Maddenin 3 ncü fıkrasında öngörülen bildiriyi izleyecek altı ay içinde, Türk ve Yunan Hükümetlerince alınacaktır. Kamulaştırmalar yapılması gerekirse, bunlar Türk ülkesinde yapılacaksa Türk Hükümetince, Yunan ülkesinde yapılacaksa Yunan Hükümetince gerçekleştirilecek ve giderleri ülke Hükümetince karşılanacaktır.

Madde 133

İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetleri, kendi uyruklarına ait mezarların, mezarlıkların, kemikliklerin ve anıtların yapımını, düzenlenmesini ve bakımını, uygun görecekleri bir yürütme organına [uygulama örgütüne] emanet etmekte serbest olacaklardır. Bu örgütler [organlar] askerî nitelikte olmayacaklardır. Yalnız mezarların bir araya toplanması ve mezarlıklarla kemikliklerin kurulması için gerekli sayılacak durumlarda ölü kalıntılarının mezarlardan çıkartılması, taşınması ile, kendilerine toprak ayrılmış Hükümetlerin, yurtlarına gönderilmelerini zorunlu görecekleri ölü kalıntılarının mezarlarından çıkartılması ve taşınması işlerinde yetkili olacaklardır.

Madde 134

İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin, Türkiye'de bulunan mezarlarının, mezarlıklarının, kemikliklerinin ve anıtlarının korunmasını, kendi uyrukları arasından atanacak bekçilerce yaptırmağa hakları olacaktır. Bu bekçiler Türk makamlarınca [resmen] tanınacaklar ve mezarların, mezarlıkların, kemikliklerin ve anıtların korunmasını sağlamak için, Türk makamlarından yardım göreceklerdir. Bekçilerin askerî hiç bir niteliği olmayacak, fakat kendilerini savunmak üzere bir rövolver ya da otomatik tabanca taşıyabileceklerdir.

Madde 135

128 nci Maddeden 131 nci Maddeye kadar olan Maddelerde öngörülen toprak parçalarına, duruma göre, Türkiye ve Türk makamlarınca, ya da Yunanistan ve Yunan makamlarınca herhangi bir kira, resim ya da vergi uygulanmayacaktır. İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinin temsilcileriyle, bu mezarları, mezarlıkları, kemiklikleri ve anıtları ziyaret etmek isteyenler için, buralara giriş, her zaman serbest olacaktır. Türk Hükümetiyle Yunan Hükümeti kendi ülkelerinde bulunan söz konusu toprak parçalarına ulaştıracak yolların bakımını sürekli olarak üzerlerine alacaklardır.

Türk Hükümetiyle Yunan Hükümeti, söz konusu mezarların, mezarlıkların, kemikliklerin ve anıtların bakımı ya da bunların korunmasıyla görevlendirilmiş kimselerin ihtiyaçlarına yetecek ölçüde suyun sağlanması bakımından, İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerine her türlü kolaylıkları göstermeği, karşılıklı olarak yükümlenirler.

Madde 136

İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetleri, Türkiye'den ayrılan ülkeleri de kapsamak üzere, kendi yetkileri [otoriteleri] altındaki ülkelerde gömülü bulunan Türk askerleriyle denizcileri için mezarlar, mezarlıklar, kemiklikler yapmak ve anıtlar dikmek konusunda, 128 nci Madde ile 130 ncu Maddeden 135 nci Maddeye kadar olan Maddelerdeki hükümlerden yararlanma hakkını, Türk Hükümetine tanımağı yükümlenirler.

3. GENEL HÜKÜMLER

Madde 137

Bağıtlı Yüksek Taraflar arasında kararlaştırılmış aykırı hükümler dışında, 30 Ekim 1918 tarihinden başlayarak, işbu andlaşmanın yürürlüğe girişine kadar, İstanbul'u işgal eden Devletlerin makamlarınca ya da bu makamlarla görüş birliği içinde, kendi uyruklarıyla yabancıların ya da Türk uyruklarının malları, hakları ve çıkarları, ve bu kimselerin Türkiye makamlarıyla ilişkileri konusunda verilmiş kararlar ya da buyruklar [emirler] geçerli sayılacak ve bu kararlarla buyruklar yüzünden, bu Devletlere ya da onların makamlarına karşı hiç bir istemde bulunulamayacaktır.

Yukarıda sözü edilen kararlar ve buyruklar yüzünden uğranılan bir zarardan doğan bütün öteki istemler, Hakemlik Karma Mahkemesine sunulacaktır.

Madde 138

Genel affa ilişkin bugünkü tarihli Bildirinin IV ncü ve VI ncı paragraflarına halel gelmemek şartıyla, yargı konularında, 30 Ekim 1918 tarihinden başlayarak işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişine kadar, İstanbul'u işgal eden Devletlerin yargıçları, mahkemeleri ya da makamlarınca olduğu gibi, 8 Aralık 1912 tarihinde kurulmuş geçici Yargı [Adalet] Karma Komisyonunca da Türkiye'de verilmiş olan kararlar ve buyruklar, uygulama tedbirleriyle birlikte, geçerli sayılacaktır.

Bununla birlikte, bir askerî mahkeme ya da bir kolluk [polis] mahkemesince, hukuk işlerinde, verilmiş bir hüküm yüzünden, bir özel kişinin, başkasının yararına uğramış olduğu bir zararın onarılması için bir istemde bulunması durumunda, işbu istem Hakemlik Karma Mahkemesine götürülecek ve bu Mahkeme, gerekli görürse, bir zarar-giderimde [tazminatta] bulunulmasını, üstelik, olduğu gibi eski duruma getirmeyi (*restitution*) zorunlu kılabilecektir.

Madde 139

Sivil [mülkî], yargısal ya da malî yönetim kurumlarıyla vakıfların yönetimine ilişkin olup da, yalnız Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan bir ülkenin Hükümetini ilgilendiren ve Türkiye'de bulunan arşivler, kütükler, plânlar ve her türlü belgelerle, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan bir toprakta bulunup, yalnız Türk Hükümetini ilgilendiren bu çeşit belgeler, karşılıklı olarak, her iki tarafça birbirine verilecektir.

Yukarıda belirtilen arşivleri, kütükleri, plânları, senetleri ve öteki belgeleri elinde bulunduran Hükümet de kendisini bu belgelerle ilgili saymaktaysa, bu belgeler, istek üzerine, ilgili Hükümete bulunan fotografilerini ya da onaylanmış örneklerini [kopyalarını] vermek şartıyla, o Hükümetçe saklanabilecektir.

Gerek Türkiye'den gerekse ayrılmış topraklardan alınmış arşivler, kütükler, plânlar, senetler ve öteki belgeler, yalnız alınmış oldukları ülkeyi ilgilendirmekteyseler, bunların asılları, karşılıklı olarak geri verilecektir.

Bu işlemlerin gerektireceği giderler, belgeleri isteyen Hükümetçe karşılanacaktır.

Yukarıdaki hükümler, eski Osmanlı İmparatorluğu'na ait olup da 1912 yılından önce Yunanistan'a geçirilmiş bulunan ilçelerdeki [kazalardaki, *districts*] mallara ya da vakıflara ilişkin kütüklere de aynı şartlar içinde uygulanacaktır.

Madde 140

Türkiye ile öteki bağıtlı Devletler arasında, savaş sırasında ve karşılıklı olarak, 30 Ekim 1918 tarihinden önce elde edilmiş bütün deniz ganimetleri [ganaim-i bahriye, *prises maritimes*] hiç bir isteme yol açmayacaktır. İstanbul'u işgal eden Devletlerce, bu tarihten sonra, silâh-bırakışımının [mütarekenin] bozulması yüzünden, yapılmış olan elkoymalar [zaptlar, *prises*] konusunda da aynı hüküm uygulanacaktır.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, İstanbul'u işgal eden Devletlerin Hükümetleri ve uyruklarınca ya da Türk Hükümeti ve Türk uyruklarınca, bu Hükümetlerin, 29 Ekim 1914 tarihinden 1 Ocak 1923 tarihine kadar, kendi limanlarına ya da işgal ettikleri limanlarda kullanmış bulundukları her çeşit küçük tonajlı deniz taşıtına, yatlara (*yachts*) ve mavnalara ilişkin olarak, hiç bir istem öne sürülemeyecektir. Bununla birlikte, işbu hüküm, genel affa ilişkin olarak bugünkü tarihle imzalanan bildirinin VI ncı paragrafı hükmüne halel vermeyeceği gibi, 29 Ekim 1914 tarihinden önceki haklara dayanarak, özel kişilerce başka özel kişilere karşı öne sürülebilecek istemlere de halel getirmeyecektir.

30 Ekim 1918 den sonra elkonulmuş [zaptedilmiş] Türk ve Yunan gemileri, her iki Hükümetçe, karşılıklı olarak geri verilecektir.

Madde 141

İşbu Andlaşmanın 25 nci Maddesinin ve 28 Haziran 1919 tarihli Versailles Andlaşmasının 155 nci, 250 nci ve 440 ncı maddeleri ile III ncü Ek'inin VIII nci Bölümünün (Onarımlar) uygulanmasıyla, savaş sırasında Alman Hükümeti ya da alman uyruklarınca Osmanlı Hükümetine ya da Osmanlı uyruklarına, şimdi bu gemileri elinde bulunduran Müttefik Hükümetlerin rızası olmaksızın geçirilmiş [transfer edilmiş] bulunan bütün Alman gemilerine ilişkin olarak, alman Hükümetine ya da Alman uyruklarına karşı kendilerine düşebilecek her yükümden Türk Hükümetinin ve Türk uyruklarının kurtulmuş [*libérés*) sayıldıkları bildirilir.

Türkiye ile, Türkiye'nin yanında savaşmış öteki Devletlerin ilişkilerinde de, gerekirse, bu hüküm uygulanacaktır.

Madde 142

Yunan ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin olarak, Yunanistan ile Türkiye arasında 30 Ocak 1923 de yapılmış olan özel Sözleşme, söz konusu iki Yüksek Taraf arasında, işbu Andlaşmanın içindeymiş gibi, aynı güç ve değerde olacaktır.

Madde 143

İŞBU ANDLAŞMA, mümkün olan en kısa süre içinde onaylanacaktır.

Onama belgeleri Paris'te sunulacaktır.

Japon Hükümeti, onamanın yapılmış olduğunu, Paris'teki diplomatik

temsilcisi aracılığıyla, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine bildirmeye yetkili olacak ve bu durumda, Japon Hükümeti onama belgesini mümkün olan en kısa süre içinde gönderecektir.

İmzacı Devletlerden her biri, işbu Andlaşmayla birlikte, imzalamış oldukları ve Lausanne Konferansının Son [Nihaî] Senedinde belirtilen senetleri – bunlar onama gerektirmekteyseler – tek ve aynı belge ile onaylayacaktır.

Bir yandan Türkiye, ve öte yandan İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya, ya da bunların arasından üçü, onama belgelerini sundukları zaman, bir ilk sunuş tutanağı (*procès-verbal de dépot*) düzenlenecektir.

Bu ilk tutanağın tarihinden başlayarak, Andlaşma, onu böylece onaylamış olan Bağıtlı Yüksek Taraflar arasında yürürlüğe girecektir. Bundan sonra, öteki Devletler için, onama belgelerinin sunuluşu tarihinde yürürlüğe girecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, adları aşağıda belirtilen Tamyetkili Temsilciler, işbu Andlaşmayı imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde, yalnız bir nusha olarak düzen lenmiştir; bu nusha Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, İmzacı Devletlerden her birine, bunun, doğruluğu onaylanmış birer örneğini verecektir.

(L.S.)* Horace RUMBOLD.
(L.S.) PELLÈ.
(L.S.) GARRONİ.
(L.S.) G. C. MONTAGNA.
(L.S.) K. OTCHİAİ.
(L.S.) E. K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D. CACLAMANOS.
(L.S.) Const. DİAMANDY.
(L.S.) Const CONTZESCO.

(L.S.) M. İSMET.
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.) HASAN.

* "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)

II. BOĞAZLAR REJİMİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR.

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, BULGARİSTAN, YUNANİSTAN, RUSYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ VE TÜRKİYE,

Bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının 23 ncü Maddesiyle benimsenen ilke uyarınca, Boğazlar'da bütün ulusların gemileri için Akdeniz'le Karadeniz arasında geçiş ve gidiş-geliş serbestliğini sağlamak kaygısıyla,

Ve bu serbestliği sürdürmenin genel barış ve dünya ticareti için gerekli olduğunu göz önünde tutarak,

Bu amaçla bir Sözleşme yapmayı kararlaştırmışlar ve Tamyetkili Temsilcilerini aşağıda belirtildiği üzere atamışlardır:

MAJESTE BÜYÜK-BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK-KRALLIĞI VE DENİZLER ÖTESİ İNGİLİZ ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU:

Çok Sayın Sir Horace George Montagu RUMBOLD, BARONET, G. C. M. G.*, İstanbul'da Yüksek-Komiser;

FRANSA CUMHURBAŞKANI:

Korgeneral Sayın Maurice PELLÉ, Fransa Büyükelçisi, Cumhuriyet'in Doğu'da Yüksek-Komiseri, *Légion d'Honneur* Ulusal Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE İTALYA KRALI:

Sayın Marki Camille GARRONİ, Krallık Senatörü, İtalya Büyükelçisi, İstanbul'da Yüksek-Komiser, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarıyla *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Jules César MONTAGNA, Atina'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saints Maurice et Lazarep* Nişanlarının *Commandeur* rütbesi, *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE JAPONYA İMPARATORU:

M. Kentaro OTCHİAİ, Jusammi, *Soleil Levant* Nişanının Birinci Sınıf rütbesi,

* *Grand Cross of St Michael and St George* Nişanı (S.L.M.)

Roma'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

MAJESTE BULGARLAR KRALI:

M. Bogdan MORPHOFF, Demiryolları, Posta ve Telgraf İşleri eski Bakanı;

M. Dimitri STANCİOFF, Hukuk Doktoru, Londra'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saint-Alexandre* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

MAJESTE YUNANLILAR KRALI:

M. Eleftherios K. VÉNİSÉLOS, eski Başkan *Sauveur* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Démètre CACLAMANOS, Londra'da tamyetkili Ortaelçi, *Sauveur* Nişanının *Commandeur* rütbesi;

MAJESTE ROMANYA KRALI:

M. Constantin İ. DİAMANDY, Tamyetkili Ortaelçi;

M. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi;

RUSYA:

M. Nicholas İvanovitch İORDANSKY;

MAJESTE SIRPLAR, HIRVATLAR VE SLOVENLER KRALI:

M. Dr. Miloutine YOVANOVİTCH, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ:

İSMET Paşa, Dışişleri Bakanı, Edirne Milletvekili;

Dr. RIZA NUR Bey, Sağlık İşleri ve Sosyal Yardım Bakanı, Sinop Milletvekili;

HASAN Bey, eski Bakan, Trabzon Milletvekili.

BU TEMSİLCİLER, yetki belgelerini gösterdikten ve bunlar usulüne uygun ve geçerli kabul edildikten sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Bağıtlı Yüksek taraflar, aşağıda, "Boğazlar" (*"Détroits"*) genel teriminin kapsamına giren Çanakkale Boğazı'nda, Marmara Denizi'nde ve Karadeniz Boğazı'nda, denizden ve havadan geçiş ve gidiş-geliş serbestliği ilkesini kabul ve ilân etmekte görüş birliğine varmışlardır.

Madde 2

Boğazlar'dan barış zamanında ve savaş zamanında, ticaret gemileriyle ticaret uçaklarının ve savaş gemileriyle savaş uçaklarının geçişi ve gidiş-gelişi, bundan böyle aşağıdaki Ek'in hükümleri uyarınca düzenlenmiştir.

EK

BOĞAZLAR'DAN TİCARET GEMİLERİ VE UÇAKLARIYLA, SAVAŞ GEMİLERİ VE UÇAKLARININ GEÇİŞİNE İLİŞKİN KURALLAR

§ 1.

Hastane gemilerini, gezinti gemilerini ve balıkçı gemileriyle

askerî olmayan uçakları da kapsamak üzere, ticaret gemileri.

a) Barış zamanında:

Bayrak ve yük ne olursa olsun, uluslararası sağlık hükümleri saklı kalmak üzere, hiç bir işlem olmaksızın, kılavuz, fener, römorkör ya da doğrudan doğruya yapılan aynı nitelikte başka hizmetlere karşılık olanlar dışında, hiç bir vergi [resim] ya da harç alınmaksızın, üstelik Türk Hükümetince ayrıcalıklar tanınmış [imtiyaz verilmiş] kurumların ve işletmelerin bu konuda yararlandıkları haklara zarar gelmemek şartıyla, gündüz ve gece, gemilerin gidiş-geliş ve geçişleri bakımından tam serbestlik.

Bu malî yükümlerin [rüsumun, *droits*] alınmasını kolaylaştırmak için, Boğazlar'dan geçen ticaret gemileri, Türk Hükümetince gösterilecek yerlere adlarını, uyrukluklarını, tonajlarını ve gittikleri yeri bildireceklerdir.

Kılavuz almak isteğe bağlıdır.

b) Savaş zamanında Türkiye tarafsız kalırsa:

Yukarıda belirtilen aynı şartlar içinde, gündüz ve gece, gidiş-geliş ve geçiş bakımından tam serbestlik. Tarafsız bir Devlet sıfatıyla Türkiye'nin sahip olduğu haklar ve yükümlü bulunduğu ödevler, suları ve havası Türkiye'nin tarafsız olduğu bir savaş süresince barış zamanında olduğu gibi tam serbestlik içinde kalması gereken Boğazlar'da gidiş-gelişi engelleyecek herhangi bir tedbir almasına Türkiye'yi yetkili kılmış olmayacaktır.

Kılavuz almak isteğe bağlıdır.

c) Savaş zamanında, Türkiye savaşan bir Devletse:

Tarafsız gemiler ve askerî olmayan tarafsız uçaklar için, bunlar özellikle düşmana savaş kaçağı, düşman birlikleri ya da düşman uyrukları taşıyarak yardım etmiyorlarsa, gidiş-geliş serbestliği. Türkiye'nin, bu gemileri ve uçakları denetleme ve arama hakkı bulunacak ve bunun için, söz konusu uçaklar, Türkiye'nin bu amaçla göstereceği ve hazırlayacağı bölgelerde karaya ya da denize inmekle yükümlü bulunacaktır. Düşman gemilerine karşı Devletler hukukunun kabul ettiği tedbirleri uygulama bakımından, Türkiye'nin sahip olduğu haklar olduğu gibi kalmaktadır.

Türkiye, düşman gemilerinin boğazları kullanmalarını önlemek için gerekli göreceği her türlü tedbirleri almaya yetkili olacaktır. Bununla birlikte, bu tedbirler, tarafsız gemilerin serbestçe geçişini önleyecek nitelikte olmayacaktır; Türkiye, bu amaçla, söz konusu gemilere gerekli yönergeler [tâlimat] ve kılavuzlar sağlamayı yükümlenir.

Yardımcı gemileri, asker taşıt gemilerini, uçak gemilerini ve askerî uçakları da kapsamak üzere, savaş gemileri

a) Barış zamanında:

Bayrak ne olursa olsun, hiç bir işlem, herhangi bir resim ya da harç olmaksızın, fakat kuvvetlerin toplamına ilişkin olarak aşağıdaki kısıtlamalar içinde, gece ve gündüz, tam geçiş serbestliği.

Bir Devletin Karadeniz'e gitmek üzere Boğazlar'dan geçirebileceği en büyük kuvvet, Karadeniz'de kıyısı olan Devletlerden en kuvvetli donanması olan Devletin,

geçiş sırasında Karadeniz'de bulunan donanmasından daha büyük olmayacaktır; bununla birlikte, Devletler, Karadeniz'e her zaman ve her durumda, her biri 10.000 tonu geçmeyen üç gemiyi aşmayacak bir deniz kuvveti göndermek hakkını saklı tutmaktadırlar.

Boğazlar'dan geçen gemilerin sayısı yüzünden Türkiye'ye hiç bir şekilde bir sorumluluk düşmeyecektir.

Bu kuralın uygulanması olanağını sağlamak için 10 ncu Maddede öngörülen Boğazlar Komisyonu, Karadeniz'de kıyısı olan her Devletten, her yıl 1 Ocak ve 1 Temmuz tarihlerinde, Karadeniz'deki zırhlılarının (*cuirassés*), savaş kruvazörlerinin (*croiseurs de bataille*), uçak gemilerinin (*bâtiments porteavions*), kruvazörlerinin (*croiseurs*), muhriplerinin (*destroyers*), denizaltılarının ve başka her tip gemilerle deniz uçaklarının sayısını bildirmesini ve, bu bildiride bulunurken de, hizmette olan gemileri, mevcudu indirilmiş, yedekte tutulan, onarım ve değişiklik görmekte bulunan gemileri, ayrı ayrı göstermesini isteyecektir.

Boğazlar Komisyonu, bu bildirileri aldıktan sonra, ilgili Devletlere, Karadeniz'de en kuvvetli donanmanın kapsadığı zırhlıların, savaş kruvazörlerinin, uçak gemilerinin, muhriplerin, kruvazörlerin, denizaltıların ve uçaklarla – varsa – başka her tip gemilerin sayısını bildirecektir; ayrıca, bu donanmaya bağlı bir geminin Karadeniz'e girişi ya da oradan çıkışı yüzünden doğan değişiklikler de, hemen, ilgili Devletlerin bilgisine sunulacaktır.

Boğazlar'dan Karadeniz'e gitmek üzere geçirilecek bir deniz kuvvetinin hesaplanmasında yalnız hizmette olan savaş gemileri göz önünde tutulacaktır.

b) Savaş zamanında Türkiye tarafsızsa:

Bayrak ne olursa olsun, hiç bir işlem, resim ya da harç olmaksızın, 2 nci paragrafın (a) fıkrasında öngörülen aynı kısıtlamalar içinde, gündüz ve gece, tam geçiş serbestliği.

Bununla birlikte, bu kısıtlamalar, savaşan [muharip] bir Devletin, Karadeniz'de savaşanlık [muhariplik] haklarına zarar verecek şekilde uygulanmayacaktır.

Tarafsız bir Devlet sıfatıyla Türkiye'nin hakları ve ödevleri, Türkiye'nin tarafsız olduğu bir savaş süresince suları ve havası barış zamanında olduğu gibi tam bir serbestlik içinde kalması gereken Boğazlar'da gidiş-gelişi engelleyebilecek herhangi bir tedbir alınmasına Türkiye'yi yetkili kılmış olmayacaktır.

Savaşan Devletlerin savaş gemilerinin ve askerî uçaklarının, Boğazlar bölgesinde herhangi bir yakalamaya [*capture*] kalkışmaları, denetim ve arama hakkını kullanmaları ve düşmanca herhangi bir davranışta bulunmaları yasak olacaktır.

Savaş gemilerine, yiyecek almak ve onarımda bulunmak konularında, Deniz Savaşında Tarafsızlığa İlişkin 1907 tarihli XIII ncü La Haye Sözleşmesi hükümleri uygulanacaktır.

Uçaklar için tarafsızlık kurallarına ilişkin kuralları saptayacak uluslararası bir Sözleşme yapılıncaya kadar, askerî uçaklara, Boğazlar'da, XIII ncü La Haye Sözleşmesinin savaş gemilerine tanıdığı işlemlere benzer işlemde bulunulacaktır.

c) Savaş zamanında, Türkiye savaşan bir Devletse:

Tarafsız savaş gemileri için hiç bir işlem, resim ya da harç olmaksızın, 2 nci

paragrafın (a) fıkrasında öngörülen aynı kısıtlamalar içinde, tam geçiş serbestliği.

Düşman gemileriyle uçaklarının Boğazlar'dan yararlanmalarını önlemek üzere, Türkiye'ce alınacak tedbirler, tarafsız gemilerle uçakların geçiş serbestliğine zarar vermeyecek nitelikte olacaktır; Türkiye, bu amaçla, sözü geçen gemilere gerekli yönergeleri ve kılavuzlar sağlamağı yükümlenir.

Tarafsız askerî uçaklar, Boğazlar'dan, karşılaşabilecekleri tehlikeleri kendileri göze alarak, geçebileceklerdir; bunlara, nitelikleri anlaşılmak üzere, denetleme hakkı (*le droit d'enquéte*) uygulanacaktır. Bunun için, sözü geçen uçaklar, Türkiye'nin bu amaçla göstereceği ve hazırlayacağı bölgelerde karaya ya da denize inmekle yükümlü bulunacaklardır.

§ 3.

a) Türkiye ile barış durumunda bulunan Devletlerin denizaltıları Boğazlar'dan ancak su yüzünden geçeceklerdir.

b) Gerek Akdeniz'den gerek Karadeniz'den gelen yabancı bir deniz kuvvetinin komutanı, komutası altında bulunup Boğazlar'a girecek gemilerin sayısını ve adlarını, durmak zorunda olmaksızın, Çanakkale Boğazı'nın ya da Karadeniz Boğazı'nın ağzında bir işaret istasyonuna (*station de signaux*) bildirecektir.

Türkiye, bu işaret istasyonlarını bildirecektir; bu bildiride bulununcaya kadar, yabancı savaş gemileri için Boğazlar'dan geçiş serbestliği gene yürürlükte olacak ve bunların Boğazlar'a girişleri bu yüzden gecikmeye uğratılmayacaktır.

c) Askerî uçaklarla askerî-olmayan uçaklar için işbu kurallarla öngörülen şartlar içinde, Boğazlar üzerinden uçuş izni, söz konusu uçaklar bakımından şunları da kapsamaktadır:

1. Boğazlar'ın dar geçitleri üzerinde onbeş kilometreye kadar bir toprak şeridi üstünde uçuş serbestliği:

2. Zorunlu iniş halinde, Türkiye'nin kıyılarına ya da karasularına inme serbestliği.

§ 4.

Savaş gemilerinin geçiş sürelerinin sınırlandırılması

Boğazlar'dan transit olarak geçen savaş gemileri, hasar ya da deniz rizikosu (*avaries ou fortune de mer)* durumları dışında, geceleyin demirlemeyi ve gemi güvenliğini sağlamak için gerekli süreyi de kapsamak üzere, hiç bir vakit, geçişleri için gerekli olan zamandan daha uzun bir süre Boğazlar'da duramayacaklardır.

§ 5.

Boğazlar ve Karadeniz Limanlarında durmak

a) İşbu Ek'in 1 nci, 2 nci ve 3 ncü paragrafları, gemilerin, savaş gemilerinin ve uçakların, Boğazlar boyunca ve Boğazlar'ın üstünden geçişine uygulanır ve Türkiye'nin, limanlarını ve hava alanlarını aynı zamanda ziyaret edebilecek bir Devletin savaş gemileriyle askerî uçaklarının sayısına ve bunların kalış sürelerine ilişkin olarak, gerekli göreceği kuralları koyma hakkına halel vermez.

b) Karadeniz'de kıyısı olan Devletlere de, kendi limanlarına ve hava alanlarına

ilişkin olarak, aynı haklar tanınacaktır.

c) Tuna Avrupa Komisyonunda temsil edilmekte olan Devletler, bu nehrin ağızlarında ve Kalas'a (*Galatz*) kadar, *stationnaires* olarak bulundurmakta oldukları hafif [savaş] gemileri, 2 nci paragrafta öngörülen gemilere eklenecek ve gerektiği zaman bu gemiler başkaları ile değiştirilebilecektir.

§ 6.

Sağlık bakımından korunmaya ilişkin tüzel hükümler

İçlerinde veba, kolera ya da tifüs olayları olan, ya da yedi günden beri böyle olaylar çıkmış bulunan savaş gemileriyle, bulaşık bir limanda, beş kez yirmi dört saatten az bir süre içinde ayrılmış bulunan gemiler Boğazlar'dan karantinalı geçecekler ve Boğazlar'ı bulaştırmak olanağını kesin olarak ortadan kaldırmak üzere gerekli bütün koruma tedbirlerini, gemide bulunan bütün olanakları kullanarak almak zorunda olacaklardır.

İçlerinde bir hekim bulunan ve Boğazlar'dan durmaksızın ya da yük boşaltmaksızın doğrudan doğruya geçen ticaret gemileri de böyle davranacaklardır.

İçlerinde hekim bulunmayan ticaret gemileri, Boğazlar'a girmezden önce – Boğazlar'da durmayacak olsalar bile – uluslararası sağlık hükümlerinin gereklerini yerine getirmek zorunda olacaklardır.

Boğazlar'da bir limana uğrayan savaş gemileriyle ticaret gemileri, bu limanda uygulanabilir uluslararası sağlık hükümlerine bağlı olacaklardır.

Madde 3

Boğazlar'da geçişi gidiş-gelişi her türlü engelden serbest tutmak için, 4 ncü Maddeden 9 ncu Maddeye kadar olan Maddelerde belirtilen tedbirler, Boğazlar'ın sularına, kıyılarına, Boğazlar'da bulunan ya da Boğazlar'a yakın adalara da uygulanacaktır.

Madde 4

Aşağıda gösterilen bölgeler ve adalar askerlikten arındırılacaktır:

1) Çanakkale Boğazı ile Karadeniz Boğazı'nın, aşağıdaki gibi sınırlandırılmış bölgeleri boyunca iki kıyısı (ekli haritaya bakınız):*

Çanakkale Boğazı: Kuzey-batı'da, Gelibolu Yarımadası ve Saros (*Xéros*) Körfezi'nde Bakla Burnu'nun Kuzey-Doğusunda 4 kilometre uzaklıkta bulunan bir noktadan başlayarak, Marmara Denizi üzerindeki Kumbağı'nda sona eren ve Kavak'ın (bu yer dışarıda kalmaktadır) Güneyinden geçen bir çizginin Güney-Doğusundaki bölge;

Güney-Doğu'da, kıyı ile, Bozcaada (*Tenedos*) karşısında Eski İstanbul Burnu'ndan başlayarak, Marmara Denizi üzerinde hemen Karabiga Kuzeyinde bulunan kıyıda bir noktada sona ermek üzere, kıyıdan 20 kilometre uzaklıktan

* Haritanın (Bk. Harita No: 4) sağ üst köşesindeki açıklamaların Türkçesi şöyledir:
"Türkiye ile Bulgaristan arasında, savaştan önceki sınır (1913 İstanbul Andlaşması) ....
Türkiye'nin sınırı ....
4 ncü Maddede öngörülen, askerlikten arındırılmış bölge ve adalar ...." (S.L.M.)

geçen bir çizgi arasındaki bölge;

Karadeniz Boğazı (İstanbul'a ilişkin özel rejim saklı kalmak üzere, Madde 8): *Doğu'da,* Karadeniz Boğazı'nın Doğu kıyısından 15 kilometre uzaklıkta çizilmiş bir çizgiye kadar uzanan bölge:

Batı'da, Karadeniz Boğazı'nın Batı kıyısından 15 kilometre uzaklıkta çizilmiş bir çizgiye kadar uzanan bölge.

2) Emir-Ali Adası dışarıda kalmak üzere, bütün Marmara Denizi adaları.

3) Ege Denizi'nde, Semadirek (Semendirek, *Samothrace*), Limni (*Lemnos*), İmroz (*İmbros*), Bozcaada (*Tenedos*) ve Tavşan adaları (*Îles aux Lapins*).

Madde 5

Fransa, İngiltere, İtalya ve Türkiye Hükümetlerinden her birince birer üyesi atanacak, dört üyeli bir Komisyon, 4 ncü Maddenin 1 nci fıkrasında öngörülen bölgelerin sınırlarını yerinde saptamak üzere, işbu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden 15 gün sonra toplanacaktır.

Komisyonda temsilcileri bulunan Hükümetlerden her biri, kendi temsilcilerinin hakkı olan ödeneklerini kendisi verecektir.

Komisyonun işlemesinin gerekli kılacağı genel harcamalar, temsil edilen Devletler arasında eşit olarak paylaşılacaktır.

Madde 6

İstanbul'a ilişkin olarak 8 nci Maddedeki hükümler saklı kalmak üzere, askerlikten arındırılacak bölgelerde ve adalarda, hiç bir istihkâm, yere bağlı [sâbit] topçu tesisleri, ışıldak tesisleri, denizaltı işleyen araçlar, hiç bir askerî havacılık tesisi ve hiç bir deniz üssü bulunmayacaktır.

Buralarda asayişin korunması için gerekli bulunan ve silâhları, her türlü topçuluk dışarıda kalmak üzere, tüfek, rövolver, kılıç ve her 100 kişiye dört hafif makineli tüfekten oluşacak, polis ve jandarma kuvvetlerinden başka hiç bir silâhlı kuvvet bulunmayacaktır.

Askerlikten arındırılmış bölgelerin ve adaların karasularında, denizaltı gemisinden başka, deniz altında işleyen hiç bir araç bulunmayacaktır.

Yukarıdaki hükümlere halel gelmeksizin, Türkiye, Türk ülkesinin askerlik ten arındırılmış bölgelerinden ve adalarından ve Türk donanmasının demirleme hakkı olan bu yerlerin karasularından silâhlı kuvvet geçirmek hakkını elinde tutacaktır.

Bundan başka, Türk Hükümetinin, Boğazlar'da uçaklar ve balonlarla, denizin yüzünü ve dibini gözetlemeye hakkı olacaktır. Türk uçakları, Boğazlar'ın suları ve Türk ülkesinin askerlikten arındırılmış bölgeleri üzerinde, her zaman, uçabilecekler ve buraların her yerine, karaya ve denize, serbestçe inebileceklerdir.

Türkiye ve Yunanistan, askerlikten arındırılmış bölgelerde ve bunların karasularında, silâh altına alınacakların eğitimi için, bu bölgeler dışından gerecek personeli getirip götürmeye de yetkili olacaklardır.

Türkiye ve Yunanistan, kendi ülkelerinin askerlikten arındırılmış bölgelerinde, her türlü telgraf, telefon ve optik araçlarla gözetleme ve haberleşme sistemi

kurmaya yetkili olacaklardır. Yunanistan, askerlikten arındırılmış Yunan adalarının karasularından donanmasını geçirebilecek, fakat bu suları Türkiye'ye karşı hareket üssü olarak, ya da bu amaçla, kara ya da deniz kuvvetleri yığmak için kullanmayacaktır.

Madde 7

Marmara Denizi sularına, denizaltı gemileri dışında, deniz altında işleyen hiç bir araç konulmayacaktır.

Türk Hükümeti, Marmara Denizi'nin Avrupa [Rumeli] kıyıları bölgesine, ya da Karadeniz Boğazı'nın askerlikten arındırılmış bölgesinin Doğusunda Darıca'ya kadar Anadolu kıyıları bölgesine, Boğazlar'dan geçişe engel olabilecek nitelikte yere bağlı [sâbit] hiç bir top bataryası ya da torpil atıcı yerleştiremeyecektir.

Madde 8

İstanbul (*Stamboul*), Beyoğlu, Galata, Adalar ve bitişik dolaylarını kapsamak üzere İstanbul (*Constantinople*) ile çevresinde, başkentin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ençok 12.000 kişilik bir garnizon bulunabilecektir. İstanbul'da bir tersane ile bir deniz üssü bulundurulabilecektir.

Madde 9

Savaş çıktığı zaman, Türkiye ya da Yunanistan, savaşan Devlet haklarını kullanarak, yukarıda öngörülen askerlikten arındırma durumunda değişiklik yapacak olurlarsa, barışla birlikte, işbu Sözleşmede öngörülen rejimi yeniden yürürlüğe koymakla yükümlü olacaklardır.

Madde 10

İstanbul'da, 12 nci Maddede belirtildiği üzere, bir Uluslararası Komisyon kurulacak ve bu Komisyon "Boğazlar Komisyonu" (*Commission des Détroits*) adına alacaktır.

Madde 11

Komisyon, yetkilerini, Boğazlar'ın suları üzerinde kullanacaktır.

Madde 12

Komisyon, bir Türk temsilcisinin başkanlığı altında, işbu Sözleşmenin imzacı Devletleri olmaları bakımından, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Rusya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti temsilcilerinden kurulu olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri bu Sözleşmeye katılırsa, Komisyonda bir temsilci bulundurmaya hakkı olacaktır.

Aynı hak, işbu Maddenin 1 nci fıkrasında adları geçmeyen Karadeniz'e kıyıdaş öteki bağımsız Devletler için de, aynı şartlar içinde, saklı tutulacaktır.

Madde 13

Komisyonda temsilci bulunduran Hükümetler, kendi temsilcilerinin hakkı olabilecek ödenekleri kendileri vereceklerdir. Komisyonun her çeşit ek harcamaları, Milletler Cemiyetinin giderlerini bölüşmek üzere saptanmış oranlar içinde, sözü geçen Hükümetler arasında paylaşılacaktır.

Madde 14

Komisyon, 2 nci Maddeye bağlı Ek'in 2 nci, 3 ncü ve 4 ncü paragrafları konusu olan, savaş gemilerinin ve askerî uçakların geçişine ilişkin hükümlerin gereği gibi göz önünde tutulup tutulmadığına bakmakla görevli olacaktır.

Madde 15

Boğazlar Komisyonu, görevini, Milletler Cemiyetinin koruyuculuğu altında yapacak ve bu Cemiyete her yıl çalışmalarını gösteren bir rapor verecek, ayrıca, ticaret bakımından ve gemilerin gidiş-gelişine ilişkin bütün bilgileri sunacaktır. Komisyon, bu amaçla, Boğazlar'da gemilerin gidiş-gelişi sorunuyla uğraşan Türk Hükümeti servisleriyle ilişki kuracaktır.

Madde 16

Komisyon, görevinin yerine getirilmesi için gereken yönetmelikleri yapmağa yetkili olacaktır.

Madde 17

İşbu Sözleşmenin hükümleri, Türkiye'nin, Türk sularında donanmasını serbestçe dolaştırma hakkına halel vermeyecektir.

Madde 18

Boğazlar'ın ve Boğazlar'a komşu bölgelerin askerlikten arındırılmasının, Türkiye için, askerlik açısından haklı gösterilmez bir tehlike yaratmamasını ve savaş eylemlerinin Boğazlar'ın serbestliğini, ya da askerlikten arındırılmış bölgelerin güvenlik ve asayişini tehlikeye düşürmemesini isteyen Bağıtlı Yüksek Taraflar, aşağıda hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Geçiş serbestliğine ilişkin hükümlere bir aykırılık işlenirse, ya da beklenmez bir saldırı ve savaş eylemleri yüzünden, gemilerin Boğazlar'da gidiş-geliş serbestliği ya da askerlikten arındırılmış bölgelerin güvenliği tehlikeye düşecek olursa, Bağıtlı Yüksek Taraflar ve her halde Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya, bu konuda Milletler Cemiyetinin kararlaştıracağı bütün tedbirlere başvurarak, bu eylemleri elbirliğiyle önleyeceklerdir.

Boğazlar'ın askerlikten arındırılmasına ve serbestliğine ilişkin hükümlerin tamamlayıcı bir parçası olan işbu hüküm, Bağıtlı Yüksek Tarafların, Milletler Cemiyeti Misakı uyarınca söz konusu olabilecek haklarına ve yükümlerine halel vermez.

Madde 19

Bağıtlı Yüksek Taraflar, işbu Sözleşmeyi imzalamamış devletlerin Sözleşmeye

katılmalarını sağlamak için bütün çabalarını göstereceklerdir.

Bu katılma, diplomasi yoluyla, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine bildirilecek ve bu Hükümet de, bunu, imzacı ya da katılmış bütün Devletlere bildirecektir. Katılma, Fransız Hükümetince yapılacak bildirme tarihinden başlayarak geçerli olacaktır.

Madde 20

İşbu Sözleşme onaylanacaktır.

Onama belgeleri mümkün olan en kısa süre içinde Paris'de sunulacaktır.

İşbu Sözleşme, Barış Andlaşmasının imzacılarından olmayan ve bu ana kadar işbu Sözleşmeyi henüz onaylamamış bulunan Devletler için, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasıyla aynı şartlar içinde yürürlüğe girecektir; işbu Sözleşme, bu Devletler, Fransa Cumhuriyeti Hükümetince öteki bağıtlı Devletlere bildirilecek olan onama belgelerini sundukça, [onlar bakımından da] yürürlüğe girecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları yazılı Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde, yalnız bir nusha olarak düzenlenmiştir. Bu nusha, Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin Arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, İmzacı Devletlerden her birine, bunun doğruluğu onaylanmış birer örneğini verecektir.

(L.S.)* Horace RUMBOLD.
(L.S.) PELLÉ.
(L.S.) GARRONİ.
(L.S.) G. C. MONTAGNA.
(L.S.) K. OTCHİAİ.
(L.S.) B. MORPHOFF.
(L.S.) STANCİOFF.
(L.S.) E. K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D. CACLAMANOS.
(L.S.) Const. DİAMANDY.
(L.S.) Const. CONTZESCO.

(L.S.) M. İSMET
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.) HASAN.

* "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)

III. TRAKYA SINIRINA İLİŞKİN SÖZLEŞME

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR.

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, BULGARİSTAN, YUNANİSTAN, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ VE TÜRKİYE, Trakya sınırları üzerinde barışın korunması kaygısıyla,

Ve bugün imzalanan Barış Andlaşmasının 24 ncü Maddesinde öngörüldüğü gibi, bu amaçla birtakım özel tedbirlerin karşılıklı olarak alınmasını gerekli sayarak,

Bu konuda bir Sözleşme yapmayı kararlaştırmışlar ve aşağıda yazılı Tamyetkili Temsilcilerini atamışlardır:

MAJESTE BÜYÜK-BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK-KRALLIĞI VE DENİZLER ÖTESİ İNGİLİZ ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU:

Çok Sayın Sir Horace George Montagu RUMBOLD, Baronet, G. C. M. G.*, İstanbul'da Yüksek-Komiser;

FRANSA CUMHURBAŞKANI:

Korgeneral Sayın Maurice PELLÉ, Fransa Büyükelçisi, Cumhuriyet'in Doğu'da Yüksek-Komiseri, *Légion d'Honneur* ulusal Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE İTALYA KRALI:

Sayın Marki Camille GARRONİ, Krallık Senatörü, İtalya Büyükelçisi, İstanbul'da Yüksek-Komiser, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarıyla *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Jules César MONTAGNA, Atina'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarının *Commandeur* rütbesi, *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand Officier* rütbesi:

MAJESTE JAPONYA İMPARATORU:

M. Kentaro OTCHİAİ, Jusammi, *Soleil Levant* Nişanının Birinci Sınıf rütbesi, Roma'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

* *Grand Cross of St Michael and St George* Nişanı. (S.L.M.)

MAJESTE BULGARLAR KRALI:

M. Bogdan MORPHOFF, Demiryolları, Posta ve Telgraf İşleri eski Bakanı;

M. Dimitri STANCİOFF, Hukuk Doktoru, Londra'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saint-Alexandre* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

MAJESTE YUNANLILAR KRALI:

M. Eleftherios K. VENİSELOS, eski Başbakan, *Sauveur* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Démètre CACLAMANOS, Londra'da Tamyetkili Ortaelçi, *Sauveur* Nişanının *Commandeur* rütbesi;

MAJESTE ROMANYA KRALI:

M. Constantin İ. DİAMANDY, Tamyetkili Ortaelçi;

M. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi;

MAJESTE SIRPLAR, HIRVATLAR VE SLOVENLER KRALI:

M. Dr. Miloutine YOVANOVİTCH, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ:

İSMET Paşa, Dışişleri Bakanı, Edirne Milletvekili;

Dr. RIZA NUR Bey, Sağlık İşleri ve Sosyal Yardım bakanı, Sinop Milletvekili;

HASAN Bey, eski Bakan, Trabzon Milletvekili.

TEMSİLCİLER, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli kabul edildikten sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Ege Denizi'nden Karadeniz'e kadar, Türkiye'yi Bulgaristan ve Yunanistan'dan ayıran sınırların her iki yanındaki topraklar, aşağıdaki sınırlar içinde ve yaklaşık olarak otuz kilometre genişliğinde olmak üzere, askerlikten arındırılacaktır (ekli haritaya bakılması)*:

1. *Türk ülkesinde*, Ege Denizi'nden Karadeniz'e kadar:

Bugünkü tarihle imza edilen Barış Andlaşmasının 2 nci Maddesinin 1 nci ve 2 nci paragraflarında tanımlanan, Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristan ile olan sınırına oldukça koşut [paralel] bir çizgi. Bu çizgi, Kırk-Kilise bölgesinde, Kırk-Kilise kasabasını ve bu kasabanın merkezinden 5 kilometre yarıçapında bir çevreyi askerlikten arındırılmış bölge dışında bırakmak şartıyla, bu sınırdan enaz 30 kilometre uzaklıkta çizilecektir. Bu çizgi, Ege Denizi'nde İbrice Burnu'ndan (*Cap İbrije-Burnu*) başlıyarak Karadeniz'de Serbes Burnu'nda (*Cap Serbes-Burnu*) sona erecektir.

*Haritanın (Bk. Harita No: 5) başlığı şöyledir: "TRAKYA'NIN ASKERLİKTEN ARINDIRILMIŞ BÖLGESİ". Sağ üst köşedeki açıklamaların Türkçesi şöyledir:
"Türkiye ile Bulgaristan arasında, savaştan önceki sınır (1913 İstanbul Andlaşması) ....
Bulgaristan'ın sınırı (Neuilly Andlaşması) ....
Türkiye'nin sınırı ....
Askerlikten arındırılmış bölge ...."
(S.L.M.)

2. *Yunan ülkesinde,* Ege Denizi'nden Yunan-Bulgar sınırına kadar:

Makri Burnu'nun (*Cap Makri*) uçundan (Makri kasabası dışarıda kalmak üzere) başlayarak, Kuzeye doğru Tahtalı'ya kadar Meriç'in akım yoluna oldukça koşut bir doğrultuda gittikten sonra, Meherkoz'un Doğusundan geçerek Küçük Derbend'in yaklaşık onbeş kilometre batısında, Yunan-Bulgar sınırında saptanacak bir noktaya ulaşan çizgi.

3. *Bulgar ülkesinde,* Yunan-Bulgar sınırından Karadeniz'e kadar:

Yukarıda tanımlanan noktadan başlayarak, Edirne yolunu Papas-Köy'ün beş kilometre Batısında Kosü-Kavak'da (*Kossukavak*) kestikten sonra, Yunan Bulgar sınırıyla Türk-Bulgar sınırından ez an 30 kilometre uzaklıktan geçerek ve yalnız Harmanlı bölgesinde Harmanlı kasabasını ve bu kasabanın merkezinden beş kilometre yarıçapında bir çevreyi askerlikten arındırılmış bölgenin dışında bırakmak şartıyla, Karadeniz'de Anberler'in Kuzey-Batısında bulunan körfezin en içerlek bir noktasında sona erecek çizgi.

Madde 2

İşbu Sözleşmenin yürürlüğe girişinden başlayarak onbeş gün içinde kurulacak bir Sınırlandırma Komisyonu, 1 nci Maddede tanımlanan sınırı toprak [arazi] üzerinde saptamak ve çizmekle görevlendirilecektir. Bu Komisyon, Fransa, İngiliz İmparatorluğu, İtalya, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye'nin – her Devletten birer temsilci olmak şartıyla – atayacakları temsilcilerden kurulacaktır. Bulgar, Yunan ve Türk temsilcilerinden her biri ancak Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye ülkelerinde kendilerine düşen işlemlere katılacaklardır; bununla birlikte, bu işlemlerin sonucu olarak ortaya çıkacak çalışmanın tümü, Komisyonun genel oturumunda karara bağlanacak ve tutanağa geçirilecektir.

Madde 3

Birinci Maddede tanımlanan bölgelerin askerlikten arındırılması, aşağıdaki hükümler uyarınca yapılacak ve bu hükümlere bağlı kalacaktır:

1. Bu bölge içinde şimdi varolan gerek sürekli tahkimat, gerekse sahra tahkimatı niteliğindeki bütün tesisler, ülkesinde bulundukları Devletçe silâhtan arındırılacak ve sökülecektir. Söz konusu bölgede bu çeşit hiç bir yeni tesis yapılmayacak, hiç bir silâh deposu kurulmayacaktır; kara, deniz ve hava kuvvetlerine ilişkin olarak, saldırı ya da savunma amacına yönelmiş, başka hiç bir tesis de kurulmayacaktır.

2. Jandarma, polis, gümrük memurları, sınır bekçileri gibi, iç düzeni sağlamak ve sınırları göz altında tutmak için gerekli özel unsurlar dışında, silâhlı hiç bir kuvvet ne konaklayabilecek ne de dolaşabilecektir.

Hiç bir hava gücü bulunmaması zorunlu olan bu özel unsurların mevcudu aşağıdaki sayıları aşmayacaktır:

a) Türk ülkesinin askerlikten arındırılmış bölgesinde toplam olarak 5.000 kişi;
b) Yunan ülkesinin askerlikten arındırılmış bölgesinde toplam olarak 2.500 kişi;
c) Bulgar ülkesinin askerlikten arındırılmış bölgesinde toplam olarak 2.500 kişi.

Bunların silâhlı – her çeşit top yasak olmak üzere – yalnız rövolver, kılıç ve tüfekle, her 100 kişi başına 4 makineli tüfek olacaktır.

Bu hükümler, 27 Kasım 1919 tarihli Neuilly Andlaşması uyarınca Bulgaristan'a düşen yükümlere halel getirmeyecektir.

3. Askerlikten arındırılmış bölge üzerinde – bayrağı ne olursa olsun – kara ya da deniz askerî uçaklarının uçmaları yasaktır.

Madde 4

İşbu Sözleşmede ülkesi söz konusu edilen sınırdaş Devletlerden birinin, işbu hükümlere uyulması konusunda öne süreceği herhangi bir istemi olursa, bu Devlet, istemini Milletler Cemiyeti Meclisine bildirecektir.

Madde 5

İŞBU SÖZLEŞME onaylanacaktır.

Onaylama belgeleri en kısa süre içinde Paris'de sunulacaktır.

İşbu sözleşme, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye'ce onaylanır onaylanmaz yürürlüğe girecektir. Özel bir tutanakta bu onamalar belirtilecektir. İşbu Sözleşmeyi bu anda henüz onaylamamış olan öteki Devletler bakımından, bu Devletler onama belgelerini sundukça, Sözleşme yürürlüğe girecektir; Fransa Cumhuriyeti Hükümeti, bu Devletlerin onama belgelerini sunduklarını, öteki Bağıtlı Devletlere bildirecektir.

Japon Hükümeti, onamanın yapılmış olduğunu Paris'deki diplomatik temsilcisi aracılığıyla Fransa Cumhuriyeti Hükümetine bildirmeye yetkili olacak ve, bu durumda, Japon Hükümeti onama belgesini mümkün olan en kısa süre içinde gönderecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları belirtilen Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde, yalnız bir nusha olarak düzenlenmiştir; bu nusha Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin Arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, imzacı Devletlerden her birine, bunun, doğruluğu onaylanmış birer örneğini verecektir.

(L.S.)* Horace RUMBOLD.
(L.S.) PELLÉ.
(L.S.) GARRONİ.
(L.S.) G. C. MONTAGNA.
(L.S.) K. OTCHİAİ.
(L.S.) B. MORPHOFF.
(L.S.) STANCİOFF.
(L.S.) E. K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D. CACLAMANOS.
(L.S.) Const. DİAMANDY.
(L.S.) Const. CONTZESCO.

(L.S.) M. İSMET.
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.) HASAN.

* "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)

IV. YERLEŞMEYE VE YARGI YETKİSİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR.

Bir yandan,

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ,

Ve öte yandan,

TÜRKİYE,

Türkiye'de öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının yerleşme [ikamet, *établissement*] şartlarıyla, bu Devletlerin ülkelerinde Türk uyruklarının yerleşme şartlarına ve yargı yetkisine (*compétence judiciaire*) ilişkin birtakım sorunları çağdaş Devletler hukuku (*droit des gens moderne*) uyarınca düzenlemek isteyerek,

Bu amaçla bir Sözleşme yapmağı kararlaştırmışlar ve adları aşağıda yazılı Tamyetkili temsilcilerini atamışlardır:

MAJESTE BÜYÜK-BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK-KRALLIĞI VE DENİZLER ÖTESİ İNGİLİZ ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU:

Çok Sayın Sir Horace George Montagu RUMBOLD, Baronet, G. C. M. G.*, İstanbul'da Yüksek-Komiser;

FRANSA CUMHURBAŞKANI:

Korgeneral Sayın Maurice PELLÉ, Fransa Büyükelçisi, Cumhuriyet'in Doğu'da Yüksek-Komiseri, *Légion d'Honneur* ulusal Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE İTALYA KRALI:

Sayın Marki Camille GARRONİ, Krallık Senatörü, İtalya Büyükelçisi, İstanbul'da Yüksek-Komiser, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarıyla *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Jules César MONTAGNA, Atina'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarının *Commandeur* rütbesi, *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

* *Grand Cross of St Michael and St George* Nişanı. (S.L.M.)

MAJESTE JAPONYA İMPARATORU:

M. Kentaro OTCHİAİ, Jusammi, *Soleil Levant* Nişanının Birinci sınıf rütbesi, Roma'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

MAJESTE YUNANLILAR KRALI:

M. Eleftherios K. VENİSELOS, eski Başbakan, *Sauveur* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Démètre CACLAMANOS, Londra'da Tamyetkili Ortaelçi, *Sauveur* Nişanının *Commandeur* rütbesi;

MAJESTE ROMANYA KRALI:

M. Constantin İ. DİAMANDY, Tamyetkili Ortaelçi;

M. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi;

MAJESTE SIRPLAR, HIRVATLAR VE SLOVENLER KRALI:

M. Dr. Miloutine YOVANOVİTCH, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ:

İSMET Paşa, Dışişleri Bakanı, Edirne Milletvekili;

Dr. RIZA NUR Bey, Sağlık İşleri ve Sosyal Yardım Bakanı, Sinop Milletvekili;

HASAN Bey, eski Bakan, Trabzon Milletvekili.

TEMSİLCİLER, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli kabul edildikten sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

BÖLÜM I
YERLEŞME ŞARTLARI

Madde 1

İşbu Bölümdeki hükümlerden her birinin Türkiye'de öteki Bağıtlı Devletlerin uyruklarına ve ortaklıklarına [şirketlerine] uygulanması, işbu Devletlerin ülkelerinde Türk uyruklarına ve ortaklıklarına tam bir karşılıklı işlem [mütekabiliyet, *réciprocité*] uygulanması şartına bağlıdır.

Bu Devletlerden biri, kanunları yüzünden ya da başka bir nedenle, söz konusu hükümlerden herhangi biri için karşılıklı işlemde bulunmayı reddedecek olursa, bu Devletin uyrukları ve ortaklıkları da Türkiye'de aynı hükümden yararlanamayacaklardır.

İşbu Maddenin uygulanmasında, dominion'lar, sömürgeler ve Bağıtlı Devletlerin koruması altına konmuş ülkeler, tek tek, bağıtlı ülkeler (*pays contractants*) gibi sayılacaklardır.

KESİM I
GİRİŞ VE OTURMA

Madde 2

Türkiye ülkesinde, öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları, kişileri ve malları

bakımından, ortak Devletler hukuku (*droit international commun*) uyarınca kabul ve işlem göreceklerdir. Söz konusu uyruklar, kişileri, malları, hakları ve çıkarları bakımından, Türkiye'de, ülke kanunlarının ve makamlarının en tam ve sürekli korumasından yararlanacaklardır. Göç konusundaki hükümlere halel gelmeksizin, bu uyruklar, Türkiye'ye giriş ve orada yerleşme bakımından tam bir özgürlük [serbestlik] içinde olacaklar ve böylece, ülkede yürürlükte olan kanunlara ve yönetmeliklere [tüzüklere] uygun davranmak şartıyla, Türkiye'ye gidip-gelebilecekler ve orada oturabileceklerdir.

Madde 3

Türkiye'de, öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının, ülke kanunlarına ve yönetmeliklerine [tüzüklerine] uygun davranmak şartıyla, her çeşit taşınır ya da taşınmaz mal edinmeye, bunları mülkiyetlerinde tutmaya ya da başkasına geçirmeye hakları olacaktır; özellikle, bu malları satış, değiş-tokuş, bağış, vasiyet ya da başka herhangi bir biçimde kullanabilecekleri gibi, bu malları yasa uyarınca miras, bağış ya da vasiyet yoluyla da edinebileceklerdir.

Madde 4

Türkiye'de, öteki Devletler uyruklarının, ve buna karşılık da, bu Devletlerin ülkelerinde Türk uyruklarının çeşitli ticaret, meslek ya da endüstri kollarında çalışmaları, işbu Sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak oniki ay içinde, Türkiye ile söz konusu Devletler arasında yapılacak özel sözleşmelere konu olacaktır.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, söz konusu sözleşmelerin yapılmasına kadar, 1 Ocak 1923 tarihindeki *statu quo* saklı tutulacak ve sözü edilen oniki aylık sürenin sona erişinde sözleşme yapılamazsa, bireylerin [özel kişilerin] 1 Ocak 1923 tarihindeki kazanılmış [muktesep] haklarına saygı göstermek şartıyla, Bağıtlı Devletlerden her biri davranış özgürlüğünü yeniden elde edecektir.

Madde 5

Taşıma ortaklıklarıyla [nakliye şirketleriyle] sigorta ortaklıklarını da kapsamak üzere, Bağıtlı Devletlerden birinin ülkesinde gereği gibi kurulmuş bulunan ortaklıklar, Türkiye'de de tanınacaklardır.

Bunlar, kuruluşları, hukuk açısından yetenekleri ve mahkemelerde taraf olmaları [dâva hakları] konularında, kendi ulusal kanunlarına göre işlem göreceklerdir.

Bu ortaklıklar, Türkiye ülkesinde yerleşebilecekler ve kuruldukları ülke uyruklarının girişebilecekleri ve söz konusu ülkede ulusal ortaklıklara yasaklanmamış her çeşit ticaret ya da endüstri işlerini yapabileceklerdir. Bu ortaklıklar, Türkiye'de işlerini, kamu düzenine ilişkin hükümlere uygun davranmak şartıyla, serbestçe yürütebilecekler ve bu bakımdan benzer her ulusal ortaklıkla aynı haklardan yararlanacaklardır.

Söz konusu ortaklıkların, ülke kanunlarına ve yönetmeliklerine [tüzüklerine] uygun davranmak şartıyla, her çeşit taşınır mal edinmeye, bunları mülkiyetlerinde

tutmaya ya da başkalarına geçirmeye hakları olacaktır; ortaklığın işleyebilmesi için gereken taşınmaz mallar bakımından aynı hüküm uygulanacaktır; ancak, taşınmaz mal edinimi ortaklığın kuruluş amacı olmamak gerekir.

Madde 6

Türkiye'de, öteki Bağıtlı Devletlerin uyrukları, askerlik hizmetine ilişkin kanunlara bağlı olmayacaklardır. Söz konusu uyruklar, askerlik hizmeti yerine sayılacak her türlü hizmetten, her çeşit yükümden ya da malî yükümden (vergiden) bağışık olacaklardır.

Kamu yararına olduğu yasalara uygun olarak kabul edilmiş bir nedene dayanmadıkça ve bu durumda da kendilerine adaletli ve önceden [peşin] ödenecek bir zarar-giderim [tazminat] verilmedikçe, söz konusu uyrukların malları kamulaştırılamayacak ya da bu uyruklar mallarından yararlanma haklarından, geçici bile olsa, yoksun bıraktırılmayacaklardır. Önceden ilân edilmedikçe, hiç bir kamulaştırma yapılmayacaktır.

Madde 7

Türkiye, gerek kanuna dayanan bir mahkeme kararı, gerek ahlâk, sağlık ve dilencilik kolluğuna [zabıtasına] ilişkin kanunlar ve yönetmelikler [tüzükler] uyarınca, gerekse Devletin iç ve dış güvenliğiyle ilgili nedenlerle, öteki Bağıtlı Devletlerin uyruklarını, her birine teker teker uygulanacak tedbirlerle, yurtdışı etme hakkını saklı tutar; öteki Bağıtlı Devletler, bunları ve ailelerini her zaman geri almayı yükümlenirler.

Yurtdışı etme [tard ve teb'it, *expulsion*] sağlık ve insanlık kurallarına uygun olara k yapılacaktır.

KESİM 2

VERGİLERE İLİŞKİN HÜKÜMLER

Madde 8

Türk ülkesinde oturmak ve yerleşmek bakımından olduğu kadar, öteki bağıtlı Devletlerin uyruklarına, 4 ncü Maddede belirtilen şartlar uyarınca, Türkiye'de izin verilen her çeşit ticaret, meslek, endüstri ve işletme, ya da ne nitelikte olursa olsun, herhangi bir iş yapabilmeleri için, söz konusu uyruklara, niteliği ve adı ne olursa olsun, Türk uyruklarına uygulananlardan başka ya da daha ağır hiç bir vergi, resim ya da malî yüküm uygulanmayacaktır.

Söz konusu Devletlerin uyruklarından, yurt dışında yerleşmiş olup da, Türk ülkesinden geçişleri sırasında herhangi bir iş tutacak olanlara, aynı nitelikte ve aynı önemde bir iş yapan Türk uyruklarıyla, Türkiye'de yerleşmiş yabancıların, ülkede uygulanmakta olan hükümler uyarınca, bağlı oldukları vergi, resim ve malî yükümlerden – niteliği ve adı ne olursa olsun – başkası ya da daha ağırı uygulanmayacaktır.

Söz konusu Devletler uyruklarının Türk ülkesindeki malları, hakları ve çıkarları, bunların edinimi, elde bulundurulması ya da bunlardan yararlanma

bakımından olduğu kadar, bunları başkasına bırakma, bunların değiş-tokuşu ya da miras yoluyla başkasına geçirilmesi bakımından da, Türk uyruklarının mallarına, haklarına ve çıkarlarına uygulananlardan başka ya da daha ağır, hiç bir malî yüküm, resim, dolaylı ya da doğrudan bir vergi uygulanmayacaktır.

Madde 9

Taşıma (*transport*) ortaklıklarıyla sigorta ortaklıklarını da kapsamak üzere, öteki bağıtlı Devletlerden birinin kanunu uyarınca kurulmuş ve işbu Sözleşmenin 5 nci Maddesi uyarınca Türkiye'de yerleşmiş ya da orada iş yapan ticaret, endüstri ve maliye ortaklıklarına, Türk kanununa göre, Türkiye'de kurulmuş aynı nitelikteki ortaklıklara uygulananlardan başka ya da daha ağır – ne nitelikte ya da nasıl bir adla olursa olsun – hiç bir vergi, resim ya da malî yüküm uygulanmayacaktır.

Söz konusu ülkelerin firmalarına ya da ortaklıklarının, 5 nci Maddede öngörülen şartlar içinde, Türkiye'de yerleşmiş bulunan ya da Türkiye'de iş yapan kollarına, şubelerine, ajanslarına [acentalarına] ya da başka temsilciliklerine de aynı hükümler uygulanacaktır; şurası kararlaştırılmıştır ki, işbu firmaların ve ortaklıkların yönetim merkezleri Türkiye dışında bulunmaktaysa, söz konusu kollar, şubeler, ajanslar ya da başka temsilcilikler ancak Türkiye'de yatırılmış gerçek sermayeleri üzerinden, ya da, vergi uygulanacak sermaye açıklanamaz ya da denetlenemez ise, bu sermayeyi kestirmeye yarayabilecek olan gerçek kazanç ve gelirler üzerinden vergiye bağlanacaklardır.

Madde 10

Türk Hükümeti, niteliği ve adı ne olursa olsun, vergi bağışıklıkları koyacak olursa, bu bağışıklıklar Türk uyruklarına ve Türk kanunları uyarınca kurulmuş ortaklıklara olduğu kadar, öteki bağıtlı Devletlerin Türkiye'de yerleşmiş uyruklarına ya da ortaklıklarına da uygulanacaktır.

Bu hüküm, Devletçe kurulmuş kurumlara ya da bir kamu hizmeti ayrıcalığı sahiplerine tanınan vergi bağışıklıklarından yararlanmak istemek üzere, öne sürülemeyecektir.

Madde 11

8 nci Maddeden 10 ncu Maddeye kadar olan maddelerde öngörülen bütün konularda, Türkiye'de, öteki bağıtlı Devletlerin uyruklarına, il yönetimlerince ya da yerel yönetimlerce yükletilebilecek malî yükümler, resimler ve vergiler, Türk uyurklarına uygulananlardan başka ya da daha ağır olmayacaktır.

Madde 12

Türkiye'de yerleşmiş ya da Türkiye'de iş yapan öteki bağıtlı Devletlerin uyruklarına ya da bunların Türk ülkesindeki mallarına, haklarına ve çıkarlarına ve söz konusu Devletlerden birinin kanunu uyarınca kurulmuş olup da Türkiye'de yerleşmiş bulunan ya da Türkiye'de iş yapan ortaklıklara, bunların kollarına, şubelerine ya da ajanslarına, savaş durumunda bile, hiç bir zorunlu borçlanma

(*emprunt forcé*) ya da olağanüstü varlık [servet] vergileri (*prélevement exceptionnel sur la fortune*) yükletilmeyecektir.

Madde 13

Kapitülasyonlara son verilmiş olduğu için, Türkiye, yabancı Devletlerin uyruklarına, kendi uyruklarına sağladığından daha elverişli bir işlemde bulunmayacak ve yukarıdaki hükümlerde öngörülen konular bakımından, kendi uyruklarıyla öteki bağıtlı Devletlerin uyruklarına eşit işlemde bulunma ilkesini uygulayacaktır.

BÖLÜM II

YARGI YETKİSİ

Madde 14

Türkiye'de, öteki bağıtlı Devletlerin uyrukları, ve buna karşılık, söz konusu Devletlerin ülkelerinde Türk uyrukları, 18 nci Madde hükümleri saklı kalmak şartıyla, ülke mahkemelerine, ülke uyruklarıyla her bakımdan aynı şartlar altında, serbestçe başvurabilecekler, dâvacı ya da dâvalı olabileceklerdir.

Madde 15

16 ncı Madde hükmü saklı kalmak şartıyla, Türkiye ile öteki bağıtlı Devletler arasındaki ilişkilerde, her konuda, yargı yetkisine ilişkin sorunlar, Devletler hukuku (*droit international*) ilkeleri uyarınca çözüme bağlanacaktır.

Madde 16

Kişisel durum [kişi halleri, *statut personnel*] konularında, başka bir deyimle aile birliği, boşanma, ayrılık, cihaz, babalık, hısımlık [nesep], evlât edinme, yetenek [ehliyet], erginlik [rüşt], korumanlık [vasilik], görmenlik [kayyımlık], kısıtlama [hacir] konularına ilişkin bütün sorunlarla, taşınır mallar konusunda, vasiyet ya da yasal mirasçılık konularında, ve genel olarak aile hukuku konularında, sözü geçen Devletlerin Türkiye'de yerleşmiş ya da orada oturan Müslüman-olmayan uyrukları bakımından, ancak kişisel durumu dâva konusu olan tarafın bağlı olduğu ülkede kurulu bulunan ulusal mahkemelerin ya da öteki ulusal makamların yetkili olacakları, Türkiye ile öteki bağıtlı Devletler arasında kararlaştırılmıştır.

İşbu hüküm, Devletler hukuku ya da yapılacak özel anlaşmalar uyarınca, konsolosların nüfus işlemlerine ilişkin konulardaki özel yetkilerine halel vermediği gibi, yukarıda, tarafların ulusal makamlarının yetkisine girer kabul edilmiş sorunlara ilişkin kanıtları Türk mahkemelerinin isteme ve kabul etme haklarına da halel vermez.

Birinci fıkraya kural-dışılık [istisna] olarak, bu fıkrada göz önünde tutulan konularda, dâvayla ilgili bütün taraflar, Türk mahkemelerinin yetkisini kabul ettiklerini yazılı olarak bildirirlerse, Türk mahkemeleri, söz konusu tarafların ulusal kanunları uyarınca hüküm vermek üzere, dâvaya bakmaya yetkili olacaklardır.

Madde 17

Türk Hükümeti, Türkiye'de yabancılara, kişileri ve malları bakımından, Türk mahkemeleri önünde, Devletler hukukuna (*droit des gens*) ve başka ülkelerde genellikle kabul edilmiş ilkelere ve yöntemlere uygun bir koruma sağlayacağını bildirir.

Madde 18

Türkiye ile öteki bağıtlı Devletler arasındaki ilişkilerde, mahkeme kararlarının yürütülmesine, mahkeme belgeleriyle bu nitelikte olmayan belgelerin bildirilmesine, yargısal yardıma, mahkeme harç ve giderlerinin ödenmesine ilişkin kararlarla, parasız yargısal [adlî] yardıma ve borç yüzünden hapse ilişkin bütün konular, ilgili Devletler arasında yapılacak özel sözleşmelerle düzenlenecektir.

BÖLÜM III
SON [NİHAÎ] HÜKÜMLER

Madde 19

Bağıtlı Devletler, işbu Sözleşme hükümlerinin, özerk bir hükümeti olan Dominion'larının, sömürgelerinin, koruma altındaki ülkelerinin, sahibi bulundukları toprakların (*possessions*), egemenlikleri ya da yetkileri [otoriteleri] altındaki ülkelerin tümüne ya da bir parçasına uygulanmayacağını, Sözleşmenin yürürlüğe girişi anında bildirme hakkını saklı tutarlar; bu durumda, Türkiye, söz konusu Dominion'lara, sömürgelere, koruma altındaki ülkelere ve sahibi bulunulan topraklara karşı, işbu Sözleşmeden doğan yükümlerle bağlı sayılmayacaktır.

Bununla birlikte, söz konusu Devletler, işbu Sözleşme hükümleri uyarınca yapacakları bir bildiriyle, sözleşme dışı bırakmış oldukları özerk hükümetli her Dominion, sömürge, koruma altındaki ülke, sahibi bulunulan toprak ya da ülke adına, Sözleşmeye ileride katılabileceklerdir.

Madde 20

İşbu Sözleşme, yürürlüğe konuluşundan başlayarak yedi yıllık bir süre için yapılmıştır.

Sözleşme, bu sürenin sona erişinden enaz bir yıl önce, Yüksek Bağıtlı Taraflardan herhangi birince sona erdirileceği bildirilmemişse, böyle bir bildiri yapılıncaya kadar yürürlükte kalacaktır; bu sona erdirme bildirisi (*dénonciation*) ancak bir yıllık bir süre geçtikten sonra etkili olacaktır.

Sözleşmenin, Türkiye'den başka herhangi bir Bağıtlı Devletçe sona erdirildiğinin bildirilmesi durumunda, bu sona erdirme bildirisi, yalnız bu Devlet ile Türkiye arasında geçerli olacaktır.

Türkiye'nin, gerek bütün Devletlere karşı, gerekse bu Devletlerden yalnız birine karşı Sözleşmeyi sona erdirme yetkisi olacaktır; bu son durumda, Sözleşme, öteki Devletler bakımından yürürlükte kalacaktır.

Madde 21

İşbu sözleşme onaylanacaktır.

Onama belgeleri mümkün olan en kısa süre içinde Paris'de sunulacaktır.

İşbu Sözleşme, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasıyla aynı şartlar içinde yürürlüğe girecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları belirtilen Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde, yalnız bir nusha olarak düzenlenmiştir; bu nusha Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, imzacı Devletlerden her birine, bunun, doğruluğu onaylanmış bir örneğini verecektir.

(L.S.)* Horace RUMBOLD.
(L.S.) PELLÉ.
(L.S.) GARRONİ.
(L.S.) G. C. MONTAGNA.
(L.S.) K. OTCHİAİ.
(L.S.) E. K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D. CACLAMANOS.
(L.S.) Const. DİAMANDY.
(L.S.) Const. CONTZESCO.

(L.S.) M. İSMET.
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.) HASAN.

* "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)

V. TİCARET SÖZLEŞMESİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

Bir yandan,

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN, ROMANYA, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ,

Ve öte yandan,

TÜRKİYE,

Ekonomik ilişkilerini, Devletler hukuku (*droit international*) temeline dayalı olarak, ticareti desteklemeye ve alış-verişlerini kolaylaştırmaya en elverişli koşullar içinde, kurmak isteyerek,

Bu amaçla bir Sözleşme yapmağı kararlaştırmışlar ve aşağıda adları gösterilen Tamyetkili Temsilcilerini atamışlardır:

MAJESTE BÜYÜK-BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK-KRALLIĞI VE DENİZLER ÖTESİ İNGİLİZ ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATORU:

Çok Sayın Sir Horace George Montagu RUMBOLD, Baronet, G. C. M. G.*, İstanbul'da Yüksek-Komiser;

FRANSA CUMHURBAŞKANI:

Korgeneral Sayın Maurice PELLÉ, Fransa Büyükelçisi, Cumhuriyet'in Doğu'da Yüksek-Komiseri, *Légion d'Honneur* ulusal Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE İTALYA KRALI:

Sayın Marki Camille GARRONİ, Krallık Senatörü, İtalya Büyükelçisi, İstanbul'da Yüksek-Komiser, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarıyla *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Jules César MONTAGNA, Atina'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saints Maurice et Lazare* Nişanlarının *Commandeur* rütbesi, *Couronne d'İtalie* Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

MAJESTE JAPONYA İMPARATORU:

M. Kentaro OTCHİAİ, Jusammi, *Soleil Levant* Nişanının Birinci Sınıf rütbesi, Roma'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

* *Grand Cross of St Michael and St George* Nişanı. (S.L.M.)

MAJESTE YUNANLILAR KRALI:

M. Eleftherios K. VENİSELOS, eski Başbakan, *Sauveur* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Démètre CACLAMANOS, Londra'da Tamyetkili Ortaelçi, *Sauveur* Nişanının *Commandeur* rütbesi;

MAJESTE ROMANYA KRALI:

M. Constantin İ. DİAMANDY, Tamyetkili Ortaelçi;

M. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi;

MAJESTE SIRPLAR, HIRVATLAR VE SLOVENLER KRALI:

M. Dr. Miloutine YOVANOVİTCH, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ:

İSMET Paşa, Dışişleri Bakanı, Edirne Milletvekili;

Dr. RIZA NUR Bey, Sağlık İşleri ve Sosyal Yardım Bakanı, Sinop Milletvekili;

HASAN Bey, eski Bakan, Trabzon Milletvekili.

TEMSİLCİLER, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli bulunduktan sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

KESİM I

Madde 1

İşbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle, öteki Bağıtlı Devletlerin ülkelerinde çıkan ve bu ülkelerden gelen doğal ürünlerin ya da işlenmiş malların Türkiye'ye sokulmalarında uygulanabilecek tarifeler, 1 Eylül 1916 tarihinde yürürlüğe konulan ve eşyanın ağırlığını göz önünde tutan Osmanlı nesnel tarifesinde (*tarif spécifique ottoman*) gösterilen tarifeler olacaktır.

Madde 2

1 Eylül 1916 tarifesinde yazılı olan ve Türk kâğıt parasıyla ödenen vergilere, aşağıda belirtilen şartlar içinde, kambio değerine göre zaman zaman ayarlanacak arttırma katsayıları (*coéfficients de majoration*) uygulanacaktır.

Bu katsayılar, 1 Mart 1923 de yürürlükte olan katsayılar olacaktır. Bununla birlikte, (I) sayılı ek Çizelgede sayılan maddelere 9 katsayısı uygulanacaktır.

Yukarıda belirtilen katsayılar, kambio değerine göre, aşağıdaki kurallar uyarınca ayarlanacaktır:

Bu katsayılar İngiliz Lirası kâğıt para 745 kuruş değerinde olduğu bir zamanda saptanmış bulunduğundan, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişinden önceki ay içinde, Türk lirası bu değere oranla % 30 dan çok bir ortalama değer artışı (*revalorisation*) gösterirse, 12 ve 9 katsayıları aynı ayın ortalama değeri ile orantılı olarak indirilmek gerekecektir; böylece ayarlanmış olan katsayı, gerekiyorsa, son ayın kambio değerine göre yeniden ayarlanacaktır.

Bunun gibi, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişinden önceki bir ay içinde, Türk Lirası, bir İngiliz Lirası karşılığı olan 745 kuruşluk ilk ortalama değerine oranla % 30

dan çok bir ortalama değer azalışı (*dévaluation*) gösterirse, 12 ve 9 katsayıları aynı ayın ortalama değeri ile orantılı olarak arttırılabilecektir; böylece ayarlanmış olan katsayı, bundan sonraki üç ay boyunca yürürlükte kalacaktır; ayın bitiminde, katsayı, gerekiyorsa, son ayın kambio değerine göre yeniden ayarlanacaktır.

Türk Lirasının değerinin azalması durumunda 5 katsayısı, 12 ve 9 katsayılarının bağlı oldukları şartlar içinde arttırılabilecektir; şu var ki, Türk Lirasında değer artışı durumunda, bu katsayı, ancak İngiliz Lirası ile kâğıt Türk Lirasından 5 Lira daha aşağı bir değerde bulunduğu andan başlayarak, indirilmek gerekecektir.

Para reformu yapılırsa, yukarıda sayılan çeşitli katsayılar, gümrük vergilerinin yansımasına halel getirmeyecek biçimde, yeni ve eski para arasındaki farka göre değiştirilecektir.

Madde 3

Türkiye, aşağıda belirtilen konular için gerekli görülenler dışında, yurda mal sokmaya ve yurttan mal çıkartmaya ilişkin yasakları, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişiyle kaldırmağı ve işbu Sözleşme yürürlükte kaldığı sürece bunları yeniden koymamağı yükümlenir [yasaklama uygulanabilecek konular şunlardır]:

1) Ulusun beslenmesi için vazgeçilmez zorunlulukta olan kaynakları saklı tutmak ve ekonomik çıkarlarını korumak;

2) Devletin güvenliğini sağlamak;

3) İnsanları, hayvanları ve bitkileri salgın hastalıklara, hayvan hastalıklarına (*épizooties*) ve bitki hastalıklarına (*épiphyties*) karşı korumak;

4) Afyon ve başka zehirleyici maddelerin kullanılmasını önlemek;

5) Türkiye'de kullanılması yasak olan alkollü ürünlerin yurda sokulmasını yasaklamak;

6) Altın paranın ya da altın madeninin yurt dışına çıkartılmasını önlemek;

7) Devlet tekelleri kurmak ya da bunları sürdürmek.

Öteki bağıtlı Devletlerden her birince, kendi kanunlarına göre hakgözetir bir karşılıklı davranış tanınması şartıyla, Türkiye, söz konusu yasakları, hiçbir bakımdan ayırım gözetmeksizin uygulamağı ve yasaklanmış maddeler için kuraldışılıklar tanırsa ya da izinler verirse, bağıtlı hiçbir Devletin ticaretinin zararına olarak, bağıtlı başka bir Devletin ya da herhangi bir Devletin ticaretini gözetmemeği yükümlenir.

Madde 4

Karşılıklı olmak şartıyla, öteki bağıtlı Devletlerin ülkelerinde çıkan ya da bu ülkelerden gelen mallara Türkiye'de özel tüketim vergisi (*accise*), ancak, Türkiye'de üretilen eşya ya da benzer maddelerden alınan ölçüde uygulanabilecektir.

Bundan başka, Türkiye, kendi uyruklarıyla öteki bağıtlı Devletlerin uyrukları arasında aynı eşitlik şartları içinde kalmak üzere, (II) sayılı Ek'in çizelgesindeki ürünlerden, bu çizelgedeki tüketim vergilerini almaya devam edecektir.

Karşılıklı olmak şartıyla, yurtiçi gümrük vergileri (*droits d'octroi*) ya da yerel makamlarca alınan her çeşit vergiler [resimler], Türkiye'de üretilen maddelere

konulmuş iseler, Türk ürünleriyle öteki bağıtlı Devletlerin ülkelerinde çıkan ya da bu ülkelerden gelen ürünler arasında ayırım gözetmeksizin, uygulanacaktır; bu vergiler, Türkiye'de üretilmeyen maddelere konulmuş iseler, çıkış ve geliş yerleri neresi olursa olsun, eş ya da benzer bütün yabancı ürünlere, ayırım gözetmeksizin, aynı biçimde uygulanacaktır.

Madde 5

Öteki bağıtlı Devletlerden her birince kendi kanunlarına uygun olarak Türkiye'ye hakgözetir bir karşılıklı davranış [mütekabiliyet] tanınması şartıyla, Türkiye, doğal ya da işlenmiş ürünlerden herhangi birisi üzerine koymuş olabileceği ya da koyabileceği her yurt dışına mal gönderme [ihracat] vergisini, hiç bir yoldan öteki bağıtlı Devletlerden her birinin ticaretine zarar verecek bir farklı tutum yaratmaksızın, bu malların gideceği bütün ülkeler için aynı biçimde uygulayacaktır.

Madde 6

Türkiye, tarifeler konusunda ya da genellikle her çeşit ticaret konusunda, bugünkü tarihli Barış Andlaşması uyarınca Türkiye'den ayrılan ülkelerden herhangi birisine ya da sınır ticareti için sınırdaş bir Devlete uygulayabileceği çıkarlar dışında, 1 nci Maddeden 5 nci Maddeye kadar olan Maddelerde belirlenen konularda herhangi bir başka ülkeye uygulayabileceği daha elverişli her işlemden öteki bağıtlı Tarafları da yararlandıracaktır.

Madde 7

Bağıtlı Yüksek Taraflardan her biri, yurda sokulan malların kökeni [menşei] olan ülkeyi belirtmek üzere, bu malların söz konusu ülkenin ulusal ürünlerinden ya da yapınlarından [mamullerinden] olduğu ya da söz konusu ülkede uğradığı değişiklikler yüzünden bu biçimde sayılmaları gerektiğini ispatlayan resmî bir belge göstermesini, yurda mal sokan kimseden [ithalâtçıdan] isteyebilecektir.

İşbu Kesime ekli III sayılı örnek uyarınca düzenlenecek olan köken belgeleri [menşe şehadetnameleri, *certificats d'origine*] gerek Ticaret Bakanlığı ya da Tarım Bakanlığınca, gerek mal gönderenin bağlı olduğu Ticaret Odalarınca, gerekse malın gönderildiği ülkenin kabul edeceği herhangi başka bir örgüt ya da toplulukça verilecektir. Söz konusu belgeler, malın gideceği ülkenin bir diplomasi ya da konsolosluk temsilcisine onaylanacaktır.

Posta paketleri (*colis postaux*), bunların gideceği ülke, ticaret niteliğinde göndermelerin söz konusu olmadığını kabul ederse, köken belgesinden bağışık tutulacaktır.

Madde 8

Bununla birlikte, kendi kanunları uyarınca herhangi bir yabancı ülkeye tanıdığı işlemler kadar elverişli olan işlemleri, işbu Sözleşmenin bütün süresi boyunca Türkiye'ye tanımayacak olan Bağıtlı Devletlerden hiç biri, bu Kesimdeki hükümlerden yararlanmağı isteyemeyeceklerdir.

EK I

9 KATSAYISI UYGULANACAK MADDELER ÇİZELGESİ

Tarife sayısı	
65	Patates.
89	Portakal.
121	Şekerle hazırlanmış şeyler.
130	Maden suları.
178	Parlak deriler.
180	Domuz derileri.
185-187-188	Ayakkabılar.
192	Eldivenler.
200-201	İşlenmemiş ya da işlenmiş kürkler.
217-218	Mobilyalar.
273-274-275	El işlemeleri, dantelâlar ve pamuk şeritler.
302	Kaba ipek kırpıntısı.
305	Tüller, v.b.
306	İpek tüller, v.b.
308	İpekli dokumalar.
311-312	İpekli çamaşırlar.
314	İpekli kumaş ve elbise harçları.
324	Yün atkılar ve kuşaklar.
339	Giysiler [giyim eşyası].
348	Yazlık, kışlık şemsiyeler, v.b.

EK II

TÜKETİM VERGİLERİ [Resimleri]

Çay	40	kuruş	kilosu
Kahve	20	–	–
Petrol	6	–	–
Pirinç	10	–	–
Margarin, oleomargarin ve yağlı besin maddeleri	80	–	–
Stearin'li mumlar	30	–	–
Âdi sabun	5	–	–
Yeni ve kullanılmış torbalar	5	–	–
Baharat	30	–	–
Kibritler	1/2	–	60 kibritlik kutusu.
Mumlu kibritler	1	–	kutusu.
Sigara kâğıdı	1	–	50 yaprağı.
Çakmaklar	25	–	tanesi.
Şeker	15	–	kilosu.

Biskü	....	İçlerinde bulunan şeker yüzdesine göre tüketim vergisi uygulanır.
Çikolata	....	
Süt özü	....	
Şekerleme ve glikoz	....	
Alkolsüz içkiler, gazozlar ve limonatalar	..	
Başka her türlü şekerli ürünler	....	
Tömbeki	....	40 kuruş kilosu.

EK III

KÖKEN BELGESİ ÖRNEĞİ

{ ....
de oturan *üretici ya da yapımcı* [imalâtçı]
Bay ....'in vekili ....
.... de oturan, } Bay ....'in[1]

aşağıda yazılı olan malların, gönderence bize gösterilen geçerli belgelere dayanarak[2], (*Türk* ya da ....) kökenli olduğunu ya da (*Türkiye*'de ya da .... de) yapıldığını, kendi sorumluluğu altında, önümüzde bildirdiğini onaylarız (*Belgeyi veren makam*)[3]. Bu mallar, ... ait olarak, ... de oturan tacir ya da yapımcı [imalâtçı] .... adına (kara yoluyla ya da .... adlı gemiyle] gönderilmiştir.

KOLİLERİN VE KATEGORİLERİN SAYISI	MARKALARIN SAYISI	BRÜT VE NET AĞIRLIK (kilogram olarak) ya da hacim ölçüsü ve değeri	MALLARIN CİNSİ
....	....	....	....

Sorumluluğum altında böylece bildirilmiştir. (Tarih ....)
(Bildiride bulunanın imzası)

Bu bildiriyi biz de (*belgeyi veren makam*) onaylayarak, yukarıda yazılı malların gerçekten bu ülkede yapıldığını ayrıca doğrularız.

(Tarih ve belgeyi veren makamın imzası)

İşbu imzanın onaylanması için .... Konsolosluğunda görülmüştür.
(Tarih, Konsolosluğun imzası ve mühür)

KESİM 2

Madde 9

Türkiye, aynı konuda kendisine karşılıklı işlemde bulunulması şartıyla, Türk

bayrağını taşıyan gemilere uygulamakta olduğuna eşit bir işlemi, ya da herhangi bir başka Devlete uygulamakta olduğu ya da uygulayabileceği daha elverişli bir işlemi, öteki bağıtlı Devletlerin gemilerine uygulamağı yükümlenir.

Türkiye, öteki bağıtlı Devletlerden her birine karşı ve öteki bağıtlı Devletlerden her biri de Türkiye'ye karşı, balık avcılığını, deniz kabotajını – başka bir deyimle, ulusal ülkesinin bir limanından alınan malların aynı ülkenin bir başka limanına deniz yolundan taşınmasını – ve liman hizmetlerini – başka bir deyimle, çekme (*remorquage*), kılavuzluk ve ne nitelikte olursa olsun her türlü iç hizmetleri – kendi ulusal bayrağının tekelinde tutma hakkını saklı bulundurmaktadır.

Madde 10

Balık avcılığı, deniz kabotajı ve liman iç hizmetleri konusunda bir önceki Maddede belirtilen kural-dışılıklar [istisnalar] saklı kalmak üzere, her çeşit malı yurda sokma [ithal etme] ya da yurt dışına gönderme [ihraç etme], yurda gelen ya da yurt dışına giden yolcuları taşıma hakkı ve gemilerin liman, dok, rıhtım ve dışlimanlarda (*rades*) durmalarına, yük almalarına ve boşaltmalarına ilişkin bütün kolaylıklardan yararlanma bakımından, karşılıklı olmak şartıyla, bir yandan Türkiye ve öte yandan öteki bağıtlı Devletlerden her biri, ulusal bayrağı taşıyan gemilere uygulanan işleme eşit bir işlem uygulayacaklardır.

Bunun gibi, genel karşılıklı olmak şartıyla, Hükümet, görevliler, özel kişiler, her çeşit dernek ya da kurumlar adına ya da yararına olarak, gemilerden alınan sağlık resimleri (vergileri), liman, rıhtım, demirleme, kılavuzluk, karantina, fener vergileri (resimleri) ve bunlara benzer vergiler (resimler), malî yükümler ve ödemeler konusunda da kesin bir eşitlik uygulanacaktır.

Yurda sokulan ya da yurt dışına gönderilen mallara uygulanabilecek resim ve vergiler ancak bu malların çıktıkları ve geldikleri yerle, gönderildikleri yerlere göre saptanacağından ve Birinci Kesimdeki yükümler uyarınca, bunlar bütün öteki bağıtlı Devletlere de uygulanabilir olduğundan, Türkiye, karşılıklı olmak şartıyla, yurda sokulan ya da yurt dışına gönderilen mallara, bunları getiren ya da götüren geminin bayrağına, varış ya da kalkış limanlarına, geminin yolculuğuna ve iskelelerde duruşuna dayanan hiç bir farklı vergi, ek-vergi, niteliği ve adı ne olursa olsun, hiç bir malî yüküm arttırması uygulamamağı da yükümlenir.

Madde 11

Gemilere (*navires et bateaux*) ve bunların yükleriyle yolcularına ilişkin olarak savaştan önce Türkiye'nin geçerli saymış olduğu ya da başlıca denizci Devletlerce ileride geçerli sayılabilecek her çeşit belgeleri, Türkiye, önceki bağıtlı Devletler uyruklarının gemileri bakımından, geçerli ve Türk gemilerine verilmiş belgelerle eşdeğerde sayacaktır.

Bu hükümler, Türkiye'nin, Türk gemilerine, başlıca denizci Devletlerce uygulanan şartlara eşit şartlar içinde olmak üzere, verdiği belgeler, öteki bağıtlı Devletlerce kendi verdikleri belgelere eşdeğerde sayılırsa, ancak o zaman geçerli olacaklardır.

KESİM 3

Madde 12

Türkiye, karşılıklı olmak şartıyla, öteki bağıtlı Devletlerden herhangi birisinin ülkesinde çıkan doğal ya da işlenmiş ürünleri, ticaret işlemlerinde her çeşit haksız rekabete karşı korumak üzere gerekli bütün yasama ya da yönetim tedbirleri almağı ve yargı [adalet] yollarını açık tutmağı yükümlenir.

Türkiye, üzerlerinde, iç ya da dış ambalajlarında, çıkış yerleri, cinsi, niteliği ya da özelliklerine ilişkin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yanıltına amacıyla konmuş her türlü markalar, adlar, yazılar ya da işaretler de taşıyan bütün ürünlerin ya da malların yurda sokulmasını, satımını, ya da satışa çıkartılmasını, uygun düşecek tedbirlerle cezalandırmağı ve yasaklamağı, karşılıklı olmak şartıyla, yükümlenir.

Madde 13

Türkiye, aynı konuda kendisine karşılıklı işlemde bulunulması şartıyla, özel niteliklerini topraktan ya da iklimden alan ürünlerin bölgesel bir ad taşıması hakkını ya da bölgesel bir ad kullanılmasına izin verilmesi şartlarını tanımlayan ya da düzenleyen, bir başka bağıtlı Devlette yürürlükte bulunan ve yetkili makamlarca Türkiye'ye gereği gibi bildirilmiş kanunlarla, bu kanunlara uygun olarak alınmış yönetim kararlarına ve mahkeme kararlarına uymağı yükümlenir; sözü geçen kanunlarla kararlara aykırı olarak, bölgesel adlar taşıyan ürünlerin ya da malların yurda sokulması, yurt dışına gönderilmesi ile, yurt içinde yapımı, dağıtımı, satımı ve satışa çıkartılması Türkiye'de yasaklanacak ve 12 nci Maddede öngörülen tedbirlerle cezalandırılacaktır.

Madde 14

Türkiye, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişinden başlayarak oniki aylık bir sürenin geçmesinden önce:

1) Endüstri mülkiyetinin korunmasına ilişkin olup, 2 Haziran 1911 de Washington'da değiştirilen, 20 Mart 1883 tarihli Uluslararası Paris Sözleşmesine öngörülen biçimde katılmağı;

2) Edebiyat ve san'at yapıtlarının korunmasına ilişkin olup, Berlin'de 13 Kasım 1908 de değiştirilen, 9 Eylül 1886 tarihli Bern Sözleşmesi ile, edebiyat ve san'at yapıtlarının korunmasına ilişkin ve 22 Mart 1914 tarihli Bern Ek Protokolüne de katılmağı yükümlenir.

Yukarıda belirtilen Sözleşmelerle Protokolün, çeviri [tercüme] hakkına ilişkin hükümlerine Türkiye'nin öne sürdüğü çekinceye [ihtirazî kayda], bu Sözleşmenin yürürlüğe konulmasını izleyen yıl içinde, yukarıda belirtilen Sözleşmeleri ve Protokolü birlikte imzalamış bulunan öteki Devletlerce hiç bir itirazda bulunulmazsa, işbu Sözleşmeyi imzalamış öteki Devletler de, sözü geçen çekinceye, işbu Sözleşmenin süresi boyunca, itiraz etmeyeceklerdir.

İşbu Sözleşmenin imzacısı Devletler, çeviri hakkına ilişkin Türk çekincesine katılışlarını sürdürmezlerse, Türkiye de yukarıda sözü geçen Sözleşmelere ve Protokole katılmayı sürdürme zorunda tutulmayacaktır.

3) Aynı sürenin sona ermesinden önce, Türkiye, sözü geçen Sözleşmelerdeki ilkeler uyarınca, öteki bağıtlı Devletler uyruklarının endüstri, edebiyat ve san'at yapıtları mülkiyetini etkili kanunlarla tanımağı ve korumağı yükümlenir.

Madde 15

Endüstri, edebiyat ve san'at yapıtları mülkiyeti konusundaki işlere ilişkin arşivler, kütükler ve plânlar, bunların Türk dairelerinden, kendilerine Türkiye'den toprak (ülke) ayrılmış Devletlerin dairelerine söz konusu olabilecek aktarılmaları ya da bildirilmeleriyle ilgili bütün sorunlar, ilgili ülkeler arasında yapılacak özel Sözleşmelerle çözüme bağlanacaktır.

GENEL HÜKÜMLER

Madde 16

Bağıtlı Devletler, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girişi anında, özerk bir hükümeti olan Dominion'larının, egemenlikleri ya da yetkileri [otoriteleri] altında bulunan sömürgelerinin, koruma altındaki ülkelerinin, sahibi bulundukları toprakların ya da deniz-aşırı ülkelerinin tümüne ya da birtakımına, işbu Sözleşme hükümlerinin uygulanmayacağını bildirme hakkını saklı tutarlar; bu durumda Türkiye, sözü geçen Dominion'lar, sömürgeler, koruma altındaki ülkeler, sahip bulunulan topraklar ve ülkelere karşı, işbu Sözleşmenin yükümleriyle bağlı sayılmayacaktır.

Bununla birlikte, sözü geçen Devletler, işbu Sözleşme uyarınca yapacakları bildirilerle, Sözleşme dışı bırakmış olabilecekleri özerk hükümetli Dominion, sömürge, koruma altında ülke, sahibi bulundukları topraklar ve ülkeler adına, işbu Sözleşmenin hükümlerine sonradan katılabileceklerdir.

Madde 17

Libya kökenli [menşeli] ya da Libya'ya giden mallara ve ürünlere, Türkiye'de, İtalyan mallarına ve ürünlerine uygulanan rejimin eşi uygulanacaktır.

Türkiye kökenli ya da Türkiye'ye giden mallar ve ürünler, Libya'da, herhangi bir yabancı ülkeye yapılan en elverişli işlemden yararlanacaklardır.

Madde 18

İşbu Sözleşme beş yıllık bir süre için yapılmıştır.

Birinci Kesime ilişkin olarak, bir yandan Türkiye ve öte yandan Yunanistan, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti, ticaret alış-verişleri için daha kısa bir süre içinde yeni bir statü kurmak zorunluluğunu kabul ettiklerinden, işbu Sözleşmeyi otuz aylık ilk dönemin bitiminden sonra her an sona erdirmek hakkını karşılıklı olarak tanımakta görüş birliğine varmışlardır. İşbu Sözleşme, sona erdirilişinin bildirilmesinden altı ay sonra hükümsüz olacaktır.

Bir yandan Türkiye ve öte yandan öteki bağıtlı Devletlerden her biri, Sözleşmenin uygulanması konusunda yukarıda belirtilen süreler içinde her an ve kendilerine bu yoldan bir başvurma olunca, yeni ticaret andlaşmaları yapılması

amacıyla, bu sürelerin sona erişinden önce sonuçlandırmak için çaba gösterecekleri görüşmelere girişmeği yükümlenirler.

Sözü geçen görüşmeler yukarıda belirtilen süreler içinde sonuçlandırılamazsa, Bağıtlı Yüksek Taraflardan her biri davranış özgürlüğünü yeniden elde etmiş olacaktır.

Madde 19

İşbu Sözleşme onaylanacaktır.

Onama belgeleri, mümkün olan en kısa süre içinde, Paris'de sunulacaktır.

İşbu Sözleşme, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasıyla aynı şartlar içinde yürürlüğe girecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yukarıda adları belirtilen Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde, yalnız bir nusha olarak düzenlenmiştir. Bu nusha, Fransız Cumhuriyeti Hükümeti Arşivlerine konulacak ve bu Hükümet, İmzacı Devletlerden her birine, bunun, doğruluğu onaylanmış birer örneğini verecektir.

(L.S.)* Horace RUMBOLD.
(L.S.) PELLÉ.
(L.S.) GARRONİ.
(L.S.) G. C. MONTAGNA.
(L.S.) K. OTCHİAİ.
(L.S.) E. K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D. CACLAMANOS.
(L.S.) Const. DİAMANDY.
(L.S.) Const. CONTZESCO.

(L.S.) M. İSMET.
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.) HASAN.

NOTLAR

* "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)
1 Gereksiz kelimelerin çizilmesi.
2 Belgeleri üretici ya da yapımcı [imalâtçı] aldığı zaman, "gönderence bize gösterilen geçerli belgelere dayanarak" sözleri çizilecektir.
3 Belgeler, gerek diplomasi ya da konsolosluk makamınca, gerek Ticaret ya da Tarım Bakanlığınca, gerek gönderenin yazılı olduğu ticaret odasınca, gerekse gönderildiği ülkenin kabul edeceği herhangi bir örgüt ya da toplulukça verilecektir.

VI. YUNAN VE TÜRK HALKLARININ MÜBADELESİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME VE PROTOKOL

30 OCAK 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ İLE YUNAN HÜKÜMETİ, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine (*échange obligatoire*) girişilecektir.

Bu kimselerden hiç biri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye, ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a yeniden dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2

Birinci Maddede öngörülen mübadele:

a) İstanbul'da oturan Rumları [İstanbul'un Rum ahalisini];

b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları [Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini] kapsamayacaktır.

1912 kanunuyla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş (*établis*) bulunan bütün Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar [İstanbul'un Rum ahalisi] sayılacaktır.

1913 tarihli Bükreş Andlaşmasının koymuş olduğu sınır çizgisinin Doğusundaki bölgeye yerleşmiş (*établis*) bulunan Müslümanlar, Batı Trakya'da oturan Müslümanlar [Batı Trakya'nın Müslüman ahalisi] sayılacaklardır.

Madde 3

Karşılıklı olarak Rum ve Türk nüfusu mübadele edilecek olan toprakları 18 Ekim 1912 tarihinden sonra bırakıp gitmiş olan Rumlar ve Müslümanlar, 1 nci Maddede öngörülen mübadelenin kapsamına girer sayılacaklardır.

İşbu Sözleşmede kullanılan "göçmenler" (*émigrants*) terimi, 18 Ekim 1912 tarihinden sonra göç etmesi gereken ya da göç etmiş bulunan bütün gerçek ya da tüzel kişileri kapsamaktadır.

Madde 4

Aileleri Türk ülkesini daha önce bırakıp gitmiş olup da kendileri Türkiye'de alıkonulmuş bulunan Rum halkından vücutça sağlam erkekler, işbu Sözleşme uyarınca, Yunanistan'a gönderilecek ilk kafileyi meydana getireceklerdir.

Madde 5

İşbu Sözleşmenin 9 ncu ve 10 ncu Maddelerindeki çekinceler [ihtirazî kayıtlar] saklı kalmak üzere, işbu Sözleşme uyarınca yapılacak mübadele yüzünden, Türkiye'deki Rumların ya da Yunanistan'daki Müslümanların mülkiyet haklarına ve alacaklarına bir zarar verdirilmeyecektir.

Madde 6

Mübadele edilecek halklara mensup bir kimsenin gidişine, herhangi bir nedenle olursa olsun, hiç bir engel çıkartılmayacaktır. Bir göçmenin, kesinleşmiş hapis cezası bulunduğu, ya da henüz kesinleşmemiş bir cezaya çarptırıldığı, ya da kendisine karşı ceza soruşturması yürütüldüğü durumlarda, söz konusu olan göçmen, cezasını çekmek ya da yargılanmak üzere, kendisine karşı kovuşturmada bulunan ülkenin makamlarınca, gideceği ülkenin makamlarına teslim edilecektir.

Madde 7

Göçmenler, bırakıp gidecekleri ülkenin uyrukluğunu yitirecekler ve varış ülkesinin topraklarına ayak bastıkları anda, bu ülkenin uyrukluğunu edinmiş sayılacaklardır.

İki ülkeden birini ya da ötekini daha önce bırakıp gitmiş olan ve henüz yeni bir uyrukluk edinmemiş bulunan göçmenler, bu yeni uyrukluğu, işbu Sözleşmenin imzası tarihinde edinmiş olacaklardır.

Madde 8

Göçmenler, her çeşit taşınır mallarını yanlarında götürmekte ya da bunları taşıttırmakta serbest olacaklar ve bu yüzden kendilerinden çıkış ya da giriş vergisi ya da başka herhangi bir vergi alınmayacaktır.

Bunun gibi, işbu Sözleşme uyarınca, bağıtlı Devletlerden birinin ülkesini bırakıp gidecek her topluluk [cemaat, *communauté*] üyesinin (camiler, tekkeler, medreseler, kiliseler, manastırlar, okullar, hastaneler, ortaklıklar, dernekler, tüzel kişiler ya da ne çeşit olursa olsun başka tesisler personelini de kapsamak üzere) kendi topluluklarına ait taşınır malları yanlarında serbestçe götürmek ya da taşıttırmak hakkı olacaktır.

11 nci Maddede öngörülen Karma Komisyonların tavsiyesi üzerine, her iki ülke makamlarınca, taşıma işlerinde en geniş kolaylıklar sağlanacaktır.

Taşınır mallarının tümünü ya da bir kısmını yanlarında götüremeyecek olan

göçmenler, bunları, oldukları yerde bırakabileceklerdir. Bu durumda, yerel makamlar, bırakılan taşınır malların dökümünü [envanterini] ve değerini, ilgili göçmenin gözleri önünde saptamakla görevli olacaklardır. Göçmenin bırakacağı taşınır malların çizelgesini ve değerini gösteren tutanaklar dört nüsha olarak düzenlenecek ve bunlardan biri yerel makamlarca saklanacak, ikincisi, 9 ncu Maddede öngörülen tasfiye işlemine esas alınmak üzere 11 nci Maddede öngörülen Karma Komisyona sunulacak, üçüncüsü göç edilecek ülkenin Hükümetine, dördüncüsü de göçmene verilecektir.

Madde 9

8 nci Maddede öngörülen göçmenlerin ve toplulukların kent ve köylerdeki taşınmaz mallarıyla, bu göçmenlerin ya da toplulukların bırakmış oldukları taşınır mallar, 11 nci Maddede öngörülen Karma Komisyonca, aşağıdaki hükümler uyarınca tasfiye edilecektir.

Zorunlu mübadele uygulanacak bölgelerde bulunan ve mübadele uygulanmayacak bir bölgede yerleşmiş toplulukların din ya da hayır kurumlarına ait olan mallar da, aynı şartlar içinde, tasfiye edilecektir.

Madde 10

Bağıtlı Tarafların ülkelerini daha önceden bırakıp gitmiş olan ve işbu Sözleşmenin 3 ncü Maddesi uyarınca nüfus [halkların] mübadelesinin kapsamına girer sayılan kimselere ait taşınır ya da taşınmaz malların tasfiyesi, 9 ncu Madde uyarınca, Türkiye ile Yunanistan'da, 18 Ekim 1912 tarihinden bu yana yürürlüğe konmuş kanunlarla her çeşit yönetmeliklere (tüzüklere) göre ya da başka herhangi bir zoralım [müsadere], zorunlu satış, v.b. gibi, işbu mallar üzerindeki mülkiyet hakkını herhangi bir yoldan kısıtlayıcı nitelikte hiçbir tedbire konu olmaksızın yürütülecektir. İşbu Madde ile 9 ncu Maddede öngörülen mallar, bu çeşit bir tedbire konu olurlarsa, bu mallara, 11 nci Maddede öngörülen Komisyonca, bu tedbirler uygulanmamışcasına değer biçilecektir.

Kamulaştırılmış mallara gelince, Karma Komisyon, her iki ülkede mübadele kapsamına girecek kimselere ait olup da, mübadele uygulanacak topraklarda bulunan ve 18 Ekim 1912 den sonra kamulaştırılmış olan bu mallara yeniden değer biçecektir. Komisyon, bir zarar verilmiş olduğunu görürse, bu zararı malsahiplerinin yararına onaracak bir zarar-giderim [tazminat] saptayacaktır. Bu zarar-giderimin tutarı, malsahiplerinin alacak hesabına ve kamulaştıran ülke Hükümetinin borç hesabına geçirilecektir.

8 nci ve 9 ncu Maddelerde göz önünde tutulan kimseler, şu ya da bu yoldan, yararlanmadan yoksun bırakıldıkları malların gelirlerini elde edememişlerse, bu gelirlerin tutarlarının kendilerine geri verilmesi, savaş öncesi ortalama gelir esas alınarak ve Karma Komisyonca saptanacak yol ve yöntemler uyarınca, sağlanacaktır.

Yunanistan'daki Vakıf mallarının ve bunlardan doğan hak ve çıkarların, ve Türkiye'de Rumlara ait benzer tesislerin tasfiyesine girişirken, 11 nci Maddede öngörülen Karma Komsiyon, bu tesislerin ve bunlarla ilgili bulunan özel kişilerin

haklarını ve çıkarlarını tam olarak korumak amacıyla, daha önce yapılmış Andlaşmalarda kabul edilmiş ilkelerden esinlenecektir.

11 nci Maddede öngörülen Karma Komisyon, bu hükümleri uygulamakla görevli olacaktır.

Madde 11

İşbu sözleşmenin yürürlüğe girişinden başlayarak bir aylık bir süre içinde, Bağıtlı Yüksek Tarafların her birinden dört ve 1914-1918 savaşına katılmamış Devletlerin uyrukları arasından Milletler Cemiyeti Meclisince seçilecek üç üyeden oluşan ve Türkiye'de ya da Yunanistan'da toplanacak olan bir Karma Komisyon kurulacaktır. Komisyonun başkanlığını, tarafsız üç üyeden her biri sıra ile yapacaktır.

Karma Komisyon, gerekli göreceği yerlerde, bir Türk ve bir Yunanlı üye ile, Karma Komisyonca atanacak tarafsız bir Başkandan oluşacak ve Karma Komisyona bağlı olarak çalışacak alt-komisyonlar kurmaya yetkili olacaktır. Karma Komisyon, alt-komisyonlara verilecek yetkileri kendisi saptayacaktır.

Madde 12

Karma Komisyon, işbu Sözleşmede öngörülen göçü denetlemek ve kolaylaştırmak ve 8 nci madde ile 9 ncu Maddede öngörülen taşınmaz ve taşınır malların tasfiyesine girişmekle yetkili olacaktır.

Karma Komisyon, göçün ve yukarıda belirtilen tasfiyenin yol ve yöntemlerini saptayacaktır.

Karma Komisyon, genel olarak, işbu Sözleşmenin uygulanmasında gerekli göreceği tedbirleri almağa ve bu Sözleşme yüzünden ortaya çıkabilecek bütün sorunları karara bağlamağa tam yetkili olacaktır.

Karma Komisyonun kararları oyçokluğuyla alınacaktır.

Tasfiye edilecek mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin bütün itirazlar Karma Komisyonca kesin olarak karara bağlanacaktır.

Madde 13

Karma Komisyon, ilgilileri dinledikten ya da dinlemeğe gereği gibi çağırdıktan sonra, işbu Sözleşme uyarınca tasfiye edilmesi gereken taşınmaz mallara değer biçme işlemine girişmek için tam yetkili olacaktır.

Tasfiye olunacak mallara değer biçilmesinde, bunların altın para ile olan değeri esas alınacaktır.

Madde 14

Komisyon, ilgili mal sahibine, elinden alınan ve bulunduğu ülkenin Hükümeti emrinde kalacak olan mallardan dolayı borçlu kalınan para tutarını belirten bir bildiri belgesi verecektir.

Bu bildiri belgeleri esas alınarak borçlu kalınan para tutarları, tasfiyenin yapılacağı ülke Hükümetinin, göçmenin mensup olduğu Hükümete karşı bir borcu olacaktır. Göçmenin, ilke olarak, göç ettiği ülkede, kendisine borçlu bulunulan

paraların karşılığında, ayrıldığı ülkede bırakmış olacağı mallarla aynı değerde ve aynı nitelikte mal alması gerekecektir.

Yukarıda belirtilen biçimde bildiri belgeleri esası üzerinden, her iki Hükümetçe ödenmesi gereken paraların kesin hesabı, her altı ayda bir çıkartılacaktır.

Tasfiye işlemi tamamlandığı zaman, karşılıklı borçlar birbirine eşit çıkarsa, bununla ilgili hesaplar denkleştirilmiş [takas ve mahsup edilmiş] olacaktır. Bu denkleştirme işleminden sonra, Hükümetlerden biri ötekine borçlu kalırsa, bu borç peşin para ile ödenecektir. Borçlu Hükümet, bu ödeme işine süre tanınmasını isterse, yıllık ençok üç taksitle ödenmek şartıyla, Komisyon bu süreyi ona tanıyabilecektir. Komisyon, bu süre içinde ödenmesi gereken faizleri de saptayacaktır.

Ödenecek para oldukça önemli ise ve daha uzun sürelerin tanınmasını gerektirmekteyse, borçlu Hükümet, borçlu olduğu paranın % 20 sine kadar Karma Komisyonca saptanacak bir parayı peşin olarak ödeyecek, geri kalan borç için de, Karma Komisyonca saptanacak oranda faizli ve yirmi yıllık bir süre içinde anaparaya çevrilebilecek [amortise edilebilecek] borçlanma bonoları [istikraz tahvilleri] çıkarabilecektir. Borçlu Hükümet, bu borç için, Komisyonca kabul edilecek sağlancalar [rehinler] gösterecektir. Bu sağlancalar, Yunanistan'da Uluslararası Komisyonca ve İstanbul'da Devlet Borcu [Düyun-u Umumiye] Meclisince yönetilecek ve gelirleri toplanacaktır. Bu sağlancalar konusunda anlaşmaya varılamazsa, Milletler Cemiyeti Meclisi bunları saptamağa yetkili olacaktır.

Madde 15

Göçü kolaylaştırmak amacıyla, ilgili Devletlerce, Karma Komisyonun saptayacağı şartlarla, Komisyona öndelik [avans] olarak ödemede bulunacaktır.

Madde 16

Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri, işbu Sözleşme uyarınca, ülkelerini bırakıp gidecek olan kimselere yapılacak bildirilerle, bu kimselerin varış ülkesine taşınmak üzere yönelecekleri limanlara ilişkin bütün sorunlar üzerinde, 11 nci Maddede öngörülen Karma Komisyonla anlaşmaya varacaklardır.

Bağıtlı Taraflar, mübadele edilecek halklara, gidişleri için konmuş tarihten önce yurtlarını bırakıp gitmelerine yol açacak, ya da mallarını ellerinden çıkartmak üzere, doğrudan ya da dolaylı hiç bir baskıda bulunmamağı karşılıklı olarak yükümlenirler. Bağıtlı Taraflar, ülkeyi bırakıp giden ya da gidecek olan göçmenleri hiç bir vergiye ya da olağanüstü resme bağlamamağı da yükümlenirler. 2 nci Madde uyarınca mübadele dışı bırakılacak bölgelerde oturanların, bu bölgelerde kalmak ya da oralara yeniden dönmek hakları ile, Türkiye ve Yunanistan'da özgürlüklerinden ve mülkiyet haklarından serbestçe yararlanmalarına hiç bir engel çıkartılmayacaktır. Bu hüküm, mübadele dışı bırakılacak söz konusu bölgelerde oturanların mallarını başkalarına geçirmelerine ve bu kimselerden Türkiye'yi ya da Yunanistan'ı kendi istekleriyle bırakıp gitmek isteyeceklerin gidişine engel olmak vesilesi olarak öne sürülmeyecektir.

Madde 17

Karma Komisyonun çalışmaları ve işlerinin yürütülmesi için gerekli giderler, Komisyonca saptanacak oranlar içinde, ilgili Hükümetlerce karşılanacaktır.

Madde 18

Bağıtlı Taraflar, işbu Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak üzere, yasalarında gerekli değişiklikleri yapmağı yükümlenirler.

Madde 19

İşbu Sözleşme Bağıtlı Yüksek Taraflar bakımından, Türkiye ile yapılacak Barış Andlaşmasının bir parçasıymış gibi, aynı güç ve aynı değerde sayılacaktır. İşbu Sözleşme, söz konusu Andlaşmanın Bağıtlı Yüksek Taraflardan her ikisince onaylanmasından hemen sonra yürürlüğe girecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, yetki belgelerinin, karşılıklı olarak, usulüne uygun olduğu görülmüş ve aşağıda imzaları bulunan Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

LAUSANNE'da, 30 Ocak 1923 tarihinde, üç nusha olarak düzenlenmiştir. Bu nushalardan biri Yunanistan Hükümetine, biri Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine verilecek, üçüncüsü de, doğruluğu onaylanmış birer örneğini, Türkiye ile yapılmış Barış Andlaşmasını imzalayan Devletlere yollayacak olan, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine, bu Devletin arşivlerine konulmak üzere, teslim edilecektir.

(L.S.)* E.K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D.CACLAMANOS.

(L.S.) M. İSMET.
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.)....HASAN.

* "Mühür yeri" anlamına "*Locus Sigilli*" sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)

PROTOKOL

GEREĞİ GİBİ YETKİLİ KILINMIŞ OLAN VE AŞAĞIDA İMZALARI BULUNAN TAMYETKİLİ TÜRK TEMSİLCİLERİ, Türk Hükümetinin, Rum ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin olarak, Yunanistan'la bugünkü tarihte yapılmış Sözleşmenin yürürlüğe konulmasını beklemeksizin ve bu Sözleşmenin 1 nci Maddesindeki hükmün uygulama alanı dışında kalmak üzere, Barış Andlaşması imza edilir edilmez, işbu Sözleşmenin 4 ncü Maddesinde göz önünde tutulan, vücutça sağlam erkekleri serbest bırakacağını ve bunların gidişini sağlayacağını bildirirler.

LAUSANNE'da, 30 Ocak 1923 tarihinde, üç nusha olarak düzenlenmiştir.

İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

VII. SİVİL REHİNELERİN GERİ VERİLMESİNE VE SAVAŞ TUTSAKLARININ MÜBADELESİNE İLİŞKİN TÜRK-YUNAN ANLAŞMASI

30 OCAK 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNAN YUNAN VE TÜRK TAMYETKİLİ TEMSİLCİLERİ, usulüne uygun buldukları yetki belgeleri uyarınca davranarak, Yunanistan'da ve Türkiye'de alıkonmuş bulunmakta olan gözaltı edilmiş (*internés*) sivillerin karşılıklı olarak geri verilmesini ve savaş tutsaklarının mübadelesini sağlamak üzere, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

BİRİNCİ BÖLÜM
GÖZALTI EDİLMİŞ SİVİLLER

Madde 1

Yunanistan'da alıkonulmuş bulunmakta olan sivil Türk rehineleriyle tutsakları, Yunan Hükümetince yurtlarına geri verilecektir. Yunan Hükümeti, Anadolu kökenli olanları, ilke olarak, İzmir'e, Trakya kökenli olanları da İstanbul'a taşıttıracaktır.

Yunanistan'da gemiye bindirilme ile yapılacak bu geri verme, ilke olarak, işbu Anlaşmanın imzalanmasından yedi gün sonra başlayacaktır.

Geri verme:

a) Yunan Hükümetince verilmiş çizelgelerde adları bulunan kimseler için, iki haftayı aşmayacak bir süre içinde;

b) Türk Hükümetince verilmiş çizelgede adları bulunan ve aranmaları gereken kimseler için de, en kısa bir süre içinde sona erdirilecektir.

Madde 2

Türklerin ellerinde bulunabilecek Yunan rehineleri ve sivil tutsakları, 1 nci Maddenin (a) fıkrasında öngörülen sivil Türk rehinelerinin geri verilmesinden

hemen sonra geri verilebilmek ve aranmaları gerekenlerin yurtlarına yollanmaları mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde yapılabilmek üzere, Türk Hükümetince İzmir'de ya da İstanbul'da bir araya toplanacaktır.

Madde 3

Karşılıklı olarak Yunan ve Türk Hükümetlerince sunulacak geri verme çizelgeleri sonradan tamamlanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM
SAVAŞ TUTSAKLARI

Madde 4

1 nci Maddenin (a) fıkrasında öngörülen sivil Türk rehinelerini Yunan Hükümetinin Türk Hükümetine geri vereceği tarihten mümkün olduğu ölçüde hemen sonra ve bu tarihten başlayarak onbeş günü aşmayacak bir süre içinde, Yunan Hükümeti, elinde tuttuğu bütün savaş tutsaklarını Türkiye'ye geri verecek ve bunların hepsini, bir defada, İzmir'e taşıtacaktır.

Türkiye, bundan sonra, Yunanistan'a, subaya karşılık subay, ere karşılık er olmak üzere, eşit sayıda Yunan savaş tutsağı geri verecektir. Bu savaş tutsakları, Türk savaş tutsaklarını getiren Yunan gemilerinin dönüş yolculuğunda, yurtlarına gönderilebilmek üzere, Türk Hükümetince, gerekli süre içinde ve bu iş için uygun düşecek yerlerde bir araya toplanacaktır.

Türkiye, Yunan savaş tutsaklarından geri kalanları, Barış Andlaşmasının imzalanmasından sonra ve üç hafta içinde geri verecektir.

Madde 5

Duyguları yatıştırmak amacıyla, Türk ve Yunan Hükümetleri, ellerinde bulunan bütün savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş sivillerin, gerek yürürlükteki yasalara aykırı olarak işlemiş oldukları âdi suçlardan [cinayet veya cünhalardan, *crimes ou délits*], gerekse disipline aykırı kabahatler yüzünden hüküm giymiş ya da ceza kovuşturmasıyla karşılaşmış bulunsunlar, genel aftan yararlandırılmalarını, karşılıklı olarak, yükümlenirler; her iki Hükümet, bu kimselere verilmiş cezaların ya da onlara karşı başlatılmış kovuşturmanın sona ermesini beklemeksizin, onları, fark gözetmeden, geri vermek konusunda anlaşmaya varmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UYGULAMA KOMİSYONU

Madde 6

1914-1918 Savaşına katılmamış Devletlerin uyruklarından, Kızılhaç Derneklerinin üç temsilcisiyle, Yunan ve Türk Hükümetlerinin birer temsilcisinden kurulu bir Uluslararası Komisyon, yukarıda I nci ve II nci Bölümlerde öngörülen şartlar içinde, sivil rehinelerle tutsakların geri verilmesine ve savaş tutsaklarının mübadelesine ilişkin işlemleri yönetmekle görevli olacaktır. Bu Komisyon,

işlemlerin yürütülmesi yol ve yöntemlerini saptayacak, bu işlemlerin uygulanmasını denetleyecektir. Komisyon başlıca şunları yapmakla görevli olacaktır:

a) Gemiye bindirme noktalarında Yunan ve Türk makamlarından, yurtlarına geri verilecek bu rehinelerle tutsakları teslim almak, bunların kimliklerinin ve sayılarının gerçeğe uygunluğunu denetlemek ve gemiden indirme noktalarında bu rehinelerle savaş tutsaklarını Türk ve Yunan makamlarına teslim etmek;

b) Bindirme limanlarından başlayarak, geri verilecek Türk ve Yunan rehineleriyle tutsaklarının taşıtılmasını, Yunan ve Türk Hükümetleriyle birlikte düzenlemek. Yunan Hükümeti, bu maksatla, gerekli deniz taşıtlarını sağlayacaktır;

c) Her iki Hükümetten birince istenen ve teslim edilmemiş bulunan sivil rehinelerle savaş tutsaklarının ne olduklarını öğrenmek için gerekli bütün araştırmaların ve soruşturmaların yapılmasına, Yunan ve Türk Hükümetlerinin işbirliğiyle, girişmek.

İlgili Hükümetler, bu amaçla, Komisyona her türlü yardımda bulunmayı ve bütün kolaylıkları göstermeyi yükümlenirler.

Madde 7

Komisyonun yönetimine ve çalışmalarına ilişkin giderler, eşit paylar olarak, Yunan ve Türk Hükümetlerince karşılanacaktır.

İşbu Anlaşma hemen yürürlüğe girecektir.

LAUSANNE'da, 30 Ocak 1923 tarihinde, üç nusha olarak düzenlenmiştir.

E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.
M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

VIII. GENEL AFFA İLİŞKİN BİLDİRİ VE PROTOKOL

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

Bugünkü tarihli Barış Andlaşmasını imzalayan Devletler, Doğu'da barışı bozmuş olan olayların unutulması isteğinde de birleşmiş olduklarından,

Yetki belgeleri uyarınca davranan, AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, şu bildiride bulunmak üzere anlaşmaya varmışlardır:

I

Türkiye'de oturanlardan hiç kimse ve karşılıklı olarak Yunanistan'da oturanlardan hiç kimse, 1 Ağustos 1914 ile 20 Kasım 1922 tarihleri arasında askerî ya da siyasal davranışı yüzünden, ya da bugünkü tarihli Barış Andlaşmasına imza koymuş bir yabancı Devlete, ya da böyle bir Devletin uyruklarına bir yardımda bulunmasından ötürü, Türkiye'de ve karşılıklı olarak Yunanistan'da, hiç bir bahane ile tedirgin edilmeyecek ve incitilmeyecektir.

II

Bunun gibi, işbu Barış Andlaşması uyarınca Türkiye'den ayrılmış topraklarda oturanlardan hiç kimse, gerek 1 Ağustos 1914 tarihinden 20 Kasım 1922 tarihine kadar geçen süre içinde Türkiye'ye karşı ya da Türkiye'den yana siyasal askerî davranışı yüzünden, gerekse işbu Andlaşma uyarınca uyrukluğunun saptanması yüzünden, tedirgin edilmeyecek ya da incitilmeyecektir.

III

Aynı süre içinde işlenmiş olan ve bu süre içinde cereyan eden siyasal olaylarla açıkça bağlantılı bulunan bütün suçlar (*crimes et délits*) bakımından, Türk Hükümeti ile Yunan Hükümeti, karşılıklı olarak, tam ve eksiksiz genel af ilân edeceklerdir.

IV

Türk uyruklarından, ve karşılıklı olarak, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasını imzalayan öteki Devletlerin uyruklarından, 20 Kasım 1922 tarihinden önce, işbu Barış Andlaşması uyarınca Türk kalacak bir toprakta, siyasal ve askerî nitelikte nedenlerle, bu Devletlerin makamlarınca ya da karşılıklı olarak Türk makamlarınca tutuklanmış, kovuşturulmuş ya da hüküm giydirilmiş olabilecek kimseler, genel aftan yararlanacaklar ve, tutuklanmış iseler, uyruğu bulundukları Devletlerin

makamlarına teslim edileceklerdir. İşgal ordularının bir üyesine karşı ölüm ya da ağır yaralama ile sonuçlanan eylemler işlemiş olanlar dışında, bu hüküm, yukarıda belirtilen tarihten önce işlenmiş âdi suçlar yüzünden olsa bile, ve suçlular da Türkiye dışına çıkartılmış bulunsalar bile, yukarıda belirtilen toprağın bir parçasını işgal etmiş olan Devletlerin makamlarınca tutuklanmış, kovuşturulmuş ya da hüküm giydirilmiş Türk uyruklarına da uygulanabilecektir.

V

Bu nedenlerle verilmiş hükümler [mahkûmiyetler] kaldırılacak ve yürütülmekte olan kovuşturmalar durdurulacaktır.

VI

Bütün Devletlerin duymakta olduğu genel barış isteğini paylaşan Türk Hükümeti, savaş yüzünden dağılmış aileleri yeniden bir araya getirmek ve meşru hak sahiplerini mallarına yeniden kavuşturmak amacıyla, Müttefiklerin koruyuculuğu altında ve 20 Ekim 1918 tarihiyle 20 Kasım 1922 tarihi arasında yapılmış işlemlere itiraz etmeme niyetinde olduğunu açıklar.

Bununla birlikte, böyle bir niyet, ilgililerin başvurması üzerine, söz konusu işlemlerin yeniden gözden geçirilmesine engel olmayacaktır. Kişilere ve mallara ilişkin hak istemleri, Kızılay'la Kızılhaç'ın birer temsilcisinden kurulu bir Komisyonca incelenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, bu temsilciler bir üst-hakem seçeceklerdir; bu seçimde anlaşmaya varamazlarsa, üst-hakem, Milletler Cemiyeti Meclisince atanacaktır.

VII

Sivil rehinelerin geri verilmesi ve savaş tutsaklarının mübadelesi konusunda Yunan ve Türk Hükümetleri arasında 30 Ocak 1923 tarihinde yapılmış Anlaşmanın 5 nci Maddesinde öngörülen yatıştırıcı tedbirlerin yararlı olduğunu kabul eden İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetleri, 20 Kasım 1922 tarihinden sonra, yürürlükteki yasalara aykırı olarak adî suçlar (*crimes et délits de droit commun*) işlemiş olanlar dışında, Türk Hükümetince de karşılıklı olarak aynı biçimde davranılmak şartıyla, Türk savaş tutsaklarıyla gözaltı edilmiş siviller yararına aynı tedbirleri almaya hazır olduklarını bildirirler.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
K. OTCHİAİ.
E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.
Const. DİAMANDY.
Const. CONTZESCO.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

PROTOKOL

Şurası kararlaştırılmıştır ki, Genel Affa ilişkin Bildiri'nin I nci Paragrafı yürürlükte kalmakla birlikte, Türk Hükümeti, bu maddede öngörülen kimseler kategorisine giren yüz elli kişinin Türkiye'ye girişini ve orada oturmalarını yasaklama hakkını saklı tutmaktadır. Bunun sonucu olarak, Türk Hükümeti, söz konusu kimselerden şimdi kendi ülkesinde bulunanları yurtdışı edebilecek ve.. yabancı ülkelerde bulunanların Türkiye'ye dönüşlerini yasaklayabilecektir. Bu kimselerin adları, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinde, Genel Af Bildirisi'ni, kendi açısından yürürlüğe koymak üzere, Türk Hükümetince yayınlanacak genel af ilânına eklenecektir. Bundan başka, şurası da kararlaştırılmıştır ki, Türk Hükümeti, niyetli olduğunu bildirdiği üzere, bu kimselerin Türkiye içindeki mallarını tasfiye etmelerine karar verirse, bu tasfiyeyi kendi istekleriyle yapmaları için, onlara, yukarıda belirtilen Genel Af ilânı tarihinden başlayarak dokuz aylık bir süre tanınacak ve bu sürenin bitiminden sonra, tasfiyenin Türk Hükümetince yapılması durumunda, elde edilen gelir, tümüyle bu kimselere teslim edilecektir.

Şurası da kararlaştırılmıştır ki, Genel Affa ilişkin Bildiri'nin I nci Paragrafında hiçbir şey, Yunan Hükümetinin, Yunanistan'la Türkiye arasındaki savaş sırasında askerlik ödevlerinde kusur sayılan nedenler yüzünden, kendi ordusuna mensup bulunan ya da bulunmuş olan Müslüman-olmayan uyruklarını kovuşturma hakkına halel vermeyecektir.

LAUSANNE'da, 24 temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
K. OTCHİAİ.
E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.
Const. DİAMANDY.
Const. CONTZESCO.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

IX. YUNANİSTAN'DA MÜSLÜMANLARIN TAŞINMAZ MALLARINA [EMLÂKİNE] İLİŞKİN BİLDİRİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, yetki belgeleri uyarınca davranarak, nüfus (halkların) mübadelesine ilişkin olarak, 30 Ocak 1923 tarihinde Lausanne'da imzalanan Sözleşme hükümleriyle öngörülmemiş bulunan ve 18 Ekim 1912 tarihinden önce, Girit adasını da içine almak üzere, Yunanistan'dan ayrılmış ya da sürekli olarak Yunanistan dışında oturmakta olan Müslümanların mülkiyet haklarına hiç bir halel vermeyeceğini, Yunan Hükümeti adına, bildirirler. Bu Müslümanlar, mülkiyetlerindeki mallarını diledikleri gibi kullanma [tasarruf etme] hakkını ellerinde tutacaklardır.

Bu Müslümanların mallarına karşı kural-dışı [istisnaî] olarak alınmış ya da uygulanmış olan hükümler ve tedbirler kaldırılacaktır. Bu malların gelirleri, şimdiye kadar geri verilmeksizin ya da Hükümetle ilgililer arasında özel anlaşmalar yapılmaksızın, Yunan Hükümeti ve Yunan makamlarınca toplanmışsa, bu gelirler, mal sahiplerine teslim edilecektir. Söz konusu gelirlere ilişkin bütün istemlerle, bu kimselerin, genel nitelikte alınmış tedbirlerin eşitsizlik gözetici biçimde uygulanması yüzünden hakları zarara uğramış olduğunu iddia etmelerinden doğan bütün istemler, Sözleşmede öngörülen Komisyonca karara bağlanacaktır; bununla birlikte, söz konusu istemlerin, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlayarak altı aylık bir süre içinde öne sürülmüş olmaları şarttır. Söz konusu istemler, sözü geçen Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak en geç bir yıl içinde karara bağlanabilmek üzere, Komisyonca, ivedilikle incelenecektir.

Yunan Hükümeti, yukarıda göz önünde tutulan kişilerin, orada bulunmamaları yüzünden mallarını diledikleri gibi kullanmaları konusunda doğabilecek olgusal [fiilî] güçlükleri dikkate alarak, bunların, isterlerse, taşınmaz mallarını [mülklerini] başkasına geçirmek için de yukarıda belirtilen Karma Komisyonun aracılıkta bulunmasını kabul eder. Şurası kararlaştırılmıştır ki, bu durumda, Karma

Komisyonun aracılıkta bulunması, Yunan Hükümeti için, söz konusu malların [emlâkin] satın alınması bakımından hiç bir sorumluluk yaratmayacak ve Komisyonun görevi bu malların başkasına geçirilmesini kolaylaştırmakla sınırlı olacaktır.

Şurası da kararlaştırılmıştır ki, işbu Bildiri, 18 Ekim 1912 tarihinden önce Türkiye'den ayrılmış olan ya da sürekli olarak Türkiye dışında oturmakta bulunan Rum mal sahipleri yararına karşılıklı işlemde bulunmak şartıyla düzenlenmiştir.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlemiştir.

E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.

X. SAĞLIK SORUNLARINA İLİŞKİN BİLDİRİ

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, yetki belgeleri uyarınca davranarak, Türk Hükümetinin, beş yıl süreyle, sınırlarının Sağlık Yönetiminin Danışmanı olarak, Avrupa'lı uzman üç hekim atayacağını bildirirler. Bu hekimler, Türk memurları [statüsünde] olacaklar ve Sağlık Bakanına bağlı bulunacaklardır. Söz konusu Danışmanlar, Türk Hükümetince, Milletler Cemiyeti Sağlık Komitesi ve Kamu Sağlığı Uluslararası Kurumu ile görüş birliği içinde düzenlenecek altı adlık bir çizelgeden seçileceklerdir. Bunların maaşlarıyla hizmetlerine ilişkin öteki şartlar, Türk Hükümeti ile adı geçen uluslararası kurumlar arasında görüş birliği içinde saptanacaktır.

Türk Sağlık Yönetimi, yukarıda sözü edilen Avrupa'lı uzman üç Danışmanın yardımlarıyla, Türkiye kıyılarının ve sınırlarının sağlık yönetiminin örgütlenmesini saptayan bir yönetmelik düzenleyeceklerdir. Bu yönetmelik, uluslararası sağlık Sözleşmeleri hükümlerine ve, Boğazlar'a ilişkin olarak da, bugünkü tarihli Boğazlar Sözleşmesine uygun olacaktır.

Türk Yönetimince toplanan sağlık vergileri [resimleri] geliri, yalnız, Türk Sağlık Yönetiminin ihtiyaçlarında kullanılmak üzere ayrılacak ve Sağlık Bakanlığının, bu amaçla düzenleyeceği bir ek bütçede gösterilecektir.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

XI. YARGI YÖNETİMİNE İLİŞKİN BİLDİRİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

Türk Temsilci Heyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, yabancılara Türk mahkemelerinde iyi bir adalet sağlamağı her bakımdan güvence altına almaya ve, egemenliğini tümüyle kullanarak, hiç bir yabancı karışımı olmaksızın bu adaletin yerine getirilmesine göz kulak olmağa yetenekli bulunduğunu daha önce belirtmek fırsatını bulmuştu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, göreneklerde ve uygarlıktaki gelişmenin haklı göstereceği bütün reformları gerçekleştirmek için araştırma ve incelemelere girişmeğe de aynı ölçüde hazırdır.

Böyle bir düşünceyle, AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, yetki belgeleri uyarınca davranarak, aşağıdaki Bildiri'de bulunmayı gerekli görürler:

I

Türk Hükümeti, beş yıldan az olmamak üzere gerekli göreceği bir süre için, hizmetine derhal Avrupa'lı hukuk danışmanları almak niyetindedir; bu danışmanları, Türk Hükümeti, 1914-1918 Savaşına katılmamış ülkelerin uyrukları olan hukukçular arasından Milletlerarası Daimî Adalet Divanınca düzenlenmiş bir çizelgeden seçecek ve bunlar Türk memurları [statüsünde] olacaklardır.

2

Bu hukuk danışmanları Adalet Bakanına bağlı olacaklar ve birtakımının görev merkezi İstanbul kenti, ötekilerinin de İzmir kenti olacaktır. Bu hukuk danışmanları hukuk reformları [yasal reformlar] komisyonlarının çalışmalarına katılacaklar ve, yargıçların görevlerine karışmaksızın, Türk hukuk, ticaret ve ceza mahkemelerinin işleyişini izlemekle ve Adalet Bakanına gerekli görecekleri bütün raporları göndermekle görevli olacaklardır; bu danışmanlar, gerek hukuk, ticaret ya da ceza konularında mahkemelerin yönetimi, gerekse cezaların ya da kanunların uygulanması yüzünden doğabilecek bütün yakınmalara bakmakla ve Türk kanunlarının tam olarak uygulanmasını sağlamak üzere, Adalet Bakanına bu konuda bilgi vermekle görevli olacaklardır.

Bu hukuk danışmanları, konulların [ikametgâhların] aranmasının, araştır-

maların ve tutuklamaların yol açabileceği yakınmalara da bakacaklardır; öte yandan, İstanbul ve İzmir yargı yetkisi çevresinde, bu gibi tedbirler yürürlüğe konulur konulmaz, gecikmeden, Adalet Bakanının bu yerdeki temsilcisince hukuk danışmanına bildirilecektir; bu yargıç, bu gibi durumlarda, hukuk danışmanı ile doğrudan doğruya yazışmağa da yetkili olacaktır.

3

Ceza konularında, her zaman, kamu güvenliğinin bundan zarar görmemesi ya da geçici olarak salıvermenin, soruşturma işleminin gereği gibi yürütülmesini aksatmaması şartıyla, kefalete bağlayarak salıverme yoluna gidilecektir.

4

Hukuk ya da ticaret konularında, her türlü hakemlik sözleşmelerine [tahkimnamelere, *compromis*] ve hakemliği öngören hükümlere başvurulabilecektir; böylece verilen hakemlik kararlarının, ilk derece [bidayet] Mahkemesinin Başkanının onayı (*visa*) üzerine, yürürlüğe konulmaları zorunlu olacaktır; Mahkeme Başkanı, ancak, kararın kamu düzenine aykırı olması durumunda onayını vermeyebilecektir.

5

İşbu bildiri beş yıllık bir süre için geçerli olacaktır.
LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

XII. OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA BİRTAKIM AYRICALIKLARA [İMTİYAZLARA] İLİŞKİN PROTOKOL VE BİLDİRİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ve Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nda verilmiş birtakım ayrıcalıklara [imtiyazlara] ilişkin sorunları, ortak bir görüşle, çözüme bağlamak isteğinde bulunduklarından,

Usulüne uygun olarak yetkili kılınmış, AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, şu hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

KESİM I

Madde 1

Bir yandan Osmanlı Hükümeti ya da herhangi bir yerel makamla, öte yandan, Türkiye dışında bağıtlı Devletlerden birinin (ortaklıkları da kapsamak üzere) uyrukları arasında, 29 Ekim 1914 tarihinden önce usulüne uygun olarak yapılmış ayrıcalık sözleşmeleri ve bunlara ilişkin olarak sonradan yapılmış anlaşmalar geçerli tutulmuştur.

Madde 2

I. Doklar, Tersaneler ve Deniz Yapıları konusunda Ortak-çıkarlı Osmanlı İmparatorluk Ortaklığının kurulmasına ve ayrıcalıklarına ilişkin olarak, Osmanlı Hükümeti ile *Sir W. G. Armstrong Whitworth and Co. Limited* ve *Vickers Limited* arasında, 1913 ve 1914 yıllarında yapılmış olan sözleşmelerde öngörülen işler, Türk Hükümetinin istemesi üzerine, ertelenmiştir.

Bu sözleşmenin şartlarının değiştirilmesi ya da eşit önemde görülecek bir girişim için yeni bir ayrıcalık verilmesi amacıyla, her iki taraf arasında görüşmeler açılacaktır.

Bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlayarak altı aylık bir süre içinde, Türk Hükümetiyle sözü geçen ortaklıklar arasında, bu sözleşmelerin şartlarının değiştirilmesi ya da yeni bir ayrıcalık verilmesi için bir anlaşmaya varılamazsa, yukarıda söz konusu ortaklıkların, eski sözleşmelerin sona erdirilmesinin ödeştirilmesi (*compensation*) sayılacak yeni ayrıcalıkların şartlarının kararlaştırılmasını, 5 nci Madde uyarınca atanacak bilirkişilere sunmaya hakları olacaktır.

Bununla birlikte, şurası kararlaştırılmıştır ki, yeni ayrıcalık için bilirkişilerce saptanacak şartlar taraflardan birisine ya da ötekine uygun görünmezse, Türk Hükümeti, söz konusu ortaklıklara, eski ayrıcalıklarının sona erdirilmesi yüzünden gerçekten uğramış oldukları zararlar için, bilirkişilerin hakgözetir görecekleri zarar-giderimi [tazminatı] ödemekle yükümlü olacaktır.

II. Bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlayarak, altı aylık bir süre içinde *Régie générale des Chemins de fer*, Samsun-Sivas demiryolunun yapımı ve işletilmesi için 1914 de kendisine verilmiş olan ayrıcalığı, herhangi bir nedenle, yeniden elde edemezse, Türk Hükümeti, bu ortaklığa, onun istemesi üzerine, ödeştirme (*compensation*) olarak, yeni bir ayrıcalık vermeyi yükümlenir. Bu ödeştirmenin eşdeğerde olup olmadığı konusunda bir anlaşmaya varılamazsa, bu yeni ayrıcalığın kapsamını ve işletme şartlarını, bu değer eşitliğini sağlamayı göz önünde tutarak saptamakla, 5 nci Madde uyarınca atanacak bilirkişiler yetkili olacaklardır.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, *Régie générale*, Samsun-Sivas ayrıcalığına yeniden sahip kılınırsa, bu ayrıcalık, 5 nci Maddede öngörülen bilirkişi incelemesi (*expertise*) usulüne uygun olarak, yeni ekonomik koşullara uydurulacaktır. Yeni bir ayrıcalıkla ödeştirme durumunda da, yeni koşullara uydurma olanağı dikkate alınacaktır.

Yeni ayrıcalık için bilirkişilerce saptanan şartlar, taraflardan birine ya da ötekine uygun gelmezse, Türk Hükümeti, Ortaklığa, Samsun-Sivas ayrıcalığının sona erdirilmesi ve Ortaklıkça Karadeniz şebekesinin başka kesimleri için yapılmış yerinde inceleme [keşif] çalışmaları giderleri yüzünden Ortaklıkça gerçekten uğranılmış zararlara karşılık olarak, bilirkişilerce hakgözetir sayılacak bir zarar-giderim ödemeyi yükümlenir.

Türkiye, ya Ortaklığı Samsun-Sivas ayrıcalığına yeniden sahip kılarak, ya yeni bir ayrıcalık vererek, ya da, son olarak, yukarıda belirtilen şartlar içinde, zarar-giderim ödeyerek, Ortaklığa karşı bütün yükümlerinden tümüyle aklanmış [ibra edilmiş] olacaktır.

Madde 3

1 nci ve 2 nci Maddelerde öngörülen sözleşmelerden ve anlaşmalardan yararlananların taşınmaz mallarından ya da hizmetlerinden, Devletin, şimdiki ülkesi üzerinde, bir yararlanması yüzünden, Devlete ya da bu sözleşme ve anlaşmalarından yararlananlara, kesin hesaplaşmadan sonra, düşecek paralar, varolan sözleşmeler ya da anlaşmalar uyarınca, ya da sözleşme ve anlaşmalar yoksa, işbu Protokolde öngörülen bilirkişi incelemesine uygun olarak ödenecektir.

Madde 4

6 ncı Madde hükümleri saklı kalmak üzere, 1 nci Maddede belirtilen sözleşmeler ve ek anlaşmaların hükümleri, her iki taraf bakımından ve görüş birliği içinde, yeni ekonomik koşullara uydurulacaktır.

Madde 5

Bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlayarak bir yıllık bir süre içinde anlaşmaya varılamazsa, taraflar, gerek kesin hesapların çıkartılması, gerekse ayrıcalıkların yeni ekonomik koşullara uydurulması konusunda, yukarıda öngörülen bir yıllık sürenin sona ermesinden başlayarak iki ay içinde atayacakları iki bilirkişinin uygun ve hakgözetir sayacakları hükümleri kabul edeceklerdir. Anlaşmaya varamazlarsa, bu iki bilirkişi, 1914-1918 savaşına katılmamış ülkeler uyruklarından üç kişinin adlarını kapsamak üzere, İsviçre Bayındırlık İşleri Federal Dairesi Başkanınca düzenlenecek bir çizelgeden Türk Hükümetince iki aylık bir süre içinde seçilerek atanacak bir üçüncü bilirkişiye başvuracaklardır.

Madde 6

Birinci Maddede öngörülen ve bugünkü tarihte henüz uygulanmaya başlatılmamış bulunan ayrıcalık sözleşmelerinden yararlananlar, işbu Protokolün yeni ekonomik koşullara uydurulmasına ilişkin hükümlerden yararlanamayacaklardır. Bu sözleşmeler, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlayarak altı aylık bir süre içinde ayrıcalık sahibinin istemesi üzerine, sona erdirilebilecektir. Bu durumda, ayrıcalık sahibinin, gerekirse, inceleme çalışmaları karşılığı olarak, taraflar anlaşamazlarsa, işbu Protokolde belirtilen bilirkişilerce hakgözetirliğe uygun sayılacak bir zarar-giderime hakkı olacaktır.

Madde 7

Osmanlı Hükümeti ile, 1 nci Maddede öngörülen sözleşmelerden ve ayrıcalıklardan yararlananlar arasında 30 Ekim 1918 ve 1 Kasım 1922 tarihleri arasında yapılmış anlaşmalarla, özel kişiler arasında gene bu süre içinde ayrıcalık geçirimlerine [transferlerine] ilişkin olarak yapılmış sözleşmeler, Türk Hükümeti bunları onaylayıncaya kadar, yürürlükte kalacaklardır. Bu onaylama gerçekleşmezse, ayrıcalık sahiplerine, gerekirse, maddî bakımından uğranılmış zararlar için, 5 nci Maddede gösterilen şartlar içinde atanacak bilirkişilerce saptanacak bir zarar-giderim verilecektir. Bu hüküm, 29 Ekim 1914 den önce yapılmış sözleşmeler bakımından, işbu Protokolde öngörülen yeni ekonomik koşullara uydurma hakkına halel vermez.

Madde 8

İşbu Protokolün hükümleri, 25 Nisan 1920 tarihinden bu yana, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile ayrıcalık sahipleri arasında yapılmış anlaşmalara uygulanmaz.

KESİM II

Madde 9

Bugünkü tarihli Barış Andlaşması uyarınca Türkiye'den ayrılan topraklarda ardıl [halef] Devlet, Osmanlı Hükümeti ya da herhangi bir Osmanlı yerel makamı ile, 29 Ekim 1914 den önce yapılmış ayrıcalık sözleşmelerinden yararlanan öteki bağıtlı Devletlerin uyruklarına ve bu Devletler uyruklarının sermayeleri üstün durumda olan ortaklıklara karşı, Türkiye'nin hakları ve yükümleri bakımından, tümüyle Türkiye'nin yerine geçmiştir. Balkan Savaşları sonucu olarak Türkiye'den ayrılmış bulunan topraklarda, işbu toprakların el değiştirme şartlarını belirten andlaşmanın yürürlüğe konulmasından önce, Osmanlı Hükümeti ya da herhangi bir Osmanlı yerel makamı ile yapılmış sözleşmeler konusunda da aynı işlem uygulanacaktır. Türkiye'nin yerine geçme, söz konusu toprak parçasının el değiştirmesi şartlarını belirten andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak geçerli olacaktır; ancak, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasıyla Türkiye'den ayrılan topraklar, bu hükmün dışında kalacaktır, bu topraklar bakımından, Türkiye'nin yerine geçme, 30 Ekim 1918 tarihinden başlayarak yürürlüğe girecektir.

Madde 10

7 nci ve 8 nci Maddeler dışında, işbu Protokolün I nci kesimi hükümleri, 9 ncu Maddede öngörülen sözleşmelere uygulanacaktır. 3 ncü Madde, ayrılan topraklarda, yalnız, ayrıcalık sahiplerinin mülkiyetindeki şeylerden ya da onların hizmetlerinden, bu toprak parçası üzerinde yetkileri [otoriteyi] kullanan Devletçe yararlanılmış ise, uygulanacaktır.

Madde 11

Gerek Balkan Savaşları sonucunda, gerekse bugünkü tarihli Barış Andlaşması uyarınca Türkiye'den ayrılan topraklarda Osmanlı kanununa uygun olarak kurulmuş ve iş görmekte olan ve Türkiye'den başka bağıtlı Devletler uyruklarının çıkarları üstün durumda bulunan her ortaklık, sözü geçen Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak beş yıllık bir süre içinde, mallarını, haklarını ve çıkarlarını, gerek söz konusu toprakta yetkilerini (otoriteyi) kullanan Devletin, gerekse uyrukları eski ortaklığı denetleyen – Türkiye'den başka – bağıtlı Devletlerden birinin kanununa uygun olarak kurulmuş başka herhangi bir ortaklığa geçirebilecektir. Bu mallar, haklar ve çıkarlar kendisine geçirilecek ortaklık, işbu Protokol hükümlerinin kendisine sağladığı hakları ve ayrıcalıkları da kapsamak üzere, eski ortaklığın yararlandığı bütün haklardan ve ayrıcalıklardan yararlanacaktır.

Madde 12

11 nci Madde hükümleri, işletme alanlarının bir parçası Türk toprağında kalmış olan, kamu hizmetleri konusunda ayrıcalık almış ortaklıklara uygulanmaz.

Bununla birlikte, söz konusu ortaklıklar, işletmelerinin Türkiye dışında bulunan parçalarını yeni bir ortaklığa geçirmek şartıyla, bu parça için, 1 nci ve 13 ncü Maddeler hükümlerinden yararlanabileceklerdir.

Madde 13

11 nci Madde uyarınca kendilerine Osmanlı ortaklıklarının malları, hakları ve çıkarları geçirilecek olan ortaklıklar, yürürlükteki uluslararası sözleşmeler bakımından bir engel yoksa, Türkiye'den ayrılan topraklarda bu geçirim yüzünden ya da bu geçirim amacıyla kurulmuş olmalarından ötürü, hiç bir özel vergiye bağlanmayacaklardır. Bu ortaklıkların, uyrukluğunu alacakları Devletin ülkesinde de, böyle davranılacaktır; meğer ki, bu Devlet, kendi kanunları uyarınca, buna karşı çıkmış ola.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.
Const. DİAMANDY.
Const. CONTZESCO.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

BİLDİRİ

Usulüne uygun olarak yetkili kılınmış, AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, Osmanlı İmparatorluğu'nda verilmiş olan birtakım ayrıcalıklara [imtiyazlara, *concessions*) ilişkin bugünkü tarihli Protokolün I nci Kesimi hükümlerini, söz konusu Protokole bağıtlı öteki Devletler uyruklarının sermayeleri, 1 Ağustos 1914 tarihinde, üstün durumda bulunan Osmanlı ortaklıklarına uygulamayı Türk Hükümetinin yükümlendiğini bildirirler.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

XIII. LAUSANNE'DA İMZALANMIŞ SENETLERİN KİMİ HÜKÜMLERİNE BELÇİKA'NIN VE PORTEKİZ'İN KATILMALARINA İLİŞKİN PROTOKOL İLE BU İKİ DEVLETİN SÖZ KONUSU KATILMAYA İLİŞKİN BİLDİRİLERİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

Bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının imzacısı olan Bağıtlı Yüksek Taraflar, bu Andlaşmanın II nci Bölümünün (Malî Hükümler] I nci Kesimi ile III ncü Bölümünün (Ekonomik Hükümler) hükümlerine, Belçika ve Portekiz'in katılmalarını kabul etmek bakımından görüş birliğine varmışlardır; bu katılma, işbu Andlaşma ile aynı anda ve aynı şartlar içinde olacaktır. Bağıtlı Yüksek Taraflar, Osmanlı İmparatorluğu'nda verilmiş birtakım ayrıcalıklara [imtiyazlara, *concessions*] ilişkin olarak, bugünkü tarihli Protokole, Belçika'nın, aynı şartlar içinde katılmasını kabule de görüş birliği içinde varmışlardır.

Bunun sonucu olarak, Bağıtlı Yüksek Taraflar, Belçika ve Portekiz'in, usulüne uygun olarak yetkili kılınmış Temsilcilerinin bugün yapmış oldukları katılma bildirilerini senet sayarlar. Bu Bildiriler, bir kez yürürlüğe girince, bir yandan Türkiye, öte yandan da söz konusu Devletlerden her biri arasında barış durumu ve resmi ilişkiler gerektiği gibi yeniden kurulmuş olacaktır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
K. OTCHİAİ.
E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.
Const. DİAMANDY.
Const. CONTZESCO.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

BELÇİKA'NIN KATILMA BİLDİRİSİ

AŞAĞIDA İMZASI BULUNAN, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının imzacıları olan Devletlerin Temsilcilerine, usulüne uygun ve geçerli bulunan yetki belgesini gösterdikten sonra, işbu Andlaşmanın II nci Bölümünün (Malî Hükümler) I nci Kesimi ile III ncü Bölümünün (Ekonomik Hükümler) hükümlerine, işbu Bildiriyle, katıldığını bildirir.

Resmî ilişkileri yeniden kuracak olan bu katılma, sözü geçen Barış Andlaşmasını imzalayan Devletlerin Belçika'nın katılmasını kabul ettikleri bugünkü tarihli Protokolde gösterilen anda ve bu Protokolde belirtilen hükümler ve şartlar içinde, yürürlüğe girecektir.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Fernand PELTZER.

PORTEKİZ'İN KATILMA BİLDİRİSİ

AŞAĞIDA İMZASI BULUNAN, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının imzacıları olan Devletlerin Temsilcilerine, usulüne uygun ve geçerli bulunan yetki belgelerini gösterdikten sonra, işbu Andlaşmanın II nci Bölümünün (Malî Hükümler) I nci Kesimi ile III ncü Bölümünün (Ekonomik Hükümler) hükümlerine, işbu Bildiriyle, katıldığını bildirir.

Barış durumunu ve resmî ilişkileri yeniden kuracak olan bu katılma, sözü geçen Barış Andlaşmasını imzalayan Devletlerin, Portekiz'in katılmasını kabul ettikleri bugünkü tarihli Protokolde gösterilen anda ve bu Protokolde belirtilen hükümler ve şartlar içinde, yürürlüğe girecektir.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde yapılmıştır.

A. M. BARTHOLOMEU FERREİRA.

XIV. İNGİLİZ, FRANSIZ VE İTALYAN KUVVETLERİNİN İŞGAL ETMİŞ BULUNDUKLARI TÜRK TOPRAKLARININ BOŞALTILMASINA İLİŞKİN PROTOKOL VE BİLDİRİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

Birlikleri, şimdiki durumda, Türk ülkesinin kimi parçalarını işgal etmekte bulunan, Müttefik Devletlerden Fransa, İngiltere ve İtalya Hükümetleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, uluslarının barışçı özlemlerini, gecikmeden, gerçekleştirmede eşit ölçüde istekli olduklarından,

Usulüne uygun olarak yetkili kılınmış, AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, her iki tarafça, aşağıdaki tedbirlerin alınması konusunda görüş birliğine varmışlardır:

I

Lausanne'da kararlaştırılan Barış Andlaşması ile öteki Senetlerin, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmış olduğu, Müttefik Devletlerin İstanbul'daki Yüksek-Komiserlerine bildirilir bildirilmez, sözü geçen Devletlerin birlikleri, işgal etmekte oldukları toprakların boşaltılması işlemlerine başlayacaklardır.

Bu işlemler, Çanakkale Boğazı'nda, Marmara Denizi'nde ve Karadeniz Boğazı'nda durmakta olan İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemilerinin de çekilmelerini kapsayacaktır.

II

Boşaltma işlemleri altı haftalık bir süre içinde tamamlanacaktır.

III

Boşaltma boyunca, boşaltılan topraklarda Türk Hükümetine ya da Türk kamu yönetimlerine ait oldukları usulüne uygun olarak belli olacak ve şimdiki durumda

Müttefik makamlarının işgalinde ya da kullanımında bulunan her çeşit taşınmaz mallar, Türk Hükümetine geri verilecektir.

Her çeşit haciz ve zoralım tedbirleri kaldırılacaktır. Bu geri vermelere ve haczin kaldırılmalarına ilişkin olarak tam ve kesin bir alındı [makbuz] değerinde geçerli olacak tutanaklar düzenlenecektir.

İşgal makamları, Türk Hükümetine ait olup da, üçüncü kişilere, özellikle Osmanlı ortaklıklarına teslim edilmiş olan bütün malların, eşya ve maddelerin mümkün olduğu kadar tam bir çizelgesini Türk Hükümetine vereceklerdir.

İşgal makamlarıyla özel kişiler arasında yapılmış sözleşmelerden doğan borçlar, bu sözleşmelerde öngörülmüş bulunan şartlar içinde ödenecektir.

IV

Daha önce Osmanlı Hükümetine ait olup da, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros'da imzalanan silâh-bırakışımı [mütareke] sözleşmesi uyarınca Müttefik Devletlere geçen ve işbu Protokolün imzası tarihinde Türkiye'de sözü geçen Devletlerin makamlarının ellerinde bulunmakta olan, *Yavuz Sultan Selim*'le birlikte, savaş gemileri, silâhlar, cephane ve başka her türlü savaş malzemesi, II nci paragrafta öngörülen süre içinde, şimdiki durumlarıyla ve bulunmakta oldukları yerlerde, Türkiye'ye geri verileceklerdir.

V

11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya'da imza edilmiş olan askerî Sözleşmenin hükümleri, işbu Protokolün II nci paragrafında belirtilen süre boyunca geçerli kalacaktır.

Sözü geçen süre boyunca, hiç bir olaya meydan vermemek için gerekli tedbirler, Müttefik ve Türk askerî makamları arasında görüş birliği içinde alınacaktır.

Boşaltma işlemlerinden doğabilecek bütün öteki sorunlar, İşgal makamlarınca, Türk makamlarıyla görüş birliği içinde, çözüme bağlanacaktır.

VI

Türk Hükümeti, Barış Andlaşmasının yürürlüğe konulmasını beklemeksizin, bu Andlaşmayı imzalamış Devletlerin uyruklarının, (72 nci ve 91 nci Maddelerde öngörülen süreler işlemeğe başlamamış olsa bile), 69 ncu, 72 nci, 77 nci ve 91 nci Maddelerden ve Yerleşme [ikamet] Sözleşmesi hükümlerinden yararlanmalarını kabul edecektir. Türk Hükümeti, Barış Andlaşmasının 137 nci, 138 nci ve 140 ncı Maddelerindeki hükümlere de uygun davranacaktır.

VII

Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişini beklerken, İngiliz Hükümetiyle Türk Hükümeti, sınırlar saptanıncaya kadar, sözü geçen Andlaşmanın 3 ncü Maddesinin 2 nci paragrafı uyarınca, korunması hüküm altına alınmış olan *statu quo*'yu değiştirebilecek hiçbir şey yapmamağı, karşılıklı olarak yükümlenirler.

Sözü geçen Hükümetler, Barış andlaşmasının 3 ncü maddesinin 2 nci

paragrafının birinci fıkrasında öngörülen ve Türkiye ile Irak arasındaki sınıra ilişkin görüşmelerin, I nci paragrafta belirtilen boşaltma işlemleri tamamlanır tamamlanmaz başlaması ve bu fıkrada öngörülen dokuz aylık sürenin, bu görüşmelere başlangıç olacak tarihten işlemesi konusunda görüş birliğine varmışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

BİLDİRİ

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, yetki belgeleri uyarınca davranarak, şunları bildirirler:

I

Boğazlar rejimine ilişkin bugünkü tarihli Sözleşmenin yürürlüğe girişini beklerken, üç Müttefik Devletler donanmalarının Boğazlar'dan geçiş bakımından tam serbestliklerini saklı tuttukları kararlaştırılmıştır. Bu Devletlerin, Boğazlar'dan transit olarak geçen savaş gemileri, hasar ya da deniz rizikosu dışında, gidiş-geliş güvenliği gerekilirse, geceleyin demirleme süresini de içine almak üzere, geçişleri içi gerekli olan süreden daha çok duramayacaklardır.

II

Yukarıdaki Porotokolün 1 nci paragrafı hükümlerine halel gelmeksizin ve Boğazlar rejimine ilişkin bugünkü tarihli Sözleşmenin yürürlüğe girişine kadar, ya da 21 Aralık 1923 tarihinde bu Sözleşme yürürlüğe girmişse bu tarihe kadar, Türk Hükümeti, Müttefik üç Devletten her birinin, Boğazlar'da bir kruvazör (*croiseur*) ve iki muhrip (*contre-torpilleurs*) bulundurmasına itiraz etmeyecektir; bu gemilerin yanında, kömür alma ve donatım [levâzım, *ravitallement*] için gerekli olan ve savaş bayrağı taşımayan gemiler bulunabilecektir.

III

Aşağıda imzaları bulunanlar, kabotaj ve liman hizmetlerinin, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, Türk ulusal bayrağının tekelinde olacağını hatırlatırlar.

Bununla birlikte, Aşağıda imzaları bulunanlar, Türkiye'de 1 Ocak 1923 de kabotaj yapmakta olan ya da liman hizmetleriyle uğraşan işletmelerin, 31 Aralık 1923 tarihine kadar, işlerini sürdürmekte serbest bırakılacaklarını bildirmeği de gerekli görürler.

Her halde, 31 Aralık 1923 tarihine kadar, Türkiye, bugünkü tarihli Ticaret Sözleşmesini imza eden öteki Devletlerin gemilerine, Ticaret Sözleşmesinin II nci Kesiminde, gemiler, bunların yük ve yolcuları için, gidipgelme [seyrüsefer], limana yanaşma ve ticaret konusunda öngörülen kolaylıkları, hiç bir Devlet yararına ayırım gözetmeksizin, sağlayacaktır.

IV

Aşağıda imzaları bulunanlar, bu Bildiride bulunurken, Lausanne'da imzalanmış Barış Andlaşmasıyla öteki Senetlerin, mümkün olan en kısa süre içinde yürürlüğe girecekleri umudunu açıklarlar.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

XV. KARAAĞAÇ TOPRAK PARÇASI [ARAZİSİ] İLE İMROZ VE BOZCAADA ADALARINA İLİŞKİN OLARAK, İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN VE TÜRKİYE'NİN 24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALADIKLARI PROTOKOL

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, usulü gereğince yetkili kılınmış olarak, şu hükümleri kararlaştırmışlardır:

I

Meriç ile, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının 2 nci Maddesinin 2 sayılı paragrafında tanımlanan Türk-Yunan sınırı arasında bulunan ve Türkiye'ye geri verilecek olan toprak parçası [arazi], en geç 15 Eylül 1923 tarihine kadar, Türk makamlarına teslim olunacaktır; şu şartla ki, işbu Andlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylandığı, İstanbul'daki Müttefikler Yüksek-Komiserleri aracılığıyla Yunan Hükümetine, o tarihte bildirilmiş buluna. Bu bildirme, yukarıda belirtilen tarihte yapılmamış bulunursa, söz konusu toprak parçası, bildirmenin yapıldığı tarihten başlayarak onbeş gün içinde teslim olunacaktır.

II

Barış Andlaşmasının 5 nci Maddesinde öngörülen sınırlamanın tamamlanmamış olması, söz konusu toprak parçasının Türk makamlarına teslimini geciktirmeyecektir. Bu durumda, Yunan ve Türk Hükümetleri, Barış Andlaşmasının 2 nci Maddesinin 2 sayılı paragrafında tanımlanan çizginin toprak [arazi] üzerinde geçici olarak çizilmesine girişeceklerdir. Söz konusu Andlaşmanın 5 nci Maddesinde öngörülen Komisyon çalışmalarını bitirinceye kadar, bu geçici sınır çizgisine, her iki Tarafça da saygı gösterilecektir.

III

Karaağaç'da oturan Rumlar, Yunanistan ile Türkiye arasında 30 Ocak 1923 de imzalanan Sözleşmede öngörülen nüfus (halkların) mübadelesi kapsamı içinde olacaklardır; bunlar, söz konusu Sözleşme hükümlerinden yararlanacaklardır; şu var ki, ancak, Yunanistan ile Türkiye arasında barışın yeniden kurulmasından altı ay sonra göç etme zorunda bırakılabileceklerdir.

IV

İmroz ve Bozcaada adalarından Yunan birlikleri ve makamları, bugünkü tarihli Barış Andlaşması Yunan ve Türk Hükümetlerince onaylanır onaylanmaz, çekileceklerdir.

V

İşbu Protokolün I nci paragrafında belirtilen toprak parçasında oturanlardan hiç kimse, ya da IV ncü paragrafında sözü edilen adalarda oturanlardan hiç kimse, askerî ya da siyasal davranışı, ya da bugünkü tarihli Barış Andlaşmasını imzalayan bir yabancı Devlete ya da onun uyruklarına herhangi bir yoldan yapmış olduğu yardım yüzünden kaygılandırılmayacak ya da tedirgin edilmeyecektir.

Bir önceki fıkrada belirtilen toprak parçasında ve adalarda oturanların hepsine, bugüne kadar işlenmiş bütün siyasal ve âdi suçlar için, tam ve eksiksiz bir genel af çıkartılacaktır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
K. OTCHİAİ.
K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.

M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.

XVI. YUNANİSTAN'DA AZINLIKLARIN KORUNMASI KONUSUNDA BAŞLICA MÜTTEFİK DEVLETLERLE YUNANİSTAN ARASINDA 10 AĞUSTOS 1920 TARİHİNDE SEVRES'DE YAPILMIŞ ANDLAŞMAYA VE TRAKYA KONUSUNDA AYNI TARİHTE, AYNI DEVLETLER ARASINDA YAPILMIŞ ANDLAŞMAYA İLİŞKİN PROTOKOL

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA ve YUNANİSTAN hükümetleri, işbu Konferansda yapılan Barış Andlaşmasıyla öteki Senetlerin yürürlüğe konulmasını, Yunanistan'daki azınlıkların korunması konusunda Başlıca Müttefik Devletlerle Yunanistan arasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde, Sèvres'de yapılmış Andlaşmanın ve gene aynı Devletler arasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde, Sèvres'de, Trakya konusunda yapılmış Andlaşmanın yürürlüğe konulmasını gerekli kıldığı kanısında bulunduklarından,

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, usulü gereğince yetkili kılınmış olarak, Hükümetleri adına, şu hükümleri kararlaştırmışlardır:

1. Sèvres'de yapılmış ve yukarıda belirtilen iki Andlaşmanın onay belgeleri şimdiye kadar sunulmamışsa, bu belgeler, bugünkü tarihle Lausanne'da imzalanan Barış Andlaşmasına ve öteki Senetlere ilişkin onay belgeleriyle aynı zamanda sunulacaktır.

2. Azınlıkların korunmasına ilişkin ve yukarıda belirtilen Sèvres Andlaşmasının 7 nci Maddesinin 2 nci fıkrasıyla 15 nci Maddesine konulmuş hükümler kaldırılmıştır ve kaldırılmış kalmaktadırlar.

3. Trakya konusunda yukarıda belirtilen Sèvres Andlaşmasının 1 nci Maddesindeki hükümlerin uygulanması, bugünkü tarihli Barış Andlaşmasının 2 nci Maddesinin 2 sayılı paragrafının kapsamıyla sınırlı olacaktır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
K. OTCHİAİ.
E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.

XVII. SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİNİN İMZALAMASINA İLİŞKİN PROTOKOL

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNANLAR, bugünkü tarihle, her biri kendi Hükümeti adına, aşağıda sayılan Senetleri ya da bunlardan birtakımını, başka bir deyimle:

Barış Andlaşmasını;
Boğazlar rejimine ilişkin Sözleşmeyi;
Trakya sınırına ilişkin Sözleşmeyi;
Yerleşmeye ve Yargı yetkisine ilişkin Sözleşmeyi;
Ticaret Sözleşmesini;
Genel affa ilişkin Bildiriyi ve Protokolü;
Osmanlı İmparatorluğu'nda verilmiş birtakım ayrıcalıklara ilişkin Protokolü;
Lausanne'da imzalanmış senetlerin kimi hükümlerine Belçika'nın ve Portekiz'in katılmalarına ilişkin Protokolü,

Lausanne'da imzalamış olduklarından, bunlardan her biri, imza etmiş olduğu Senetlere ilişkin olmak üzere, Sırp-Hırvat-Sloven Devletine, işbu Lausanne Konferansının Son [Nihaî] Senedinde belirtilen Tamyetkili Temsilcilerinden herhangi birinin aracılığıyla, Barış Andlaşması yürürlüğe girmiş olmadıkça, yukarıda belirtilen Senetlerin hepsini Paris'te imzalama yeteneğini tanımakta görüş birliğine varmışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde düzenlenmiştir.

Horace RUMBOLD.
PELLÉ.
GARRONİ.
G. C. MONTAGNA.
K. OTCHİAİ.
E. K. VÉNİSÉLOS.
D. CACLAMANOS.
Const. DİAMANDY.
Const. CONTZESCO.
M. İSMET.
Dr. RIZA NUR.
HASAN.
B. MORPHOFF.
STANCİOFF.

XVIII. LAUSANNE KONFERANSI SON [NİHAÎ] SENEDİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA VE İTALYA Hükümetleri, JAPONYA Hükümetiyle de görüş birliği içinde, Doğu'da Barışı kesin olarak yeniden kurmak özlemiyle, bir yandan YUNANİSTAN'I, ROMANYA'yı, SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ'ni ve aynı zamanda AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'ni, öte yandan da TÜRKİYE'yi, bütün Uluslar için eşit ölçüde istenir bir sonucu sağlayacak hükümleri birlikte incelemeğe çağırmış olduklarından,

Bundan başka, bu Konferansda görüşülmesi gerekecek konular arasında özellikle Boğazlar sorununun, Karadeniz'e kıyıdaş BULGARİSTAN ve RUSYA'YI görüşmelere ve alınacak kararlara katılmağa çağırarak, incelenmesi kanısında bulunduklarından,

Ve BELÇİKA ile PORTEKİZ'in, Doğu'da savaşın bu Devletler için yarattığı ekonomik ve malî sorunların görüşülmesine katılmalarını da kabul etmeğe karar verdiklerinden,

Bütün bunların sonucu olarak, aşağıda adları belirtilen Temsilciler Lausanne'da toplanmışlardır:

İNGİLİZ İMPARATORLUĞU İÇİN:

Çok Sayın George Nathaniel, Marki [Lord] CURZON of KEDLESTON, K.G.[1], G.C.S.I.[2], G.C.I.E.[3], Dışişleri Bakanı;

Çok Sayın Sir Horace George Montagu RUMBOLD, Baronet, G.C.M.G.[4], İstanbul'da Yüksek-Komiser;

FRANSA İÇİN:

M. Camille BARRÈRE, Majeste İtalya Kralı yanında Fransa Cumhuriyeti Büyükelçisi, *Légion d'Honneur* ulusal Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Maurice BOMPARD, Senatör, Fransa Büyükelçisi, *Légion d'Honneur* ulusal Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

Korgeneral Sayın Maurice PELLÉ, Fransa Büyükelçisi, Cumhuriyet'in Doğu'da Yüksek-Komiseri, *Légion d'Honneur* ulusal Nişanının *Grand Officier* rütbesi.

İTALYA İÇİN:

Sayın Marki Camille GARRONİ, Krallık Senatörü, İtalya Büyükelçisi, İstanbul'da Yüksek-Komiser, *Sairts Maurice et Lazare* Nişanlarıyla, *Couronne d' İtalie* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Jules César MONTAGNA, Atina'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saint Maurice et Lazare* Nişanlarının *Commandeur* rütbesi, *Couronne d' İtalie* Nişanının *Grand Officier* rütbesi;

JAPONYA İÇİN:

Baron HAYASHİ, Junii, *Soleil Levant* Nişanının Birinci Sınıf rütbesi; Londra'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

M. Kentaro OTCHİAİ, Jusammi, *Soleil Levant* Nişanının Birinci Sınıf rütbesi, Roma'da Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçi;

YUNANİSTAN İÇİN:

M. Eleftherios K. VENİSELOS, eski Başbakan, *Sauveur* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Démètre CACLAMANOS, Londra'da Tamyetkili Ortaelçi, *Sauveur* Nişanının *Commandeur* rütbesi;

ROMANYA İÇİN:

M. İon G. DUCA, Dışişleri Bakanı;

M. Constantin İ. DİAMANDY, Tamyetkili Ortaelçi;

M. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi;

SIRP-HIRVAT-SLOVEN DEVLETİ İÇİN:

M. Montchilo NİNTCHİCTH, Dışişleri Bakanı;

M. Miroslav SPALAİKOVİTCH, Paris'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

M. Milan RAKİTCH, Sofya'da Olağünstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

M. Dr. Miloutine YOVANOVİTCH, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ:

Sayın Richard Washburn CHİLD, Roma'da Birleşik-Devletler Büyükelçisi;

Amiral Mark L. BRİSTOL, İstanbul'da Birleşik-Devletler Yüksek-Komiseri;

Sayın Joseph C. GREW, Bern'de Birleşik-Devletler Ortaelçisi;

TÜRKİYE İÇİN:

İSMET PAŞA, Dışişleri Bakanı, Edirne Milletvekili;

Doktor RIZA NUR BEY, Sağlık İşleri ve Sosyal Yardım Bakanı, Sinop Milletvekili;

HASAN BEY, Eski Bakan, Trabzon Milletvekili;

BULGARİSTAN İÇİN:

M. Alexandre STAMBOULİSKY, Başbakan, Dışişleri ve Mezhepler İşleri Bakanı;

M. Dimitri STANCİOFF, Hukuk Doktoru, Londra'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi; *Saint Alexandre* Nişanının *Grand-Croix* rütbesi;

M. Kosta TODOROFF, Belgrad'da Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi; sonra:

M. Bogdan MORPHOFF, Demiryolları, Posta ve Telgraf İşleri eski Bakanı;

RUSYA İÇİN:

M. Georges V. TCHİTCHERİNE;
M. Christian RAKOVSKY;
M. Polikarp G. MDİVANİ;
M. Watzlaw W. VOROVSKY;

BELÇİKA İÇİN:

M. F. PELTZER, *Léopold* Nişanının *Officier* rütbesi; Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi;

PORTEKİZ İÇİN:

M. Antonio Maria Bartholomeu FERREİRA, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi, *Saint-Jacques de l'Epée* Nişanının *Commandeur* rütbesi.

20 Kasım 1922 den 24 Temmuz 1923 tarihine kadar yapılan ve birtakım başka Devletlerin de kendilerini ilgilendirir saydıkları konularda görüşlerini açıklama olanağını buldukları toplantılar sonunda, aşağıda sıralanan Senetler kararlaştırılmıştır:

I. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Barış Andlaşması;
II. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Boğazlar'a uygulanacak rejime ilişkin Sözleşme;
III. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Trakya sınırına ilişkin Sözleşme;
IV. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Yerleşmeye ve Yargı yetkisine ilişkin Sözleşme;
V. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Ticaret Sözleşmesi;
VI. 30 Ocak 1923 de imzalanan, Yunan ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol;
VII. 30 Ocak 1923 de imzalanan, Sivil rehinelerin geri verilmesine ve Savaş tutsaklarının mübadelesine ilişkin Türk-Yunan Anlaşması;
VIII. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Genel affa ilişkin Bildiri ve Protokol;
IX. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Yunanistan'da Müslümanların taşınmaz mallarına [emlâkine] ilişkin Bildiri;
X. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Sağlık sorunlarına ilişkin Bildiri;
XI. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Yargı yönetimine ilişkin Bildiri;
XII. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Osmanlı İmparatorluğu'nda verilmiş birtakım ayrıcalıklara [imtiyazlara] ilişkin Protokol ve Bildiri;
XIII. 24 Temmuz 1923 de Lausanne'da imzalanan Senetlerin kimi hükümlerine Belçika'nın ve Portekiz'in katılmalarına ilişkin Protokol ile bu iki Devletin söz konusu katılmaya ilişkin Bildirileri;
XIV. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, İngiliz, Fransız ve İtalyan Kuvvetlerinin işgal etmiş bulundukları Türk topraklarının boşaltılmasına ilişkin Protokol ve Bildiri;

XV. Karaağaç toprak parçası [arazisi] ile İmroz ve Bozcaada adalarına ilişkin olarak, İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Türkiye'nin, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzaladıkları Protokol;

XVI. 24 Temmuz 1923 de imzalanan, Yunanistan'da azınlıkların korunması konusunda Başlıca Müttefik Devletlerle Yunanistan arasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde, Sèvres'de yapılmış Andlaşmaya ve Trakya konusunda, aynı tarihte, aynı Devletler arasında yapılmış Andlaşmaya ilişkin Protokol;

XVII. 24 Temmuz 1923 de imzalanan Sırp-Hırvat-Sloven Devletinin imzalamasına ilişkin Protokol.

Yukarıda sayılan Senetlerin ve işbu Senedin asılları Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Arşivlerine konulacaktır; Fransız Hükümeti, bu Senetlerden her birinin, doğruluğu onaylanmış birer örneğini, bunları imzalamış – ya da söz konusu ise – kabul etmiş ya da ona katılmış Devletlerle, Barış Andlaşmasını imzalayan Devletlere verecektir.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, Aşağıda imzaları bulunanlar, işbu Senedin altına imzalarını atmışlar ve mühürlerini basmışlardır.

LAUSANNE'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde, tek nusha olarak düzenlenmiştir.

(L.S.)* Horace RUMBOLD.
(L.S.) PELLÉ.
(L.S.) GARRONİ.
(L.S.) G. C. MONTAGNA.
(L.S.) K. OTCHİAİ.
(L.S.) E. K. VÉNİSÉLOS.
(L.S.) D. CACLAMANOS.
(L.S.) Const. DİAMANDY.
(L.S.) Const. CONTZESCO.
(L.S.) M. İSMET.
(L.S.) Dr. RIZA NUR.
(L.S.) HASAN.
(L.S.) B. MORPHOFF.
(L.S.) STANCİOFF.
(L.S.) Fernand PELTZER.
(L.S.) A. M. BARTHOLOMEU FERREİRA.

(İKİNCİ TAKIM, İKİNCİ CİLDİN SONU)

İKİNCİ TAKIMIN SONU

TUTANAKLAR VE BELGELERİN SONU

NOTLAR

* "Mühür Yeri" anlamına *"Locus Sigilli"* Sözlerinin kısaltılışı. (S.L.M.)
1 K.G. = *Knight of the Garter* Nişanı (S.L.M.)
2 G.C.S.I. = *Grand Commander of Star of India* Nişanı (S.L.M.)
3 G.C.I.E. = *Grand Commander of Indian Empire* Nişanı (S.L.M.)
4 G.C.M.G = *Grand Cross of St Michael and St George* Nişanı (S.L.M.)

DİZİN

DİZİN

ISBN 975-363-211-8
Takım no 975-363-203-7

